İSLAM FELSEFESİNİN GÖRÜNMEZ DÜNYASI

Mehmet İnanç Turan

Mehmet İnanç Turan

İsveç Yazarlar Birliği üyesidir. Yayımlanmış kitapları şunlardır:

Nâzım'ı Anlamak (Pêrî, 1998),
Hayat Aşk ve Kadın (birinci basım Etki, 2000, ikinci basım Etki, 2008),
Yıkıntının Tarihi ve Teorisi (Etki, 2001 – ikinci basım Özgür Üniversite Kitaplığı, 2011),
İnsan Olması Engellenmiş İnsan (birinci basım Bulut-Etki, 2001, ikinci basım Etki, 2005),
Edebiyatla Örülmüş Aşk Mektupları (Etki, 2003),
Nâzım'ı Nâzımca Anlamak (ikinci basım Etki, 2004, üçüncü basım İzan Yayıncılık, 2020),
Shakespeare ile Tanışmak İster misiniz? (Etki, 2006),
Shakespeare ile Tarihe Yolculuk (Etki, 2006),
Küreselleşme (Etki, 2006),
Aykırıhayat (Etki, 2007),
Düşünmenin Felsefi Yolu (Etki, 2007),
Siz de Filozofsunuz (Etki, 2007),
Bin Bir Aforizma (Etki, 2008),
Yaşanmamış Sosyalizm (Yordam, 2009),
Özgür Bir Dünya İçin Direnen Kasabalılar (birinci basım Etki, 2009, üçüncü basım Etki, 2018),
Felsefenin Ateşi (Kalkedon, 2009),
Marksizmin Doğuşu (Kalkedon, 2010),
Tarihin Silinmez Mürekkepli Aşkları (Kalkedon, 2010),
On İki Eylül Karanlığında Ölüme Ateş Yakanlar (Kalkedon, 2010),
Felsefi Aşk (Etki, 2011),
Felsefeyi Aşmış Marksizm (Kalkedon, 2011),
Aşkın ve Sevginin Felsefesi (Etki, 2012),
Ütopik Sosyalizmi Aşmış Marksizm (Ütopya, 2012),
Mustafa Suphi'nin Partisi (Etki, 2013),
Büyümüş Marksizm (Ütopya, 2013),
Lenin'e Dönüş (Ütopya, 2014),
Türkiye Komünist Partisi ve Marksizm (Etki, 2014),
Marx'ın Grundrisse'si (Ütopya, 2015),
Asi Ruhlu Kasabalı (Etki, 2015),
Marx'ın Şifresi (Ütopya, 2016),
Lenin'den Sonra (Ütopya, 2016),
Marx'ın Sosyalizm Teorisi ve Karikatürü (Ütopya, 2017),
Marksizm'in El Kitabı (Ütopya, 2017),
Sosyalizm ve Anti-Sosyalizm (Ütopya, 2018),
Mustafa Suphi'nin Partisi'nde Sosyalizm ve Enternasyonalizm (Etki, 2018),
Dimitrov'un Günlükleri (Ütopya, 2019),
Eleştirel Gözle Troçki (Ütopya, 2019),
Aleviliğin Bilimsel Kimliği (Ütopya, 2020),
Aleviliğin Doğuş Kaynakları (Ütopya, 2021),
Alevilikten Sapmalar (Ütopya, 2022),
Aleviliğin Özü (Ütopya, 2023).
Müslümanlık Felsefesinin Doğuş Tarihi (Ütopya, 2024).

inancmehmet@hotmail.com

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ

TANRI

Tanrı İnsana Özgü Nitelikler Taşıyabilir mi?

Tanrı Yemin Eder mi?

Tanrı'nın Duyguları Var mı?

Tanrı ile Kul İlişkisi

Tanrı'nın Gücü ve Kullarını Korkutması

Tanrı'nın Övünmesi ve Övgü İstemesi

Tanrı'nın Tuzağı

Tanrı'nın Ordusu

Tanrı'nın Sözü

Tanrı'nın Bilgisi

Tanrı'nın Toplumları Yok Etmesi

Tanrı'nın Dini

Kâfirlere Karşı Cihad

CİN – ŞEYTAN – MELEK – SİHİR

Cin (İfrit)

Şeytan (İblis)

Süleyman Peygamberin Şeytanları

Melekler

Sihir (Büyü)

KIYAMET

Kıyamet Günü Ne Olacak?

Kıyametin Zamanı

Kıyametin Âlametleri

CENNET VE CEHENNEM

Cennet

Cehennem

SONUÇ

YARDIMCI KAYNAKÇA

ÖNSÖZ

Felsefede temel iki çizgi vardır. Birincisi materyalist çizgi. İkincisi idealist çizgi!

İdealizm de kendi içinde iki ana akıma ayrılabilir. Öznel idealizm ve nesnel idealizm! Öznel idealizm için dünya, insan bilincinin ürünüdür. İnsan bilinci yoksa, dünya yoktur. Nesnel idealizm için dünya, doğaüstü bir gücün ürünüdür. Doğaüstü güç; hem bu görünen dünyayı, hem de görünmeyen öteki dünyayı yaratır.

Bu çalışma nesnel idealizmin görünmez öteki dünyasını inceliyor.

Bilinmez, görünmez dünyada neler var?

En önemlisi bu görünmez dünyayı yaratan doğaüstü güç (Tanrı) var. Ne var ki, Tanrı profili bütün nesnel idealist felsefede aynı değildir. Sözgelimi Yahudilikte (Tevrat'ta) Tanrı; kıskanç ve öç alıcı olarak tarif edilmiştir. Tevrat'ın Tanrısı insanlara karşı tuzaklar kurar; onların üzerine belalar gönderir. Ayrıca bu Tanrı, insanların kendisinden korkmasını ister. Tevrat'taki Tanrı; savaşçı, fetihler yapmak isteyen bir Tanrı'dır. Tevrat'ın Tanrı'sı kendisiyle övünen, kullarının kendisini övmesini isteyen bir Tanrı'dır.

Hıristiyanlığın (İncil'in) Tanrı'sı, Tevrat'ın Tanrı'sından farklıdır. İncil'de çizilen Tanrı profili, Tevrat'a göre daha yumuşaktır. Hıristiyanlık felsefesinin Tanrı'sı tektir; ama Tanrı bir insan doğasında oğul Mesih İsa'da kendini var etmiştir. Tanrı önce oğlu İsa'yı göndermiştir. Sonra Kutsal Ruh'u, insanların yaşamlarını iyileştirmek için dünyaya göndermiştir. Tanrı-İsa-Kutsal Ruh bir üçlü birliktir. Baba Tanrı, oğul Tanrı ve Kutsal Ruh tek bir benliktir. Bu kutsal üçleme, üçlü birlik, Teslis adını alır.

***

İdealist felsefenin görünmez dünyasında Tanrı'nın yarattığı Şeytan (İblis) ikinci varlıktır. Ama Şeytan, Tanrı'ya karşı duran bir yaratıktır. Nesnel idealist felsefede; şeytan, insanları dinden çıkarmak isteyen, insanları kötülüğe iten bir varlıktır. Yahudilik ve Hıristiyanlık felsefesinde tarif edilen Şeytan birbirine benzer.

İdealist felsefenin görünmez dünyasında şeytanlardan başka bir de cinler vardır. Yahudilikte cinler, putperestlerin tanrıları olarak anılır. Yahudilik felsefesinde cinler önemli yer tutmazlar. Hıristiyanlıkta cinler ile şeytanlar aynı kefeye konur; onlar kötülüğün güçleridir. Şeytanın yardımcılarıdır.

İdealist felsefenin görünmez dünyasının üçüncü yaratıkları meleklerdir. Melekler, Tanrı'nın yardımcılarıdır, elçileridir. Tanrı'nın sözünden çıkmazlar. Şeytan'ın karşısında "iyiliği" temsil ederler. Yahudilik ve Hıristiyanlık felsefesinde melekler vardır; fakat büyük melekler değişik isimler alırlar. Hıristiyanlık felsefesinin farklı kollarında büyük meleklerin sayıları ve isimleri değişir. Ortodoks geleneğinde yedi büyük melek varken. Protestanlıkta üç büyük meleğin adı geçer.

***

İdealist felsefenin görünmez öteki dünyasında yine Tanrı'nın yaratımı olan Cennet ve Cehennem vardır. Gerçek dünyada iyilik yapanlar öldükten sonra cennete gidecektir. Kötülük yapanlar cehenneme!

Yahudilik felsefesinde cennet ve cehennem belirgin biçimde tasvir edilmemiş olsa da, iyilerin gideceği yerle, kötülerin gideceği yer ayrılmıştır.

Hıristiyanlık felsefesinde cennet ve cehennem Yahudiliğe göre çok daha fazla belirgin tarif edilmiştir.

***

İdealist felsefenin görünmez öteki dünyası en ayrıntılı biçimde İslam felsefesinde anlatılır. Tanrı'nın profili, Yahudilik felsefesine benzer biçimde çizilir. Tanrı'nın özellikleri Yahudilik'ten daha detaylı tarif edilir.

Şeytan'ın karakteri, İslam felsefesinde, Yahudilikte, Hıristiyanlıkta aynıdır Şeytan, kötülüğü temsil eder. İslam felsefesinde, diğer felsefelerden farklı olarak cinler özel bir yere sahiptir.

Üç nesnel idealist felsefenin (Yahudilik, Hıristiyanlık, İslam'ın) içinde cennet-cehennemin en açık biçimde tasvirini İslam felsefesinde buluyoruz.

Bu araştırma idealist felsefenin görünmez dünyasını en iyi biçimde ifade eden İslam felsefesini temel alarak hazırlanmıştır.

Görünmez öteki dünya, kutsal kitaba bağlı kalarak görünür hale getirilmeye çalışılmıştır. Görünmez dünyanın içindeki varlıklar ve yerler bütün yönleriyle okuyucunun gözünde canlandırılmaya özen gösterilmiştir.

Görmek isteyenlerin görmesi umuduyla…

TANRI

Felsefe tarihinde materyalist filozoflar, "Tanrı'nın insan düşüncesi tarafından yaratıldığını" savunurlar. Örneğin Ludvig Feuerbach *Hıristiyanlığın Özü* isimli eserinde, "Tanrı'nın insan aklının bir rüyası" olduğunu söyler.

İdealist filozoflar bu görüşe katılmazlar. Onlar için, "insan, Tanrı'nın yaratımıdır." Sözgelimi idealist bir filozof olan Platon, *Timaios* adlı eserinde Tanrı'nın insanı nasıl yarattığını ayrıntılı biçimde anlatır.

Maddeci filozoflar, "Tanrı'yı insan düşüncesinin bir ürünü" olarak gördüklerinden dolayı bir Tanrı profili çizmeye çalışmazlar. Ama idealist filozofların bunu yapması gerekir; Tanrı'nın özelliklerini belirtmeleri zorunludur. Bütün idealist filozoflar felsefelerini Tanrı kategorisini temel alarak kurarlar ve onu tanımlamaya çalışırlar.

İdealist İslam felsefesi de Tanrı'yı farklı özellikleriyle ifade etmeye çalışmıştır. İslam felsefesinin tanımlamaya çalıştığı Tanrı, Hıristiyan felsefesinden çok Yahudi felsefesindeki Tanrı anlayışına yakındır. Hıristiyan felsefesindeki Tanrı özellikleri ne kadar sertlikten uzaksa, İslam felsefesinde Tanrı anlayışı o kadar sert niteliklere sahiptir.

Şimdi, İslam felsefesindeki Tanrı'nın özelliklerine bakalım.

Tanrı İnsana Özgü Nitelikler Taşıyabilir mi?

İslam felsefesindeki Tanrı canlı bir varlıktır; yani yaşayandır, diridir. Bakara Suresi'nin 255. ayetinde bu ifade edilmiştir.

"*Allah, kendisinden başka hiçbir ilah olmayandır.* ***Diridir.****"*[1]

Bu ayet Âl-i İmran Suresi'nin 2. ayetiyle kelime kelime aynıdır.

"*Allah (...)* ***Diridir.****"*[2]

Tanrı'nın bir yüzü vardır; insanlar nereye baksalar Tanrı'nın yüzünü görürler. Bakara Suresi'nin 115. ayetinde şöyle yazar:

"Doğu'da, Batı'da Allah'ındır. Nereye dönerseniz, ***Allah'ın yüzü*** *işte ordadır."* [3]

***

Tanrı'nın kulakları vardır; işitir. Gözleri vardır; görür. Gözleri olduğu için kullarını gözetip durur. Hac Suresi'nin 75. ayetinde Tanrı'nın işittiği ve gördüğü belirtilir.

[1] Bakara Suresi/Ayet 255, Kur'an-ı Kerim, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2006, sy. 41.
[2] Âl-i İmran Suresi/Ayet 2, age , sy. 49.
[3] Bakara Suresi/Ayet 115, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2006, sy. 17.

*"Şüphesiz Allah, hakkıyla **işitendir**, hakkıyla **görendir**."*[4]

Tur Suresi'nin 48. ayetinde Tanrı'nın, Hz.Muhammed'i gözlediği yazılıdır:

"Rabbinin hükmüne sabret. Çünkü sen gözlerimizin önündesin."[5]

Yine Mücadele Suresi'nin 1. ayetinde Tanrı, Hz.Muhammed'le konuşan kadını işittiğini belirtir:

*"Allah sizin sürdürdüğünüz konuşmayı **işitmekteydi**. Şüphesiz Allah hakkıyla **işitendir**."*[6]

***

Tanrı'nın iki eli vardır. Yahudiler, "Tanrı'nın iki eli bağlıdır," dedikleri için, Tanrı onlara iki elinin açık olduğu konusunda yanıt verir.

*"Bir de Yahudiler, "Allah'ın eli bağlıdır" dediler. Söylediklerinden ötürü kendi elleri bağlansın ve lanete uğrasınlar! Hayır, O'nun **iki eli** de açıktır."*[7]

Fetih Suresi'nin 10. ayetinde; Tanrı'nın elinin, Hz.Muhammed'le el tutuşup söz verenlerin (biat edenlerin) ellerinin üzerinde olduğu belirtilir.

*"Sana biat edenler ancak Allah'a biat etmiş olurlar. **Allah'ın eli** onların ellerinin üzerindedir."*[8]

Tanrı iki elini kullanarak ilk insanı çamurdan yaratmıştır. İblis (şeytan), Tanrı'nın iki eliyle yarattığı insan önünde eğilmeyerek Tanrı'ya baş kaldırmıştır. Tanrı iki eliyle yarattığı insan önünde eğilmeyen iblise şöyle sorar:

*"Allah, "Ey İblis! **Ellerimle** yarattığıma saygı ile eğilmekten seni ne alıkoydu? (....) dedi."*[9]

***

Yukarıdaki ayetten Tanrı'nın konuştuğunu da öğrenmiş bulunuyoruz. Tanrı, şeytanla konuşmuştur. Yani Tanrı'nın bir ağzı vardır; dili vardır; konuşur.

Bakara Suresi'nin 253. ayetinde Tanrı'nın bazı peygamberlerle konuştuğu söylenir. Ayetin konumuzla ilgili kısmı şöyle:

*"İşte Peygamberler! Biz, onların bir kısmını bir kısmına üstün kıldık. İçlerinden Allah'ın **konuştukları** vardır."*[10]

[4] Hac Suresi/Ayet 75, Age, sy. 340.
[5] Tur Suresi/Ayet 48, Kur'an Diyanet, sy. 524.
[6] Mücadele Suresi/ Ayet 1, Kur'an Diyanet, sy. 541.
[7] Maide Suresi/Ayet 64, Kur'an Diyanet, sy. 117.
[8] Fetih Suresi/Ayet 10, Kur'an Diyanet, sy. 511.
[9] Sad Suresi/Ayet 75,Kur'an Diyanet, sy. 456.
[10] Bakara Suresi/Ayet 253, Kur'an Diyanet, sy. 41.

Nitekim Tanrı'nın konuştuğu peygamberlerden birinin Musa olduğunu Araf Suresi'nin 143. ayetinden öğreniyoruz. Tanrı, Musa peygamberi Târisinâ bölgesine çağırmış ve onunla konuşmuştur. Musa, Tanrı'nın yüzünü görmek istemiş; ama Tanrı bunu kabul etmemiştir.

"*Musa, tayin ettiğimiz vakitte (Tûr'a) gelip de rabbi onunla **konuştuğunda**, o, 'Rabbim! Bana görün; sana bakayım' dedi.*"[11]

Bu ayetin yorumunu yapan Diyanet İşleri Başkanlığı şöyle diyor:

"Allah konuşur ve onun seçkin kulları (peygamberler) bu konuşmayı işitebilir."[12]

Demek ki, Tanrı'nın konuştuğu kabul edilmektedir.

Nisa Suresi'nin 164. ayetinde Tanrı'nın Musa ile doğrudan konuştuğu yazılıdır.

*"Allah, Musa ile doğrudan **konuştu**."*[13]

Yine Tanrı'nın konuştuğu, Şûrâ Suresi'nin 51. ayetinde bir kez daha vurgulanmıştır. Ayrıca burada Tanrı'nın konuşma biçimi belirtilmiştir.

*"Allah, bir insanla ancak vahiy yoluyla yahut perde arkasından **konuşur**."*[14]

Gördük ki, İslam felsefesinde Tanrı bir insan biçiminde imgelenmiştir. Tanrı'nın yüzü vardır; ağzı vardır; kulakları vardır; gözleri vardır; konuşur; görür; işitir.

İslam felsefesinin Tanrı'ya bu türlü "insani özellikleri" yapıştırması idealist felsefe açısından bir sorun teşkil eder. Tanrı yaratandır; insan ise yaratılan! Bu eşit olmayan iki kategorinin kimi ortak özellikler taşıması, Tanrı'nın eşsiz olma olgusunu zedelemez mi?

Tanrı'ya kimi insan özelliklerini uygun gören İslam felsefesi, Tanrı'nın cinsiyeti konusunda çelişkiye düşer. Bir yandan Tanrı'nın cinsiyetinin olamayacağını savunur. Diğer yandan kutsal kitaptaki birçok ayette Tanrı'nın erkeklere ait sıfatlarla anıldığını unutur.

Örneğin İhlas Suresi'nde, Fatiha Suresi'nde Tanrı için kullanılan sözcükler eril (masculin) ifade tarzıyla yazılmıştır.

"Allah kendi zatı hakkında Kur'an'da bilgi vermekten kaçınmışsa da, yeri geldiğinde kendisi için erkek zamirleri seçmiştir."[15]

Tanrı Yemin Eder mi?

Yemin etmek (and içmek) bir olayın gerçek olduğunu anlatmak için Tanrı'yı veya kutsal bir şeyi tanık göstermektedir. Yemin etme işleminde altta insan, üstte Tanrı vardır. İnsan yalan söylemediğini göstermek için Tanrı'yı kendine şahit olarak kabul etmektedir. Yemin etmek, bir insanın diğer insanı inandırma eylemidir. Yemin eden insan samimi olabilir, gerçeği dile

[11] A'raf Suresi/143. Ayet, Kur'an ve Tefsir II, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2007, sy. 585.
[12] Kuran tefsiri II, age, sy. 586.
[13] Nisa Suresi / Ayet 164, Kur'an Diyanet, sy. 103.
[14] Şûrâ Suresi / Ayet 51, Kur'an Diyanet, sy. 487.
[15] Arif Tekin, Kur'anda Allah, Berfin 2009, sy. 17.

getirebilir. Ya da yalan yere yemin edebilir. Yemin edenin doğruyu söyleyip söylemediği bilinemez.

Sonuç olarak, yemin etmek **insana** ait bir özelliktir. Felsefi düzlemde kendi kendine yeten bir varlık olarak Tanrı'nın hiçbir kimseyi inandırmasına gereksinimi olmaz; olamaz. Öte yandan yemin etme eylemi yalan söyleme potansiyelini içinde taşır. Böyle bir ihtimal bile her zaman gerçeği söylemesi gereken Tanrı imajıyla bağdaşabilir mi?

***

İslam felsefesinde Tanrı yemin eder. Örneklerini sıralayalım. Tanrı Vâkıa Suresi'nin 75-77. ayetlerinde Kur'an'ın yüce bir kitap olduğuna kullarını inandırmak için **yıldızların yerleri** üzerine yemin eder:

"*Bakın! Yıldızların yerlerine **yemin ederim** - ki bilesiniz, bu gerçekten pek büyük bir yemindir – kuşkusuz o değeri çok yüce Kur'an'dır."*[16]

Yine Tekvir Suresi'nin, 15-21 ayetlerinde Kur'an'ın Hz.Muhammed tarafından yazılmadığına kullarını inandırmak için Tanrı yemin eder. Bu sefer Tanrı'nın yemini **yıldızlar, gece** ve **sabah** üzerinedir.

"*Yörüngelerinde akıp giderek doğan ve batan yıldızlara and olsun! Kararmakta olan geceye **and olsun**! Ağarmakta olan geceye **and olsun** ki, O Kur'an (...) güvenilir bir elçinin sözüdür."*[17]

***

İslam felsefesindeki Tanrı, cehennemin var olduğuna ve bir ceza yeri olduğuna kullarını inandırmak için şu üç şey üzerine yemin eder.

- Ay üzerine
- Gece üzerine
- Sabah üzerine

Müdessir Suresi'nin 32-37. ayetleri bunu kanıtlar.

*"Aya **and olsun**! Dönüp gitmekte olan geceye: Ağarmakta olan sabaha **and olsun** ki, O (cehennem) insanlar için (...) büyük cezalardan biridir."*[18]

***

Tanrı, kıyametin bir gün kopacağına ve ölmüş insanların tekrar dirileceğine kullarını inandırmak için yemin eder. Kıyamet Suresi'nin 1-3 ayetlerinde kıyamet üzerine ve kendini kınayan nefsi (insanın ruhi-manevi varlığı) üzerine Tanrı'nın yemini vardır.

[16] Vâkıa Suresi / Ayet 75-77 , ,Kur'an Tefsir V , Diyanet , sy. 228.
[17] Tekvir Suresi / Ayet 15-21, Kur'an Tefsir V, Diyanet, sy. 561.
[18] Müdessir Suresi / Ayet 32-37, Kur'an Tefsir V Diyanet, sy. 499.

*"Kıyamet gününe **yemin ederim**. (...) Kendini kınayan nefse **yemin ederim**. İnsan, kemiklerini toplayıp birleştiremeyeceğimizi mi sanıyor?"*[19]

Yine İslam felsefesindeki Tanrı, kıyametin bir gün gerçekleşeceğine kullarını inandırmak için rüzgâr, fırtına, vb. tabiat (doğa) olayları üzerine yemin eder. Mürselat Suresi'nin 1-7. ayetleri bununla ilgilidir.

"***Yemin olsun**, birbiri ardından gönderilenlere. Fırtına olup esenlere. (...) Size vaad olunan şey mutlaka gerçekleşecektir."*[20]

***

İnşikâh Suresi'nin 16-21. ayetlerinde Tanrı, iman etmeyen kullarını, Kur'an okunduğunda yere kapanmayan kullarını inandırabilmek için **şafak, gece ve dolunay** üzerine yemin eder.

*"**Yemin ederim** o şafağa. Geceye ve onun topladığı şeylere. Ve dolunay şeklini aldığı zaman aya ki, (...) Onlara ne oluyor da iman etmiyorlar? Kendilerine Kur'an okunduğu zaman saygıyla yere kapanmıyorlar?"*[21]

***

Tanrı kendisi için önemli olan varlıkların, kulları için de önemli görülmesini ister. Tanrı için sabah aydınlığı, 10 kutsal gece, çift ve tek olan varlıklar, geçip gitmekte olan gece önemlidir ve üzerine yemin edilmeye değer. Tanrı bunların önemini göstermek için bunlar üzerine yemin eder:

*"**Yemin olsun** sabahın aydınlığına. On geceye. Çift olana ve tek olana. Geçip gitmekte olan geceye. Düşünen kimse için bunlar yemine konu olacak kadar önemli değil midir?"*[22]

Tanrı'nın amacı, bu önemli şeyler üzerine kendisi yemin ederek, kullarını imana çağırmaktır.

***

İslam felsefesindeki Tanrı, Hz.Muhammed'in yaşadığı Mekke şehri üzerine yemin eder. Tanrı katında Mekke şehri kutsaldır.

*"**Yemin ederim** şu beldeye. Seninde içinde olduğun o beldeye!"*[23]

Tanrı, insanı en güzel biçimde yarattığına kullarını inandırmak için **incir-zeytin-sina dağı-Mekke** üzerine yemin eder.

*"**Yemin olsun** incire ve zeytine. Sina dağına. Ve şu güvenli şehre! Biz insanı en güzel biçimde yaratmışızdır."*[24]

---

[19] Kıyamet Suresi / Ayet 1-3, Kur'an Tefsir V, Diyanet, sy. 503.)
[20] Mürselat Suresi/ Ayet 1-7, Kur'an Tefsir V, Diyanet, sy. 526.)
[21] İnşikâh Suresi / Ayet 16-21, Kur'an Tefsir V, Diyanet, sy. 586.
[22] Fecr Suresi / Ayet 1-5, Kur'an Tefsir V, Diyanet, sy. 616.
[23] Beled Suresi / Ayet 1-2, Kur'an Tefsir V, Diyanet, sy. 624)
[24] Tin Suresi / Ayet 1-4, Kur'an Tefsir V, Diyanet, sy. 646.

Tanrı, Şems Suresi'nin 1-2. ayetinde Güneş ve Ay üzerine yemin eder.

*"**Yemin olsun** güneşe ve kuşluğuna. Işığı onun ardından geldiğinde aya."*[25]

***

Tanrı, Hz.Muhammed'e darılmadığını göstermek için kuşluk vaktine (güneşin aydınlığına, sabah vaktine) ve gece üzerine yemin eder.

*"**Yemin olsun**, kuşluk vaktine. Kararıp sakinleştiğinde geceye ki, Rabbin seni bırakmadı ve sana darılmadı."*[26]

Dikkat edilirse, Tanrı, Hz.Muhammed'i inandırmak için yemin etmektedir. Her şeyin üstünde olan Tanrı'nın bir peygamberi inandırmak için yemin etmesi ilginç olsa gerek. Demek ki, Hz.Muhammed kuşkuya düşüp Tanrı'nın kendisini bıraktığını, darıldığını düşünmüştür. Tanrı, Hz.Muhammed'in kuşkusunu ortadan kaldırmak için yemin etmektedir. Ayrıca bu ayetten öğreniyoruz ki, Tanrı'nın "**darılma yeteneği**" vardır. Küsme, darılma, insana özgü bir yetenektir.

***

İslam felsefesindeki Tanrı, insanların Allah'a karşı nankör olduğuna kullarını inandırmak için, koşanlar ve sabah baskını yapanlar üzerine yemin eder.

*"**Yemin olsun**, nefes nefese koşanlara. (...) Sabahleyin ansızın baskın yapanlara. (...) İnsan rabbine karşı pek nankördür."*[27]

Yine Tanrı, insanın ziyanda olduğunu kullarına anlatabilmek için **zaman** üzerine yemin eder. Asır bir zaman dilimidir; asır üzerine yeminini tekrarlar:

*"Asra **yemin ederim** ki, insan gerçekten ziyandadır."*[28]

Tanrı'nın kendisi dışındaki şeylere yemin ettiği daha birçok ayet vardır. (Nâziat Suresi'nin 1-5. ayetleri, Leyl Suresi'nin 1-3. ayetleri, Sâffat Suresi'nin 1-4. ayetleri, Necm Suresi'nin 1-2. ayetleri, vb.)

***

Tanrı kendi dışındaki varlıklar üzerine yemin ettiği gibi kendi üzerine de yemin eder. En anlaşılmaz yemin biçimi budur. Yemin eden karşıdakini inandırabilmek için daha üstün (kutsal şeyi) şahit olarak gösterir. En üstün şey olan Tanrı'nın kullarına karşı kendini şahit göstermesi anlaşılmaz bir durumdur. Tanrı'nın yemin etmeye ihtiyacı olmadığı gibi, kendi kendini şahit göstermeye de ihtiyacı yoktur. Tanrı, kafirleri (inanmayanları) cehennemde toplayacağına (haşredeceğine) kullarını inandırmak için kendi üzerine yemin eder.

[25] Şems Suresi/Ayet 1-2, Kur'an Tefsir V, Diyanet, sy. 629.
[26] Duha Suresi / Ayet 1-3, Kur'an Tefsir V, Diyanet, sy. 637.
[27] Adiyat Suresi / 1, 3, 6. Ayet, Kur'an Tefsir V, Diyanet, sy. 672.
[28] Asr Suresi/Ayet 1-2, Kur'an Tefsir V, Diyanet, sy. 682.

*"**Rabbine and olsun**, onları şeytanlarla beraber mutlaka haşredeceğiz."* [29]

Yine Tanrı, inanmayanlardan hesap soracağını kullarına göstermek için Hicr Suresi'nin 92-93. ayetlerinde kendi üzerine yemin eder:

*"**Rabbine and olsun**, onların hepsine yapmakta olduklarını mutlaka soracağız."*[30]

Tanrı, putlara rızıklarından (geçim araçlarından) pay ayıranları cezalandıracağını, kullarına kendi üzerine yemin ederek bildirir.

*"**Allah'a and olsun ki**, uydurmakta olduğunuz şeylerden mutlaka sorguya çekileceksiniz."*[31]

Yine İslam felsefesinin aynı surenin 63. ayetinde Hz.Muhammed'in ümmetinden (Arap toplumundan) önce gelen toplumlara da peygamberler gönderdiğini belirtir. Kullarının buna inanması için Allah üzerine yemin eder.

*"**Allah'a and olsun**, senden önceki ümmetlere peygamberler gönderdik."*[32]

Son olarak bir örnek daha verelim. Tanrı inanmayan toplumların yerine, inançlı toplumlar getirmeye gücünün yettiğini kullarına göstermek ister. Doğuları, Batıları yaratan (evreni yaratan) Allah'ı yani kendisini şahit göstererek yemin eder.

*"Doğuların ve Batıların **rabbine yemin ederim** ki, onların yerine daha iyilerini getirmeye bizim gücümüz yeter."*[33]

***

Tanrı yeminlerinin çoğunluğunu kullarını inandırmak, imana çağırmak için yapar. Peki, Tanrı'nın kullarını imana getirmesi için yemin etmesine gerek var mı? Her şeye gücü yeten Tanrı yemin etmeden kullarını inançlı insanlar yapamaz mı? Şüphesiz ki, yapabilir. Yunus Suresi'nin 99 ayeti bunu kabul eder. Okuyalım.

*"Eğer **Rabbin dileseydi**, yeryüzünde bulunanların hepsi elbette topyekün iman ederlerdi."*[34]

Eğer böyleyse Tanrı'nın yemin yoluyla kullarını inandırmasına gerek yoktur. Tanrı'nın sadece dilemesi yetmektedir. Tanrı'nın dilemesiyle herkes imana gelebilir. Tanrı'nın kolay yoldan insanları inançlı bir Müslüman yapma olanağı varken, yeminle kullarını ikna etmeye çalışması İslam felsefesi için bir sorundur.

Tanrının Duyguları Var mı?

[29] Meryem Suresi/Ayet 68, Kur'an, Diyanet, sy. 309.
[30] Hicr Suresi / Ayet 92-93, Kur'an, Diyanet, sy. 266.
[31] Nahl Suresi / Ayet 56, Kur'an, Diyanet, sy. 272.
[32] Nahl Suresi / Ayet 63, Kur'an, Diyanet, sy. 272.
[33] Meâric Suresi / Ayet 40-41, Kur'an Tefsir V, Diyanet, sy. 459.
[34] Yunus Suresi / Ayet 99, Kur'an, Diyanet, sy. 219.

Duygu, bir şeyin insanın iç dünyasında uyandırdığı izlenimdir. İnsan yaşadığı bir olaydan dolayı duygulanabilir; manevi dünyasında sevinç, üzüntü, kızgınlık, öfke, intikam duygusu, vb. hissedebilir.

Sonuçta duyguyu hissetmek insani bir özelliktir. İnsanı iyi bir yöne götürebildiği gibi, kötü bir yöne de götürebilir; iyi duygularımız vardır; kötü duygularımız vardır. Sözgelimi sevgi hissetmek iyi bir duygudur; intikam duygusu hissetmek kötü bir duygudur. Öfke, kızgınlık gibi duygular insanın otokontrol mekanizmasını bozabilir; insana normal koşullarda yapmayacağı eylemi yaptırabilir.

İnsana ait kimi duygular Tanrı'da olabilir mi? Bu soruyu olumlu biçimde yanıtladığımızda Tanrı'nın bir manevi dünyasının olduğunu kabul etmemiz gerekir. Tanrı'nın kızgınlık, öfke duyabileceğini, intikam almak isteyebileceğini düşünmemiz zorunlu olur. Bunları onaylarsak, Tanrı'nın olayların etkisi altında kalabileceğini, pozitif veya negatif duygularla davranabileceğini onaylamamız gerekir. En önemlisi, duygularına göre davranan bir Tanrı'nın yanlış yapabileceğini felsefi olarak onaylamamız gerekir. Ayrıca en yüksekte olan Tanrı düşüncesini, insan düzeyine indirmemiz zorunlu olur.

Tanrı'nın insan gibi duygularının etkisi altında kalarak yanlış yapması, idealist felsefi düzlemde mümkün değildir. Tanrı yanlış yapamaz. Tanrı'nın insan gibi kızması, sinirlenmesi, öfke duyması, öc almak istemesi, inanılmaz bir durum değil mi?

***

İslam felsefesinde Tanrı'nın kızabileceği, sinirlenebileceği kabul edilir. Mümin Suresi'nin 10. ayetinde, Tanrı inanmayanlara öteki dünyada şöyle seslenir:

*"Allah'ın size **kızması** şimdi sizin kendinize kızmanızdan elbette daha şiddetlidir."*[35]

Demek ki, Tanrı kızabiliyor; hem de insandan daha fazla! Kızan, öfke duyan bir insanın, karşıdaki insanı cezalandırmasını doğru bulmasak da, bunu insana ait bir özellik olarak görürüz.

Zuhruf Suresi'nin 55. ayetinde, Tanrı'nın öfkelendiği ve öfkelendiği kişilere gereken cezayı verdiği yazılıdır:

*"Bizi **öfkelendirince** onlara hak ettiği cezayı verdik."*[36]

Öfkeyle, ceza verenin her seferinde adaletli davranması olanaklı mıdır?

***

Öfkelenen insan karşısındakine fiziki ceza vermese bile kızgınlığını gidermek için küfreder, lanet okur. Öfke aslında kendini tutamama işaretidir; küfür etmek ise bu öfkenin boşaltılmasıdır. Öfke, kızgınlık, küfür, insanın zayıf olduğunu gösterir. Küfür, yenemediği güce karşı sözle intikam almaktır.

[35] Mümin Suresi / Ayet 10, Kur'an Tefsir IV, Diyanet, sy. 643.
[36] Zuhruf Suresi / Ayet 55, Kur'an Tefsir IV, Diyanet, sy. 779.

Tanrı'nın küfretmesi, lanet okuması düşünülemez. Başka bir deyişle Tanrı'nın güçlü niteliğiyle uygunluk arz etmez.

Münâfikûn Suresi'nin 4. ayetinde Tanrı, münafıklara (gerçekte Müslüman olmadıkları halde Müslüman gibi görünenlere, sahte Müslümanlara) lanet okur. Hem de kendi adını kullanarak!

*"Onlar bir yere dayanmış **kütükler** gibidir. (...) Asıl düşman onlardır, onlardan korun! **Allah kahretsin** onları!"*[37]

Burada ilginç olan nokta, Tanrı'nın kızgınlığını göstermesi yanında, münafıklara "kütükler" nitelemesiyle hakaret etmiş olmasıdır. Daha da ilginç olanı, münafıklara karşı **kendi kendinden** yardım istemiş olmasıdır.

***

Tanrı, Mekkeli müşrik (puta tapan) Velid b. Mugire hakkında, Müddesir Suresi'nin aşağıdaki ayetlerinde şöyle konuşmaktadır:

"Yarattığım şahsı tek başına bana bırak! (...)

Hayır, umduğu gibi olmayacak! Çünkü o bizim ayetlerimize karşı inatla direnmektedir.

Ben de onu sarp bir yokuşa süreceğim.

Çünkü o, düşündü taşındı, ölçtü biçti.

***Kahrolası**, ne biçim ölçtü biçti.*

*Sonra yine **kahrolası** ne biçim ölçtü, biçti (...)*

Ben onu sekara (cehenneme) sokacağım."[38]

Tanrı o kadar öfkelidir ki, öfkesini 19. ve 20. ayette iki kez dile getirir:

*"**Kahrolası**, ne biçim ölçtü biçti. Sonra yine **kahrolası** ne biçim ölçtü, biçti!"* (Müdessir Suresi, 19. ve 20. ayet)

Bu kadar öfkeli olan bir Tanrı'nın o kişiyi anında ortadan kaldırması beklenirdi. Neyse ki, Tanrı vereceği cezayı cehenneme saklamıştır. Ayrıca evrensel olduğu söylenen kutsal bir kitapta bir kişiyle uğraşmak, Tanrı'nın yüceliğine ve insanlığa vermek istediği mesaja uygun düşer mi?

***

Tanrı yukarıda lanet okuduğu kişinin ismini bildirmemiştir. Ama isim bildirdiği özel bir sure vardır. Burada Tanrı'nın öfkelendiği kişi Hz.Muhammed'in amcası Ebu leheb'dir. Ebu Lehep Müslümanlığı kabul etmediği gibi Hz.Muhammed'e "Kuruyup yok olasıca!" diyerek beddua

[37] Münafiün Suresi / Ayet 4, Kur'an Tefsir V, Diyanet, 2007, sy. 357.
[38] Müdessir Suresi / Ayet 11,16,17,18,19,20, Kur'an Tefsir V, Diyanet, sy. 493.

etmiştir. Ayrıca Ebu leheb'in karısı Ümmü Cemil Avrâ da kocasıyla aynı davranış biçimini sergilemiştir.

Bunun üzerine Tanrı, beddua (birinin kötü duruma düşmesini istemek) anlamına gelen Tebbet suresini özel olarak göndermiştir. Bütün sure Ebu leheb ve karısıyla ilgilidir.

Tanrı, Tebbet Suresi'nde Ebu leheb'in ellerinin kurumasını ister. Hem Ebu leheb'in, hem de karısının cehenneme atılacağını bildirilir. Ebu leheb'in karısının boynunda bir halat bulunacaktır; bu şekilde cehenneme atılacaktır. Sureyi aktaralım:

*"Ebu leheb'in **Elleri kurusun**! (...)*

O, alev alev yanan ateşe atılacak.

Dedikodu yapıp söz taşıyan karısı da

Boynunda da ipten bükülmüş bir halat bulunacak."[39]

Demek ki, Tanrı, bütün insanlara gönderdiği kutsal kitapta iki kişiyi hedef göstererek beddua edebiliyor; lanet okuyabiliyor. İslam felsefesinin yanıtlayamadığı soru şu oluyor: Tanrı'nın büyüklüğüyle, beddua bağdaşır mı?

Tanrı daha birçok ayetinde beddua, lanet okur. Tevbe Suresi'nin 30. ayetinde Yahudilerin ve Hıristiyanların ismini anarak onların Allah tarafından kahredilmesini ister.

*"Yahudiler, Uzeyr, Allahın oğludur dediler. Hıristiyanlar ise, İsa Mesih, Allah'ın oğludur dediler. (...) **Allah onları kahretsin**!"*[40]

Daha önce vurguladığımız gibi Allah'ın kendisinin, "Allah kahretsin!" demesi anlaşılmaz bir durumdur. Sonra Yahudileri, Hıristiyanları düşüncelerden veya dinlerinden dolayı lanetlemek doğru mudur? Tanrı'nın kimi kullarına lanet okuması veya onları lanetlemesi Tanrı'nın yüceliğiyle bağdaşır mı?

*"Onlar, Allah'ın **lanet ettiği** kimselerdir. Allah kime **lanet ederse**, artık ona asla bir yardımcı bulamazsın."*[41]

***

Tanrı öfkesine sahip olamayarak kullarına karşı aşağılayıcı, küfürlü dil kullanabilir mi?

Araf Suresi'nin 176. ayetinde iman etmeyenlerin durumu Tanrı tarafından köpeğin davranışlarına benzetilir:

*"Onun durumu **köpeğin durumu** gibidir: Üzerine varsan da dilini sarkıtıp solur; kendi hâline bıraksan da dilini sarkıtıp solur; işte bu, ayetlerimizi yalanlayan toplumun durumu budur."*[42]

[39] Tevbe Suresi/Ayet 1, 2, 4, 5, Kur'an Tefsir V, Diyanet, sy. 710.
[40] Tevbe Suresi / Ayet 30, Kur'an, Diyanet, sy. 190.
[41] Nisa Suresi / ayet 52, Kur'an, Diyanet, sy. 86.
[42] Araf Suresi / Ayet 176, Kur'an, Diyanet, sy. 172.

Yine Tanrı iman etmeyen kullarını eşeklere benzetir.

*"Onlar sanki arslandan kaçan yaban **eşekleridirler**."*[43]

Bu küfürlü dil; insandan daha yüksekte olması gereken Tanrı'yı, insan mertebesine indirir.

***

Tanrı'ya intikam (öç) almak yakışır mı? İntikam peşinde koşmak zayıf insanın işidir. Tanrı intikam, öç peşinde koşamaz.

Duhân Suresi'nin 16. ayetinde Tanrı'nın öç alıcı olduğu yazılıdır:

*"Şüphesiz ki, biz **öcümüzü** alırız."*[44]

Zuhruf Suresi'nin 25. ayetinde şunları okuyoruz:

"*Biz de onlardan **intikam** aldık. Yalanlayanların sonu, bak nasıl oldu!"*[45]

Aynı surenin 41. ayetinde "onlardan intikam alırız," diyerek Tanrı bir kez daha intikam peşinde olduğunu gösterir.

Zumer Suresi'nin 37. ayeti, Tanrı'nın güçlü ve intikam sahibi olduğunu bildirir:

*"Allah mutlak güç sahibi, **intikam sahibi** değil midir?"*[46]

Secde Suresi'nin 22. ayetine bakalım:

*"Şüphesiz ki, biz suçlulardan **intikam** alıcıyız."*[47]

Hicr Suresi'nin 78-79. ayetleri Eyke toplumundan Tanrı'nın intikam aldığını anlatır:

*"Eyke halkı da şüphesiz zalim idiler. Onlardan da **intikam** aldık."*[48]

Arâf Suresi'nin 136. ayeti yine Tanrı'nın intikamı üzerindedir:

*"Bu yüzden onlardan **intikam** aldık. Ayetlerimizi yalanlamaları ve onları umursamamaları sebebiyle kendilerini denizde boğduk."*[49]

Son olarak İbrahim Suresi'nin 47. ayetini okuyalım:

*"Sakın Allah'ın peygamberlerine verdiği sözden cayacağını sanma! Şüphesiz Allah, mutlak güç sahibidir, **intikam** sahibidir."*[50]

---

[43] Müdessir Suresi/Ayet 50-51, Kur'an, Diyanet, sy. 576.
[44] Duhân Suresi / Ayet 16, Kur'an, Diyanet, sy. 495.
[45] Zuhruf Suresi / Ayet 25, Kur'an, Diyanet, sy. 490
[46] Zumer Suresi / Ayet 37, Kur'an, Diyanet, sy. 461.
[47] Secde Suresi / Ayet 22, Kur'an, Diyanet, sy. 416.
[48] Hicr Suresi / Ayet 78-79, Kur'an, Diyanet, sy. 265.
[49] Arâf Suresi / Ayet 136, Kur'an, Diyanet, sy. 165.
[50] İbrahim Suresi/ Ayet 47, Kur'an, Diyanet, sy. 260.

Bütün bu örnekler gösteriyor ki, Tanrı öfkelenebilir, intikam peşinde koşabilir, intikamını eninde sonunda alır.

Tanrı ile Kul İlişkisi

Tanrı, insanları niçin yaratmıştır? İdealist felsefe bu soruya farklı yanıtlar verir. İslam felsefesindeki Tanrı'nın insanları niçin yarattığına bakalım.

Zariyat Suresi'nin 56. ayetinde bu sorunun cevabını buluyoruz:

*"Ben (...) insanları ancak bana **kulluk etsinler** diye yarattım."*[51]

Kur'andan "kul" olarak dilimize çevrilen kelimenin "abd" sözcüğü olduğunu araştırmacılar ifade ediyorlar. "Abd" sözcüğünün tam karşılığının köle olduğunu da!

Köleye (kula) bir efendi gerekir; şüphesiz ki, efendi olan Tanrı'dır. "Efendi" bir kral (hükümdar) gibi düşünülebilir. Nitekim Tahâ Suresi'nin 114. ayetinde bu fikri bulabiliyoruz:

*"Gerçek **hükümdar** olan Allah yücedir."*[52]

Hükümdar, Kur'anda "Melik" sözcüğüyle ifade edilmiştir. Melik: Kral demektir. Bir çeşit devlet başkanı anlamında!

O halde Tanrı, kul ilişkisi; egemen olan bir güç ile bu güce hizmet etmekle görevli bir insanın arasındaki ilişkidir. Egemen olan güç (efendi, kral, hükümdar) burada Tanrı'dır. Hizmetçi güç (köle, esir, kul) ise insandır. Demek ki, Tanrı, insanları kendisine hizmet etsinler diye yaratmıştır.

Bilimsel felsefe ortaya çıkan soruyu hemen fark eder: Peki, Tanrı'nın kendine hizmet edecek insanlara ihtiyacı olması, Tanrı'nın kendi kendine yeterli olmasıyla çelişmez mi?

Kendine yeten güç, başka bir güce gereksinim duyar mı?

İlerde göreceğiz ki, Tanrı kendisine kul olarak sadece insanı yaratmamıştır. Cinleri ve melekleri de kul olarak yaratmıştır. Yani Tanrı'nın insana, cinlere, meleklere ihtiyacı vardır.

* * *

Hz.Muhammed Suresi'nin 7. ayetinde şöyle yazar:

*"Ey iman edenler! **Allah'a yardım ederseniz**, O da size yardım eder."*[53]

Yine Hac Suresi'nin 40. ayetinde Allah kendine yardım edenlere, yardım edeceğini bildirmektedir.

*"Şüphesiz Allah kendine **yardım edene** yardım edecektir."*[54]

---

[51] Zariyat Suresi / ayet 56, Kur'an, Diyanet, sy. 522.
[52] Tahâ Suresi / Ayet 114, Kur'an, Diyanet, sy. 319.
[53] Hz.Muhammed Suresi / ayet 7, Kur'an, Diyanet Tefsir V, sy. 48.
[54] Hac Suresi, 40. Ayet, Kur'an, Hamdi yazır, Sentez, sy. 277.

Bu ayet önemli olduğu için başka çevirilerini de aktaralım.

*"Allah, kendisine **yardım edene** elbette yardım eder."*[55]

*"Allah kendisine **yardım edene** elbette yardım eder."*[56]

*"And olsun ki, Allaha **yardım edenlere** O da yardım eder."*[57]

Tanrı yardıma ihtiyaç duymaktadır. Oysa idealist felsefenin görüş açısından böyle olmamalıydı.

***

Peki, insan, Allah'a nasıl hizmet edecektir? İbadet ederek! Tanrı'ya kulluk ederek, Tanrı'ya tapınarak, Tanrı'ya dua ederek.

İbadet – dua yapmayan insanın Allah katında değeri olamaz; çünkü hizmetini (kulluğunu) yerine getirmiyordur. Furkan Suresi'nin 77. ayetinde Tanrı, Hz.Muhammed vasıtasıyla kullarına bunu bildirir:

*"(Ey Hz.Muhammed!) De ki: **Duanız olmasa**, Rabbim size niye değer versin?"*[58]

Buna göre Tanrı'ya kulluk etmeyen insan cezayı hak eder. Nedir bu ceza? Cehennem!

"Bana kulluk etmeyi kibirlerine yediremeyenler aşağılanmış bir halde cehenneme gireceklerdir."[59]

Peki, Tanrı'ya dua edip kulluk görevini yerine getirenlerin ödüllendirilmesi gerekmez mi? Şüphesiz ki, gerekir. İyi kulluk edenler ödül olarak cennete gireceklerdir.

Zuhruf Suresi'nin 68, 69, 70. ayetlerinde bu belirtilir.

"Ey ayetlerimize iman eden ve Müslüman olan kullarım! (...) Sevinç ve mutluluk içinde cennete giriniz."[60]

Demek ki, Tanrı – kul ilişkisi bir alışveriş biçiminde tasarlanmıştır. İnsanlar iyi kulluk yapacaklardır; Tanrı da bunun karşılığında onları cennete sokacaktır.

Tanrı insanlara vereceği mutluluğu kendine kul olmaya bağlamaktadır. Tanrı'ya şükreden ödül alacaktır; şükretmeyen ceza!

"Andolsun, eğer şükrederseniz elbette size nimetimi artırırım. Eğer nankörlük ederseniz, hiç şüphesiz azabım çok şiddetlidir."[61]

---

[55] Hac Suresi / Ayet 40, Kur'an, Yaşar Nuri Öztürk, Yeni Boyut, sy. 385.
[56] Hac Suresi / Ayet 40, Kur'an, Ahmet Hulisi, Kitsan, sy. 369.
[57] Hac Suresi / ayet 40, Diyanetin Kur'an çevirisinden aktarma, Kur'an Ansiklopedisi Cilt 6, Turan Dursun, Kaynak, sy. 139.
[58] Furkan Suresi / ayet 77, Kur'an, Diyanet, sy. 365.
[59] Mü'min Suresi / Ayet 60, Kur'an, Diyanet, sy. 473.
[60] Zuhruf Suresi / Ayet 68-69-70, Kur'an, Diyanet, sy. 493.
[61] İbrahim Suresi / ayet 7, Kur'an, Diyanet, sy. 255.

Tanrı, insanın kendisini feda etmesini istemektedir.

"İnsanlardan öylesi de vardır ki, Allah'ın rızasını kazanmak için kendini feda eder."[62]

***

Cihat; Tanrı yolunda, din uğruna, fiziksel yol dahil savaşmak demektir. Tanrı için kafirlerle (Tanrı düşmanlarıyla) savaşa girmek, kafirleri öldürmek, onların ellerinden mallarını mülklerini almak **cihad etmek** demektir. Cihat etmek de dua gibi bir ibadet biçimidir. Kullar Tanrı yolunda savaşacaklar, canlarını ortaya koyacaklardır. Bu cihad ibadetine karşı Tanrı'da onlara cenneti verecektir. İslam felsefesi bu ticareti açık biçimde kabul eder.

Saff Suresi'nin 10 ve 11. ayetleri der ki:

*"Ey iman edenler! Sizi elem dolu bir azaptan kurtaracak bir **ticaret** göstereyim mi size?*

Allaha ve peygamberine inanır, mallarınızla ve canlarınızla Allah yolunda cihat edersiniz."[63]

Tanrı cihat eden müminlerin (Müslümanların) canlarını satmalarını istemektedir. Tanrı'nın kendisi de bu canları satın almak istemektedir. Peki, kullar bu ticarette neyi kazanacaktır?

Cenneti!

Tevbe Suresi'nin 111. ayeti bu ticareti şöyle ifade eder:

*"Şüphesiz Allah, müminlerden canlarını ve mallarını, kendilerine vereceği cennet karşılığında **satın almıştır**."*[64]

Bu önemli ayetin çevirisini İzmir İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınlarından biraz daha uzun aktaralım;

*"Allah inananların canlarını ve mallarını **cennet** karşılığında **satın almıştır**. Onlar Allah yolunda savaşırlar. Öldürürler ve öldürülürler."*[65]

Tanrı kulların canını satın almaktadır; kullar canlarını ve mallarını cennet karşılığı satmaktadır.

Tanrının Gücü ve Kullarını Korkutması

Bütün idealist felsefelerdeki Tanrı sonsuz gücü olan bir varlık olarak tasarlanmıştır. Dünyayı, insanları, evreni yaratan bir Tanrı'nın zaten güçsüz olması düşünülemez. İslam felsefesi de Tanrı'nın gücünü her şeye yeten bir güç olarak tarif eder.

Lokman Suresi'nin 29. ayetinde, gece ve gündüzü yaratan gücün Allah olduğu; güneşi ve ayı koyduğu kurallara boyun eğdirdiği açıklanır.

[62] Bakara Suresi / Ayet 207, Kur'an, Diyanet, sy. 31.
[63] Saff Suresi / Ayet 10-11, Kur'an, Diyanet, sy. 551.
[64] Tevbe Suresi / Ayet 111, Kur'an, Diyanet, sy. 203.
[65] Tevbe Suresi / Ayet 111, Kur'an, İlahiyat, sy. 176.

Lokman Suresi'nin 30-31. ayetinde, Allah'ın en yüce, en büyük güç olduğu; gemilerin onun sayesinde hareket ettiği belirtilir.

Yine Lokman Suresi'nin 34. ayetinde Allah'ın her şeyi bildiği, her şeyden haberdar olduğu söylenir.

"Şüphesiz Allah hakkıyla bilendir, (her şeyden) hakkıyla haberdar olandır."[66]

Nisa Suresi'nin 11. ayetinde yukarıdaki fikir yinelenir.

Lokman Suresi'nin 27. ayeti, Allah'ın mutlak güç sahibi olduğunu, hüküm ve hikmet sahibi olduğunu açıklar.

"Allah mutlak güç sahibidir."[67]

Tanrı o kadar büyük bir güç sahibidir ki, olmasını istediği şeye "ol" demesi yeter.

"Bir işe hükmettiği zaman ona sadece "ol!" der ve o da oluverir."[68]

Nahl Suresi'nin 40. ayetinde bu fikir tekrarlanır:

"Biz bir şeyin olmasını istediğimiz zaman sözümüz sadece, ona, "ol" dememizdir. O da hemen oluverir."[69]

Kısacası, Tanrı, yaratıcı oluşuyla, buyruğunu her şeye geçirebilmesiyle, her şeyi bilmesiyle, her şeye kadir oluşuyla, yüceliğiyle, büyüklüğüyle sınırsız bir güce sahiptir.

***

Bu denli güçlü bir Tanrı'nın; inkârcı, imana gelmeyen kullarına gücünün yetmemesi düşünülebilir mi? Felsefi olarak bu imkânsızdır. Her şeye gücü yeten Tanrı isterse her kulunu kendine inanır hale getirebilir. Şimdi aşağıdaki ifadeye bakalım.

*"Andolsun biz onları ağır sıkıntılara soktuk da yine **rablerine boyun eğmediler**."*[70]

Bu ayetin başka bir meâli (çevirisi) şöyle:

*"Yemin olsun, biz onları azapla yakaladık, ama yine de **rablerine boyun eğmediler**."*[71]

Tanrı kullarını inanmaları için ağır sıkıntılara sokuyor. Fakat buna rağmen Tanrı'ya inanmıyorlar. Burada Tanrı'nın gücü (verdiği azap), kullarının gücünü alt etmeye yetmemiş oluyor. Tanrı'nın inanmayan kullarına "İnan!" demesi yeterli olmalıydı. İdealist felsefe açısından!

---

[66] Lokman Suresi / Ayet 34, Kur'an, Diyanet, sy. 411.
[67] Lokman Suresi / Ayet 27, Kur'an, Diyanet, sy. 412.
[68] Meryem Suresi / Ayet 35, Kur'an, Diyanet, sy. 306.
[69] Nahl Suresi / Ayet 40, Kur'an, Diyanet, sy. 270.
[70] Müminun Suresi / ayet 76, Kur'an, Diyanet, Tefsir IV, sy. 33.
[71] Muminün Suresi / Ayett 76, Kur'an, Yeni Boyut, sy. 339.

***

Enfâl Suresi'nin 20. ayetinde Tanrı, Hz.Muhammed'in imana davet eden sesinin işitilmesini ister. Hz.Muhammed'in çağrısı, Tanrı'nın çağrısıdır.

Enfâl Suresi'nin 23. ayetinde Tanrı, isterse bu imana çağıran sesi işittirebileceğini söyler; ama işittirse bile, Tanrı'ya inanmayanların yine kendi yollarından gideceklerini belirtir.

*"Allah, onlarda bir hayır(hakka yöneliş) olduğunu bilseydi, elbette onlara işittirirdi. Onlara **işittirseydi dahi mutlaka** yine yüz çevirerek dönüp giderlerdi."*[72]

Bu ayetin başka bir çevirisi şöyle:

*"Allah kendilerinde bir hayır olduğunu bilseydi elbette onlara işittirirdi. Onlara **işittirseydi bile mutlaka** yüz çevirir, döner giderlerdi."*[73]

Tanrı'nın inandırma gücünün, kulun inkar gücünden daha fazla olması gerekmez mi? İdealist felsefeye göre böyle bir durumun olmaması gerekirdi. Çünkü:

"Allah kimi doğru yola iletmek isterse onun kalbini İslam'a açar"[74]

Burada Tanrı isterse, insanları İslam'a sokmaya gücünün olduğunu belirtmektedir. İslam felsefesinde bu tür çelişkiler bulmak olanaklıdır.

***

Tanrı kendine inanmayanları korkutarak imana getirmeye çalışır. Ama inanmayanlar buna rağmen inanmazlarsa, Tanrı'nın korkutmasının bir işe yaramadığı açığa çıkar. Okuyoruz:

*"Biz onları korkutuyoruz. Fakat bu sadece onların büyük **azgınlıklarını (daha da) artırdı**."*[75]

O halde inanmayanların korkmama gücü, Tanrı'nın korkutma gücünden daha fazla! Felsefi olarak bu da kabul edilemez. Tanrı'nın gücünün inandırmaya yetmesi gerekirdi.

Şu ayetlere bakalım:

"Benden başka ilah yoktur. Öyle ise bana karşı gelmekten sakının."[76]

*"İşte Allah, kullarını bununla **korkutur**. Ey kullarım, bana karşı gelmekten sakının."*[77]

*"Zalimlerden korkmayın, **benden korkun**."*[78]

*"Onlardan korkmayın, eğer mümin iseniz, **benden korkun**."*[79]

---

[72] Enfâl Suresi / Ayet 23, Kur'an, Diyanet, sy. 178.
[73] Enfâl Suresi / Ayet 23, Kur'an, Yeni Boyut, sy. 438.
[74] En'am Suresi / Ayet 125, Kur'an, Diyanet Tefsir II, sy. 467.
[75] İsra Suresi / Ayet 60, Kur'an, Diyanet, sy. 287.
[76] Nahl Suresi / Ayet 2, Kur'an, Diyanet, sy. 266.
[77] Zumer Suresi / Ayet 16, Kur'an, Diyanet, sy. 459.
[78] Bakara Suresi / Ayet 150, Kur'an, Diyanet, sy. 22.
[79] Ali İmran Suresi / Ayet 175, Kur'an, Diyanet, sy. 72.

"Şu halde, siz de insanlardan korkmayın, ***benden korkun****."*[80]

"Yalnız ***benden korkun****."*[81]

Bakara Suresi'nin 197. ayetinde, Mâide Suresi'nin 3. ayetinde de Tanrı yalnızca kendisinden korkulmasını ister.

İslam felsefesinde iyi kul, Tanrı'dan korkan kuldur.

İnsanın, Tanrı'dan gücü yettiğince korkması istenmektedir. İslam felsefesinde bu durum "Takvâ" olarak isimlendirilir. Tanrı'dan korkarak, Tanrı'ya boyun eğerek, Tanrı'nın istediğini yerine getirmek anlamına gelir. Takvâ, korkuya dayanır. Ne var ki, Tanrı'dan korktuğu için Tanrı'ya inanan insan kendi benliğini sakatlar. İnsanın Tanrı'ya değer verdiği, sevdiği için iman etmesi felsefi açıdan daha etik değil mi?

***

İslam felsefesindeki Tanrı sadece kul olan insanlar için değil, doğa nesneleri (insan dışındaki ağırlığı ve kütlesi olan varlıklar) için de korkutucu olmak ister. Sözgelimi taşların Tanrı'dan korkmasını ister. Taşın, Tanrı korkusundan yerinden koparak düşmesini ister.

"Taş da vardır ki, ***Allah korkusuyla*** *(yerinden kopup) düşer. Allah, yaptıklarından hiçbir zaman habersiz değildir."*[82]

Allah korkusu o kadar büyüktür ki, dağ bu korkuyla parçalanır. Eğer Tanrı, Kur'an'ı bir dağa indirseydi, bu dağ Allah korkusundan parçalanırdı:

"Eğer biz, bu Kur'an'ı bir dağa indirseydik, elbette sen onu ***Allah korkusundan*** *başını eğerek* ***parça parça*** *olmuş görürdün."*[83]

Tanrı nesnelerin bile Allah'tan korkarak secde etmesini (ibadet etmesini, Allah'a boyun eğmesini) istemektedir.

"Allah'ın yarattığı nesneleri görmüyorlar mı? Onların gölgeleri sağa ve sola dönmekte, Allah'a secde edip yere kapanmaktadır. (...) Onlar, yüceler yücesi bildikleri rablerinden ***korkar****."*[84]

Şüphesiz ki, yerdeki bütün canlılar, melekler de Allahtan korkarak secde edeceklerdir. Nahl Suresi'nin 49-50. ayeti bunu belirler.

"*Melekler büyüklük taslamadan Allah'a secde ederler (...) Üzerlerinde hâkim ve üstün olan Rablerinden* ***korkarlar*** *ve emroldukları şeyleri yaparlar.*"[85]

[80] Maide Suresi / Ayet 44, Kur'an, Diyanet, sy. 114.
[81] Bakara Suresi / Ayet 40, Kur'an, Diyanet, sy. 6.
[82] Bakara Suresi / Ayet 74, Kur'an, Diyanet, sy. 10.
[83] Haşr suresi/ Ayet 21, Kur'an, Diyanet, sy. 547.
[84] Nahl Suresi / Ayet 48-50, Kur'an, Diyanet Tefsir III, sy. 404.
[85] Nahl Suresi / Ayet 49-50, Kur'an, Diyanet, 2006, sy. 271.

Kendi kendisine yetmesi gereken yüce bir varlığın; bütün evreni, canlıları, cansızları korkutarak kendine boyun eğdirmesine gerek var mı?

Tanrı'nın Övünmesi ve Övgü İstemesi

Bir varlığın övünmesi ne anlama gelir? Kendi varlığındaki nitelikleri yücelterek, başka varlıkların niteliklerini küçültmek anlamına gelir. Aşırı kendi övme bir çeşit narsisizmdir; özsever olmaktır; sadece kendini sevmektir. Narsisist varlıklar; kendine ait her şeyi değerli, kendisinin dışındaki varlıkları değersiz bulur.

Narsisist varlık ister ki, bütün varlıklar kendi gereksinimin nesnesi olsun, ona göre yaşasın. Gerçekliğin tümüyle kendi megalomanisi (büyüklük hastalığı) üzerine kurulmasını ister. Öyle ki, sadece kendisiyle doludur; kendine âşıktır. Başka varlıkları içten sevemez. O herkesi sevebilir, ama başka varlıklar onu sevememezlik edemez. Kendisinin sevilmeme ihtimali narsisist varlığı saldırganlaştırır. Onu huzurlu kılacak tek şey, başka varlıkların onu sürekli onaylamasıdır. En mükemmel varlığın kendisi olduğuna içten inanmıştır. Buna inandığı için de kendini övmekten hoşlanır. Kendini ne kadar överse, başka varlıkların onun değerini onaylayacağını düşünür. Övünmesi, övülmek istenmek ihtiyacından kaynaklanır. Övünmek ve övülmek istenmek narsisist varlığın yaşama kaynağıdır. Ne var ki, bu iki duygunun (övünmek ve övülmek istenmenin) altında eksiklik duygusu yatar. Kendine güvensizlik duygusu yatar.

İdealizm felsefesinde Tanrı kendi kendine yeten bir varlık olmalıdır. Kendine sonsuz güven duyarak kendini övmeye ihtiyaç duymamalıdır. Varlığında eksiklik olmadığı için de, başka varlıklar tarafından övülmek istenmeye gereksinimi olmamalıdır.

***

İslam felsefesindeki Tanrı kendini aşırı biçimde över.

Furkan Suresi'nin 61. ayetinde şanının çok yüce olduğunu övünerek söyler:

*"Göğe burçlar yerleştiren, orada bir ışık kaynağı (güneş) ve aydınlatıcı bir ay yaratanın **şanı çok yücedir**."*[86]

Bu sözleri söyleyenin başka bir varlık değil, Tanrı'nın bizzat kendisi olduğunun altını çizelim.

Lokman Suresi'nin 30. ayetinde Tanrı kendisi için şöyle der:

*"Allah hakkın ta kendisidir. (...) Şüphesiz, Allah **yücedir**; büyüktür."*[87]

Tanrı kendi övgüsünü kullarına haykırır:

*"Gerçek şu ki, ben mutlak güç sahibi, hüküm ve hikmet sahibi olan **Allah'ım**."*[88]

[86] Furkan Suresi / Ayet 61, Kur'an, Diyanet, sy. 364.
[87] Lokman Suresi / Ayet 30, Kur'an, Diyanet, sy. 413.
[88] Neml Suresi / Ayet 9, Kur'an, Diyanet, sy. 376.

Bütün varlıkları yaratan, varlıkları kendi istediği gibi yapan, istediği varlığı inandırma gücü olan bir Tanrı'nın, kendini böyle övmesine gerek var mıdır?

Tanrı'nın bir şeye "ol!" deyince hemen oluverdiğini biliyoruz.

O halde Tanrı'nın övünmek ihtiyacı duymadan, kullarına "inanın" demesi yeterli olmalıydı.

***

Hamd: Tanrı'ya övgü sunma demektir. Bir varlığın, Allah'ı yüceltme ifadesi demektir. Yani Allah'ı övmesi demektir. Kur'an yorumcuları "Hamd" kelimesinin anlamını şu sözlerle açıklarlar:

*"**Hamd**, tüm varlıkları nimetlendiren sonsuz kudret sahibi Allah'ı yüceltme ifadesidir."*[89]

Özcesi Hamd: Allahı övmek demektir.

Allah'ın övülmeyi istemeye ihtiyacı var mıdır?

En'am Suresi'nin 1. ayetinde Tanrı kendisi için söyle der;

*"**Hamd**, gökleri ve yeri yaratan, karanlıkları ve aydınlığı var eden Allah'a mahsustur."*[90]

Burada demek istenen şey şu: Gerçek övgü (hamd) Allah'a yapılabilir. Ancak bu niteliklere sahip Allah, övülmeyi hak eder.

Hac Suresi'nin 64. ayetinde Allah'ın övülmeye layık olduğu Allah tarafından bildirilir:

*"Şüphesiz ki, Allah elbette zengindir, elbette **övgüye** layıktır."*[91]

Kasas Suresi'nin 70. Ayetinde Tanrı'nın kendisi, "Ben Allahım, Benden başka Tanrı yoktur, hamd(övgü) bana aittir" der. Aktaralım:

*"O, Allahtır. O'ndan başka hiçbir ilah yoktur. Dünyada da ahrette de **hamd** ona mahsustur."*[92]

Ankebût Suresi'nin 63. ayetinde yine "Hamd Allah'a mahsustur," diye belirtilir. Yani övgü, Allah'a olmalıdır. Sebe Suresi'nin 1. ayetinde aynı fikri buluyoruz. Övgü (hamd) Allah'a yapılmalıdır.

*"**Hamd**, göklerdeki ve yerdeki her şey kendisinin olan Allah'a mahsustur."*[93]

*"**Hamd**, gökleri ve yeri yaratan, melekleri ikişer, üçer, dörder kanatlı elçiler yapan Allah'a mahsustur."*[94]

[89] *Kur'an*, Diyanet, sy. 1.
[90] En'am Suresi / Ayet 1, Kur'an, Diyanet, sy. 127.
[91] Hac Suresi / Ayet 64, Kur'an, Diyanet, sy. 338.
[92] Kasas Suresi / Ayet 70, Kur'an, Diyanet, sy. 392.
[93] Sebe Suresi / Ayet 1, Kur'an, Diyanet, sy. 427.
[94] Fatır Suresi / Ayet 1, Kur'an, Diyanet, sy. 433.

Aynı surenin 15. ayetinde insanların Allah'a muhtaç olduğu, bunun için Allah'ı övmeleri gerektiği, bu övgüye Allah'ın layık olduğu, Allah'ın kendisini tarafından istenir:

"Ey insanlar! Siz Allah'a muhtaçsınız. Allah ise her bakımdan sınırsız zengin olandır, ***övülmeye hakkıyla layık olandır****."*[95]

Tanrı (Rab) kendisine övgü isteyerek der ki:

"Göklerin rabbi, yerin rabbi, bütün âlemlerin rabbi olan Allah'a, yalnız O'na ***hamdolsun****. Göklerde ve yerde* ***ululuk*** *ona aittir."*[96]

Değeri yüksek bir varlığın, kendini övmekten de, övülmek istenmekten de kaçınması gerekmez mi?

Tanrı'nın Tuzağı

Tuzak nedir? Birini zor ve tehlikeli duruma düşürmek için kurulan düzendir. Tuzak kurmak bir oyun hazırlamaktır. İslam felsefesinde **mekr yapmak**, tuzak kurmak anlamına gelir. Tuzak kime kurulur? Şüphesiz ki, düşman olarak bilinene! Sonuçta tuzak kurmak, düşmanı aldatarak onu ele geçirmeye çalışmaktır.

İnsanların birbirinin kardeşi olmadığı toplumlarda tuzak kurmak bir aldatma biçimidir, günlük yaşamda sık görülür. Böylesi toplumlarda insanlar birbirine tuzak kurarlar; birbirlerini aldatırlar.

Peki, Tanrı tuzak kurar mı? Düşmanlarını yakalamak için hile yapar mı? İnsanları aldatır mı? Tanrı'nın insanlar gibi tuzak kurabileceğini düşünmek hem etik, hem de felsefi açıdan doğru olamaz. Her şeye gücü yeten bir Tanrı'nın tuzak kurmaya ihtiyacı olamaz.

***

Araf Suresi'nin 99. ayetinde Allah'ın tuzağından bahsedilir. Tanrı'ya karşı gelen toplumların (kavimlerin) Tanrı'nın hilesine (tuzağına) karşı kendilerini güvenlikte hissetmemeleri istenir.

"Yoksa Allah'ın tuzağından emin mi oldular? Ziyana uğrayan kavimden başkası Allah'ın ***tuzağından*** *emin olamaz."*[97]

Araf Suresi'nin 183. ayeti Tanrı'nın tuzağının büyük olduğunu belirtir. Ayrıca bu ayet Tanrı'nın insanlara önce zaman tanıyıp, sonra onları ansızın yakaladığını (tuzağına düşürdüğünü) ifade eder:

"Ben onlara mühlet veririm. Şüphesiz ***benim tuzağım*** *çetindir."*[98]

[95] Fatır Suresi / Ayet 15, Kur'an, Diyanet, sy. 435.
[96] Casiye Suresi / ayet 36-37, Kur'an, Diyanet Tefsir V, sy. 22.
[97] Araf Suresi / Ayet 99, Kur'an, Diyanet, sy. 162.
[98] Araf Suresi / Ayet 183, Kur'an, Diyanet, sy. 173.

Rad Suresi'nin 42. ayetinde inkârcıların tuzaklar kurduğunu, oysa bütün tuzakların Allah'a ait olduğu söylenir. Yani tuzakları kuran Tanrı'dır.

*"Onlardan öncekiler de tuzak kurmuşlardı. Bütün **tuzaklar** Allah'a aittir."*[99]

Aynı surenin 32. ayetinde Tanrı'nın inkâr edenlere bir zaman tanıdığı ve sonra onları tuzağa düşürerek yakaladığı, cezalandırdığı vurgulanır.

"Ben inkâr edenlere bir süre (mühlet) verdim, sonra da onları yakalayıverdim. Benim cezalandırmam nasılmış!"[100]

Tanrı inkârcıları tuzağa düşürüp cezalandırmakla övünmektedir. Tanrı, insanların tuzağına karşı tuzak kurmakla yarışır.

*"Onlar bir tuzak kurdular. Farkında değillerken Allah da bir **tuzak kurdu**."* [101]

Tanrı insanlardan daha hızlı tuzak kurmaktan kıvanç duyar.

*"Allah, daha çabuk **tuzak** kurar."*[102]

Ayrıca Tanrı tuzak kuranların en iyisi, en hayırlısı olduğundan onur duyar.

"*Onlar tuzak kurdular. Allah da **tuzak** kurdu. **Allah, tuzak kuranların en hayırlısıdır.**"*[103]

"*Allah da **tuzak** kuruyordu. Allah, **tuzak** kuranların en hayırlısıdır."*[104]

İslam felsefesindeki Tanrı, tuzak kurmayı kendi niteliklerine yakıştırmaktadır. İnsanları tuzağa düşürmekten mutluluk duymaktadır. İnkârcıların kullanmakta olduğu hilelere karşı, daha fazlasıyla hile yapabilmeyi üstünlük saymaktadır.

***

Peki, Tanrı hile yapan, tuzak kuran insanları toplumun (devletin) başına getirebilir mi? İnsanları imtihan etmek için bu yola başvurabilir mi? İyi ve kötüleri ayırmak için, tuzak ve hile yapanları, beldelerin, şehirlerin, kasabaların, ülkenin yöneticileri yapar mı? Günahkârları yönetici yaparak onların hile ve tuzak kurmalarını ister mi? Günahkâr yöneticiler hilekârlık yaparken, onların aslında kendilerine karşı hile yaptığını düşünerek bundan memnun olur mu? En'am Suresi'nin 123. ayetinde Tanrı'nın hile yapsınlar diye günahkârları yönetici yaptığı yazılıdır:

*"İşte böyle, her memlekette **günahkârları oranın ileri gelenleri kıldık** ki, oralarda **hilekârlık** etsinler."*[105]

Diyanet İşlerinin Başkanlığı'nın diğer bir çevirisi şöyle:

[99] Rad Suresi / Ayet 42, Kur'an, Diyanet, sy. 253.
[100] Rad Suresi / Ayet 32, Kur'an, Diyanet, sy. 252.
[101] Neml Suresi / Ayet 50, Kur'an, Diyanet, sy. 380.
[102] Yunus Suresi / ayet 21, Kur'an, Diyanet, sy. 210.
[103] Al-i İmran Suresi / ayet 54, Kur'an, Diyanet, sy. 56.
[104] Enfâl Suresi / Ayet 30, Kur'an, Diyanet, sy 172
[105] En'am Suresi / Ayet 123, Kur'an, Diyanet, sy. 142.

*"Böylece biz, her beldede, oraların **günahkârlarını liderler yaptık** ki, oralarda **hile** ve **tuzak** kursunlar."*[106]

Bu önemli ayetin başka çevirilerini de sunalım ki, okuyucunun bir kuşkusu kalmasın.

*"Biz bu şekilde her kentte / her medeniyette kodamanları, o kent ve medeniyetin **suçluları** yaptık ki, orada oyunlar tezgâhlayıp **tuzaklar** kursunlar."*[107]

*"Böylece her beldede oranın **büyük suçlularını hilekârlık yapsınlar** diye iş başında tutarız."*[108]

Birinci çeviri Yaşar Nuri Öztürk'e, ikinci çeviri Elmalılı Hamdi Yazır'a aitti. Şimdi aktaracağımız çeviri ise Süleyman Ateş'e ait.

*"Böylece her kentin büyüklerini, oranın **suçluları** yaptık ki, orada **tuzaklar kursunlar**."*[109]

Günahkârları yönetici yapan Tanrı'dır. Onların hile yapmasına, tuzak kurmasına izin veren de Tanrı'dır. Burada suçsuz halk, adaletsizliğe uğramış olmuyor mu?

Tanrı'nın Ordusu

Tanrı'nın ordusu olabilir mi? Tanrı'nın düşmanları, Tanrı'ya inanmayan kâfirlerdir. Kâfirlerle savaşmak içinTanrı bir ordu kurmuştur. Bu ordu, kâfirlerle savaşan Müslüman ordularına yardım edecektir. Müdessir Suresi'nin 31. ayetinden, Tanrı'nın bir ordusu olduğunu ve bu orduyu sadece Tanrı'nın bildiğini öğreniriz:

*"Rabbin **ordularını** ancak kendisi bilir."*[110]

Tanrı'nın orduları "görünmez" ordulardır; yani insanlar bu orduyu gözleriyle göremezler. 627 yılında yapılan Hendek savaşında Tanrı bu "görünmez" ordusunu göndererek Müslüman ordusunu desteklediğini bildirir:

*"Hani (düşman) ordular üzerinize gelmişti de biz onların üzerine (...) **görmediğiniz ordular** göndermiştik."*[111]

Tanrı kâfirlere karşı 630 yılında yapılan Huneyn savaşında yine "görünmez" ordularını göndererek Müslüman ordusuna yardım ettiğini Tevbe Suresi'nin 25-26. ayetlerinde belirtir:

*"Andolsun, Allah birçok yerde ve Huneyn savaşı gününde size yardım etmiştir. (...) Bir de sizin **göremediğiniz ordular** indirdi ve inkâr edenlere azap verdi."*[112]

***

[106] En'am Suresi / Ayet 123, Kur'an, Diyanet Tefsir II, sy. 465.
[107] En'am Suresi / Ayet 123, Kur'an, Yeni Boyut, sy. 221.
[108] En'am Suresi / Ayet 123, Kur'an, Sentez, sy. 122.
[109] En'am Suresi / Ayet 123, Kur'an, Vatan, sy. 142.
[110] Müdessir Suresi / Ayet 31, Kur'an, Diyanet, sy. 575.
[111] Ahzâb Suresi / Ayet 9, Kur'an, Diyanet, sy. 418.
[112] Tevbe Suresi / Ayet 25-26, Kur'an, Diyanet, sy. 189.

Ordu askerlerden kurulur. Peki, Tanrı'nın görünmez ordusunun askerleri kimlerdir? Şüphesiz ki, melekler! Ordu görünmez olduğu için, melek askerler de görünmez. 624 yılında Müslümanların kâfirlerle yaptığı Bedir savaşında, Tanrı "görünmez" ordusunu oluşturan melek askerleriyle savaşta yer almıştır. Enfal Suresi'nin 9. ayeti bununla ilgilidir.

"Hani, Rabbinizden yardım istiyor, yalvarıyordunuz. O da size 'Ben size ard arda ***bin melekle*** *yardım ediyorum' diye cevap vermişti."*[113]

Yine Bedir savaşıyla ilgili olarak, Tanrı'nın 3000 melekle, eğer yetmezse 5000 melekle savaşta yer alacağı Âl-i İmran Suresi'nin 124 – 125. ayetinde yazılıdır.

"Hani sen müminlere, 'Rabbinizin, indirilmiş ***üç bin melekle*** *yardım etmesi size yetmez mi' diyordun.(...) Onlar ansızın üzerinize gelseler bile Rabbiniz nişanlı* ***beş bin melekle*** *size yardım eder."*[114]

Geçerken belirtelim, "nişanlı melek" damgalı melek demektir. Şimdi bizi ilgilendiren Tanrı'nın melekleri vasıtasıyla savaşta yer almış olmasıdır.

Her ordunun bir komutanı olur. Tanrı'nın görünmez ordusunun komutanı kimdir? Şüphesiz ki, Tanrı!

Tanrı'nın meleklerine Bedir savaşında verdiği emir şöyledir:

"Hani Rabbin meleklere, 'Ben sizinle beraberim. (...) Ben kâfirlerin kalplerine korku salacağım. Şimdi ***vurun boyunlarının üstüne. Vurun, onların bütün parmaklarına!****' diye vahye diyordu."*[115]

Tanrı, kâfirlerin kellelerinin kesilmesini, parmaklarının doğranmasını isteyerek emir vermektedir.

Bedir savaşında meleklerin ve Müslümanların öldürdüğü kâfirleri gerçekte Allah'ın öldürdüğü (asıl savaşanın Tanrı olduğu) Enfâl Suresi'nin 17. ayetinde vurgulanır:

"(Savaşta) onları siz öldürmediniz, fakat Allah onları öldürdü. Attığın zaman da sen atmadın, fakat Allah attı."[116]

Savaşta kâfirleri öldüren asıl gücün Tanrı olduğu burada bir övünç kaynağı olarak sunulmaktadır.

***

Tanrı'nın "görünmez" orduları yenilebilir mi? Şüphesiz ki, yenilemez. Bu ordu her zaman galip gelir.

---

[113] Enfâl Suresi / Ayet 9, Kur'an, Diyanet, sy. 177.
[114] Âli İmran Suresi / Ayet 124-125, Kur'an, Diyanet, sy. 65.
[115] Enfal Suresi / Ayet 12, Kur'an, Diyanet, sy. 177.
[116] Enfal Suresi / Ayet 17, Kur'an, Diyanet, sy. 178.

Sâffât Suresi'nin 173. ayetinde bu belirtilir:

*"Şüphesiz ki ordularımız **galip** gelecektir."*[117]

Ne var ki, Hendek savaşında Tanrı "görünmez" ordusuyla savaşa katılmış olmasına rağmen kâfirlerin 10 bin kişilik ordusu bozguna uğratılamamıştır. Bir meydan savaşı bile olmamıştır. Düşman ordusu 27 gün Medine'yi kuşatmış, beş Müslümanı öldürmüştür. Kâfirler, Medine'yi işgal edememişlerdir; ama kâfir ordusu da dağıtılamamıştır. Bu ordu kendi isteğiyle kuşatmayı kaldırıp Mekke'ye geri dönmüştür. Özcesi ne Müslümanların, ne kâfirlerin galip gelmesi mümkün olmuştur.

Ayrıca Müslümanların büyük bozguna uğradığı Uhud savaşında Tanrı görünmez ordusuyla niçin savaşa katılıp Müslümanların galip gelmesini sağlamamıştır? Uhud savaşı Bedir savaşından hemen sonra 625'te yapılmıştır.

629'da Bizans ile yapılan Mute savaşında da Müslümanlar yenilmiştir. Bu savaşta da Tanrı'nın görünmez ordusu, Müslüman orduya yardım etmemiştir. Niçin? Bu soruların yanıtını ancak idealist felsefenin Tanrı'sı bilir.

***

Tanrı'nın kâfirleri öldürmek için melek askerlerden oluşmuş bir ordu kurmasına gerek var mıdır?

Tanrı'nın, kâfirlerin ordusunun yenilmesini istemesi yeterli değil midir? Tanrı bir şeye "**Ol!**" deyince, hemen oluvermektedir.

*"Biz bir şeyin olmasını istediğimiz zaman sözümüz sadece, ona, "**ol**" dememizdir. O da hemen oluverir."*[118]

O zaman Tanrı'nın görünmez ordu kurmasına gereksinimi var mı?

Tanrı'nın Sözü

Tanrı'nın sözü (kanunu) değişir mi? Tanrı bir konuda karar vermişken daha sonra vazgeçip fikrini değiştirebilir mi?

Bir konuda gönderdiği ayeti ortadan kaldırıp, yerine yeni bir ayet gönderebilir mi? Tanrı önce bazı şeyleri haram (yasak) kılıp, sonra onları helal (serbest) kılabilir mi? Özcesi Tanrı'nın düşüncesi (sözü, kanunu) kendisi tarafından değiştirilebilir mi?

İsra Suresi'nin 77. ayetinde Tanrı'nın yasalarının değişmeyeceği belirtilir:

*"Bizim kanunumuzda hiçbir **değişme bulamazsın**."*[119]

[117] Sâffât Suresi / Ayet 173, Kur'an, Diyanet, sy. 451.
[118] Nahl Suresi / Ayet 40, Kur'an, Diyanet, sy. 270.
[119] İsra Suresi / Ayet 77, Kur'an, Diyanet, sy. 289.

Kâf Suresi'nin 29. ayetinde Tanrı katında söylenmiş sözün bir daha değiştirilmeyeceği yazılıdır:

*"Benim katımda **söz değiştirilmez**."*[120]

Tanrı'nın kanununda değişme olamayacağı aşağıdaki ayetlerde ayrıca belirtilir:

*"Allah'ın kanununda asla **değişme bulamazsın**."*[121]

*"Sen Allah'ın kanununda hiçbir **değişiklik bulamazsın**. Sen, Allah'ın kanununda hiçbir sapma bulamazsın."*[122]

*"Allahın öteden beri işleyip duran kanunu budur. Allahın kanununda asla bir **değişiklik bulamazsın**."*[123]

*"Allah'ın sözlerinde hiçbir **değişme yoktur**. İşte bu büyük başarıdır."*[124]

Tanrı'nın kanununda, sözünde, fikrinde değişim olmaz. İdealist felsefedeki Tanrı profili açısından gerçekten böyle olmalıdır. Tanrı'nın sözünde değişim olacağını kabul etmek, Tanrı'nın yanılabileceğini kabul etmekle özdeştir. Tanrı'nın geleceği görmesi gerekir; geleceği görerek karar vermesi, kanunlarını buna göre ayarlaması gerekir. Tanrı'nın fikir değiştirmesi, geleceği bilmediği anlamına gelir. Bu ise idealizmin Tanrı kavramına ters düşer. Kısacası, idealist felsefeye göre Tanrı'nın fikir değiştirmemesi gerekir.

***

Tanrı'nın gönderdiği bir ayeti ortadan kaldırması, yerine yenisini göndermesi ne demektir? Tanrı fikir değiştirebilir demektir. Tanrı'nın kanununda, sözlerinde değişme olabilir demektir.

Bakara Suresi'nin 106. ayetinde Tanrı şöyle diyor:

*"Biz herhangi bir ayetin **hükmünü yürürlükten kaldırır** veya onu unutturur (ya da ertelersek) yerine daha hayırlısını veya mislini getiririz."*[125]

Bu ayet Tanrı'nın fikir değiştirebileceğini gösteriyor. Tanrı'nın sözünün değişebileceğini, Tanrı'nın koyduğu kanunu ortadan kaldırabileceğini gösteriyor.

Nahl Suresi'nin 101. ayetinde de Tanrı bir ayeti kaldırıp, yerine yenisini gönderebileceğini bildirir:

[120] Kâf Suresi / Ayet 29, Kur'an, Diyanet, sy. 518.
[121] Ahzâb Suresi / Ayet 62, Kur'an, Diyanet, sy. 425.
[122] Fâtır Suresi / Ayet 43, Kur'an, Diyanet, sy. 438.
[123] Fetih Suresi / Ayet 23, Kur'an, Diyanet, sy. 512.
[124] Yunus Suresi / Ayet 64, Kur'an, Diyanet, sy. 215.
[125] Bakara Suresi / Ayet 106, Kur'an, Diyanet, sy. 16.

*"Biz bir **ayeti değiştirip yerine başka bir ayet getirdiğimiz zaman**- ki Allah neyi indireceğini gayet iyi bilir – onlar Peygamber'e 'Sen ancak uyduruyorsun' derler. Hayır, onların çoğu bilmezler."*[126]

Diyanet İşleri Başkanlığı'nın diğer çevirisi şöyle;

*"Biz bir **ayetin yerine başka bir ayeti getirdiğimiz zaman** – ki Allah neyi indireceğini çok iyi bilir – 'Sen sadece uyduruyorsun' dediler."*[127]

Şimdiye kadar aktardığımız ayetler, İslam felsefesindeki Tanrı'nın fikir değiştirebileceğini göstermektedir.

***

Ana kitab (Levh-i Mahfuz) Tanrı tarafından yazılmıştır. Bu kitapta olmuş olan, olacak olan her şey yazılıdır. İnsanların kaderi, dünyanın geleceği, öteki dünyada olacaklar, Kur'an ve diğer kutsal kitaplar, vb.

Tanrı'nın bu kitabı ayetleri gibi değiştirmesi olanaklı mıdır? Bir şeyi silmesi, yerine yenisini yazması olanaklı mıdır? Şüphesiz ki, her şey üzerinde karar veren bir Tanrı'nın bunu yapmaya gücü yeter. Teorik olarak bu mümkündür. Ama bunu kabul edersek, Tanrı'nın keyfine göre davranabileceğini kabul etmek zorunda kalırız.

Bir de Tanrı'nın fikir değiştirebileceğini onaylamak zorunda kalırız. Rad Suresi'nin 39. ayetinde şöyle yazılıdır:

*"Allah, dilediğini **siler**, dilediğini de sabit kılıp bırakır. Ana kitap (Levh-i Mahfuz) O'nun yanındadır."*[128]

Burada Tanrı'nın fikrinin değişebileceği kabul edilmektedir. İlk başta aktardığımız, "Allah'ın kanununun değişmediğini" söyleyen ayetleriyle uyumlu değildir. Bir de şu ayete bakalım;

*"Benden önce gelen Tevrat'ı doğrulayıcı olarak ve size **haram kılınan** bazı şeyleri **helal kılmak** için gönderildim."*[129]

Bunu Hıristiyanlığın peygamberi İsa'ya söyleten Tanrı'dır. Tanrı daha önce Yahudilere (Musa'ya) bazı şeyleri haram kılmışken, Hıristiyanlara serbest bırakmaktadır. Yani Tanrı fikir değiştirmektedir. "Tanrı'nın katında kanun değişmez" ayetiyle uyumlu değildir.

***

Hz.Muhammed'in yaşadığı dönemde İslam felsefesinin fikir değiştirdiği birçok pratik örnek vardır.

[126] Nahl Suresi / Ayet 101, Kur'an, Diyanet, sy. 277.
[127] Nahl Suresi / Ayet 101, Kur'an, Diyanet Tefsir III, sy. 440.
[128] Rad Suresi / Ayet 39, Kur'an, Diyanet, sy. 39.
[129] Âli İmran Suresi / Ayet 50, Kur'an, Diyanet, sy. 55.

- Mekke döneminde Tanrı içki ve kumarı yasaklamamıştır. Nahl Suresi'nin 67. ayeti, Bakara Suresi'nin 219. ayeti bunu gösterir. Ama ileri Medine döneminde Maide Suresi'nin 90. ayetiyle içki ve kumar yasaklanmıştır.
- Hz.Muhammed Medine'ye taşındıktan sonra 16 – 17 ay Tanrı'nın izniyle kıbleyi Kudüs kabul ederek namaz kılmış ve kıldırmıştır. Daha sonra Bakara Suresi'nin 144 – 145. ayetiyle kıblenin yönü Kudüs'ten, Kâbe'ye çevrilmiştir.
- Hz.Muhammed'in peygamber olmasından (610 – 611 yılından) 627 yılına kadar Tanrı kadınların örtünmemesine izin vermiştir. 627 yılında fikir değiştirip kadınların örtünmesini (tesettürü) emreden Ahzâb Suresi'nin 59. ayetini göndermiştir.
- Mekke döneminde Tanrı, Müslümanların Cihad (Allah yolunda savaş) yapmasını istememiştir. Fakat sonra fikir değiştirip cihad emrini Medine döneminde göndermiştir.

Bütün bu örnekler, Tanrı'nın yasalarında değişiklik olabileceğini, Tanrı'nın karar değiştirebileceğini göstermektedir. İslam felsefesi, Kur'anda çelişki olmadığını özellikle belirtir:

"*Hâlâ Kur'an'ı düşünüp anlamaya çalışmıyorlar mı? Eğer o, Allah'tan başkası tarafından (indirilmiş) olsaydı, mutlaka onda* ***birçok çelişki bulurlardı****.*"[130]

Gerçek şudur ki, İslam felsefesinde çelişkiler mevcuttur. Bu çelişkilerin olması felsefi açıdan çok doğaldır. Hiçbir felsefe birden olgunluğa erişemez. İslam'ın ortaya çıktığı başlangıç dönemlerinde Müslümanlar güçsüzdür. Gelen ayetler bu güçsüz duruma uygundur. Medine döneminde Müslümanlar güçlendikten sonra, Mekke dönemi ile çelişen ayetler gelmiştir.

Tanrı'nın Bilgisi

Bilgi sonsuzdur. İnsanlık, bilgisini tarihsel süreç boyunca arttırmıştır. Bilgisizlikten bilgiye doğru yavaş yavaş ilerlemiştir. Bu süreç devam etmektedir. Bugünden insanlık tarihine baktığımızda insanların her şeyi bildiğini iddia edemeyiz. Ayrıca insanlık, gelecek zamanda ne olacağını şimdiden bilemez. Bilginin sonsuzluğunu kucaklayamaz.

Ne var ki, idealist felsefeye göre Tanrı'nın bilgisinin sonsuz olması gerekir. Tanrı'nın her an geçmişi, bugünü, geleceği bilmesi gerekir. Tanrı ta baştan mutlak bilgi sahibidir; bilgisi her şeye erişir. Tanrı'nın bilemeyeceği hiçbir şey olamaz. İdealist felsefe açısından böyle olmak zorundadır. Tanrı'nın bilgisine sınır koymak, Tanrı'nın yüceliğine sınır koymak demektir. Nitekim İslam felsefesi Tanrı'nın bilgisini sonsuz görür; bilginin sonsuzluğuyla, Tanrı bilgisinin sonsuzluğunu haklı olarak çakıştırır.

Lokman Suresi'nin 34. ayetinde Tanrı'nın bilgisinin sonsuz olduğu anlatılır:

"Allah hakkıyla bilendir (her şeyden) hakkıyla haberdar olandır."[131]

Nisa Suresi'nin 11. ayetinde şu sözler geçer:

[130] Nisa Suresi / Ayet 82, Kur'an, Diyanet, sy. 90.
[131] Lokman Suresi / Ayet 34, Kur'an, Diyanet, sy. 413.

"Şüphesiz Allah, hakkıyla bilendir."[132]

Tanrı bütün bilgilerini ana kitaba (Levh-i Mahfuza) yazmıştır; bu kitap da Allah'ın yanındadır. Tanrı'nın bilgileri unutma durumu olamaz. Tanrı'nın bilgisi evrende ne varsa hepsini içerir. Aşağıdaki ayet bunu anlatır.

*"Bilmez misin ki, kuşkusuz Allah gökte ve yerde ne varsa **hepsini bilir**. Kuşkusuz bunların hepsi bir kitapta (Levh-i Mahfuz'da) dır. Şüphesiz bu, Allah'a göre çok kolaydır."*[133]

İslam felsefesi yönünden buraya kadar bir sorun yoktur. Her şeyi yaratan Tanrı'nın her şeyi bilmesi hakkıdır.

***

Denemek, imtihan etmek, bir gerçeği ortaya çıkarmak içindir. Denemek, bir şeyin gereken niteliği taşıyıp taşımadığını anlamak için o şeyi sınavdan geçirmektir. Deneme öncesinde bilgi yoktur. Denemeden sonra bilgi ortaya çıkar. Zaten denemenin amacı, denenen şeyin o niteliğe sahip olup olmadığı bilgisine erişmek içindir. İnsanlar deneyerek bilgi sahibi olur. Fizik bilimi ilk başta suyun kaç derecede kaynadığını bilmiyordu; yani bu konuda bilgisizdi. Laboratuarda deneyler yaparak suyun 100 derecede kaynadığı bilgisine erişti.

Demek ki, denemek, sınavdan geçirmek bir bilgiye ulaşmak içindir. Denemenin öncesi bilgisizlik, denemenin sonucu bilgidir.

Peki, Tanrı'nın bilgi edinmek için "deneme yöntemine", "imtihan yönetimine" ihtiyacı var mıdır? Olmaması gerekir; Tanrı'nın denemeye başvurmadan gerçeği bilmesi gerekir. Tanrı'nın bilgisi sonsuz olduğu için denemeye gereksinim duymaması gerekir. Dünyadaki her şeyin bilgisi, deneme olmaksızın Tanrı'nın ana kitabında yazılmıştır. Daha önce aktardığımız ayetler bunu göstermektedir.

Şimdi de şu ayetlere bakalım:

Tanrı bir savaşta kâfirlerden öç alması için Müslümanları denemeye sokabilir mi? Hangi Müslümanın Tanrı adına daha fazla öç alabileceğini anlamak için onları denemeden geçirir mi?

*"Eğer Allah dileseydi, onlardan öç alırdı. Fakat sizi birbirinizle **denemek** için böyle yapıyor."*[134]

Tanrı hangi Müslümanın cihad yapacağını (Allah yolunda savaşacağını) anlamak için deneme yapar mı? Cihad yapacak Müslümanla, cihad yapmayacak Müslümanı ayırt etmek için kullarını denemeye sokar mı?

*"Allah içinizden, (...) cihad edenleri **ayırt etmeden** bırakılacağınızı mı sandınız?"*[135]

---

[132] Nisa Suresi / Ayet 11, Kur'an, Diyanet, sy. 77.
[133] Hac Suresi / Ayet 70, Kur'an, Diyanet, sy. 339.
[134] Hz.Muhammed Suresi / Ayet 4, Kur'an, Diyanet, sy. 506.
[135] Tevbe Suresi / Ayet 16, Kur'an, Diyanet, sy. 188.

Tanrı'nın cihad edilmesini istemeden (cihadı bir deneme olarak kullanmadan) hangi insanın gerçek Müslüman olduğunu bilmesi gerekirdi. Her insanın ne olduğu Tanrı'nın ana kitabında yazılı değil mi?

Tanrı cihad yoluyla kullarını denemeden kimi cennete sokacağını bilmiyor mu?

"Yoksa siz; Allah, içinizden cihad edenleri (sınayıp) ***ayırt etmeden*** *ve yine sabredenleri (sınayıp)* ***ayırt etmeden*** *cennete gireceğinizi mi sandınız?"*[136]

Tanrı iman edenleri baştan bilmesi gerekir. Kimin imanlı olduğunu anlamak için kullarını sınava sokmak gerekir mi?

"Allah, sizden iman edenleri ***ayırt etmek*** *(...) için böyle yapar."*[137]

***

Tanrı, insanlara hac sırasında ihramda iken (Kâbe'ye girerken hacıların kullandığı örtü üzerlerindeyken) hayvanların avlanmasını yasaklamıştır.

Peki, Tanrı, hacı adaylarının hangisinin bu yasağı çiğneyeceğini anlamak için bir deneme yapar mı? Hangi hacı adayının Allah'tan korktuğunu öğrenebilmek için bir denemeye ihtiyaç duyar mı?

"Allah sizleri, ellerinizin ve mızraklarınızın erişebileceği avlar ile elbette ***deneyecek*** *ki, görmediği hâlde kendisinden korkanı* ***ayırıp*** *meydana çıkarsın."*[138]

Tanrı yasağa hangi hacının uyacağını, hangi hacının Tanrı'dan korktuğunu bilmiyor mu?

***

Putperest bir kavmin içinde yaşayan; ama Tanrı'ya inanan 5-6 genç "Kehf" isimli bir mağaraya sığınıyor. Kâfirlerden kaçan bu gençleri Tanrı korumak için 309 yıl uyutuyor.

Sonra Tanrı bunları uyandırıyor. Niçin? Acaba bu gençler kaç yıl mağarada kaldıklarını bilecekler mi? diye!

"O gençler mağaraya sığınmışlar. (...) Biz de onları o mağarada yıllarca derin bir uykuya daldırdık. Sonra da iki gruptan ***hangisinin*** *kaldıkları müddeti* ***daha iyi hesap edip değerlendirebileceğini*** *ortaya koyalım diye onları uyandırdık."*[139]

Diyanetin diğer çevirisinde ilgili olduğumuz bölüm şöyle;

"Sonra onları uyandırdık ki, iki zümreden ***hangisinin*** *bekledikleri süreyi daha iyi* ***hesap ettiğini bilelim****."*[140]

---

[136] Âl-i İmran Suresi / Ayet 142, Kur'an, Diyanet, sy. 67.
[137] Âl-i İmran Suresi / Ayet 140, Kur'an, Diyanet, sy. 66.
[138] Maide Suresi / Ayet 94, Kur'an, Diyanet, sy. 122.
[139] Kehf Suresi / Ayet 10-11-12, Kur'an, Diyanet Tefsir III, sy. 537.
[140] Kehf Suresi / Ayet 12, Kur'an, Diyanet, sy. 293.

Tanrı'nın bu denemeyi yapmadan bilmesi gerekmez mi?

***

Hz.Muhammed, Mekkeli kâfirlerin tuzağından kurtulmak için hicret (göç) etmeye karar veriyor. Arkadaşı Ebubekir ile kaçıp bir mağaraya sığınıyorlar. Kâfirler, Hz.Muhammed'e ne yapmak istiyorlar?

- Kâfirler, Hz.Muhammed'i tutuklamak isteyebilirler.
- Öldürmek isteyebilirler.
- Mekke'den çıkarmak (sürmek) isteyebilirler.

Bu olasılıklardan hangisini kâfirlerin istediğini Tanrı bilemez mi?

*"Hani kâfirler seni tutuklamak **veya** öldürmek, **ya da** (Mekke'den) **çıkarmak** için tuzak kuruyorlardı."*[141]

"Veya", "Ya da" kelimeleri farklı alternatifleri ifade eder; bilinmezlik işaretidir. Oysa kâfirlerin niyetini kesin olarak Tanrı'nın bilmesi gerekmez mi?

***

Tanrı'nın Müslümanların savaştaki gücünü bilmesi gerekir. Bir Müslümanın kaç kâfirle kaçmadan savaşabileceğini bilmesi gerekir. Tanrı önce 1 Müslümanın, 10 kâfirle kaçmadan savaşabileceğini bildirir.

*"Ey Peygamber! Müminleri savaşa teşvik et. Eğer içinizden sabırlı **yirmi kişi bulunursa, iki yüz kişiye** galip gelirler. Eğer içinizde yüz kişi bulunursa, inkâr edenlerden bin kişiye galip gelirler."*[142]

Tanrı'ya göre, Müslümanların kendilerinden sayıca "10 kat" daha fazla olan kâfirleri yenmeye gücü yeter. 20 kişinin 200 kâfire yetmesi, 1 Müslümanın 10 kâfiri yenebileceğini gösterir.

Ne var ki, bu ayetten hemen sonra Tanrı fikir değiştirir. Verdiği sayının Müslümanlara fazla yük olduğunu düşünür. Çünkü, **bilip** ve **anlar** ki, Müslümanlarda bir güçsüzlük vardır.

Müslümanların yenebileceği kâfir sayısını azaltır. Bir Müslümanın ancak 2 kâfiri yenebileceğine karar verir. Okuyalım:

*"Şimdi ise, Allah yükünüzü hafifletti ve sizde muhakkak bir **zaaf olduğunu bildi**. Eğer içinizde sabırlı **yüz kişi olursa iki yüz kişiye** galip gelirler. Eğer içinizde bin kişi olursa (...) iki bin kişiye galip gelirler."*[143]

Görüldüğü gibi Tanrı şimdi 1 Müslümanın ancak 2 kâfiri yenebileceğini söylemektedir. Peki, Tanrı 65. ayeti göndermeden önce Müslümanlarda zaaf (güçsüzlük) olduğunu bilmiyor mu? İslam felsefesi bunun yanıtını Tanrı'ya havale eder.

---

[141] Enfâl Suresi / Ayet 30, Kur'an, Diyanet, sy. 179.
[142] Enfâl Suresi / Ayet 65, Kur'an, Diyanet, sy. 184.
[143] Enfâl Suresi / Ayet 66, Kur'an, Diyanet, sy. 184.

***

Tanrı'nın bilgisi mutlak, belirli, kesindir. İçinde olasılık taşımaması gerekir. Bu nedenle daha önce belirttiğimiz gibi "Veya", "Yahut", "Belki", "Ola ki", "Bile" gibi olasılıkları içinde bulunduran sözcükler Tanrı'nın bilgisini kesinlikten uzaklaştırır. Tanrı'nın bilgisi alternatifler altında sunulamaz. Tanrı'nın bilgisi mutlak olduğu için tektir, tek doğruyu taşır. Her şeyi önceden bilen Tanrı'nın doğrunun ne olduğunu da önceden bilmesi gerekir. Tahmini rakamlar, Tanrı'nın bilgisi konusunda belirsizlik yaratır. Tahmin etmek insana uygundur; ama Tanrı'ya uygun mudur?

Sözgelimi Tanrı'nın bir peygamberi kaç kişilik bir topluluğa peygamber olarak gönderdiğini net bir sayıyla bilmesi gerekir. Yunus peygamberle ilgili şöyle denmektedir:

*"Biz onu yüz bin **yahut daha fazla** insana Peygamber olarak gönderdik."* [144]

Bunu başka bir çeviriden daha aktarım:

*"Onu **yüz bin kişiye yahut daha fazla** olanlara elçi olarak gönderdik."*[145]

Demek ki, Tanrı, Yunus peygamberi, sayısını tam olarak bilemediği bir topluma elçi olarak göndermiştir.

***

Hz.Muhammed'in 630 yılında Mekke'yi feth etmesinden sonra, Tanrı'nın Müslümanlar ile puta tapanlar arasındaki ilişkilerin nasıl olacağını anlatan şu sözlerine bakalım:

*"**Ola ki**, Allah sizinle, içlerinden düşman olduğunuz kimseler arasına bir şeyi koyar."*[146]

Bu ayetle ilgili Diyanet İşleri Başkanlığı'nın diğer çevirisi şöyle:

*"**Belki** de Allah sizinle onlardan düşmanınız olan kimseler arasında bir dostluk meydana getirecektir."*[147]

Tanrı'nın ne yapacağını ilk baştan bilmesi zorunlu değil mi? Onun bilgisinin buna yetmesi gerekir.

***

Daha önce ele aldığımız Âl-i İmran Suresi'nin 125. ayetini hatırlayalım. Orada, düşman ordusunun Müslüman ordusuna aniden saldırıp saldırmayacağı konusunda belirsizlik vardır.

*"Onlar **ansızın üzerinize gelseler bile**, Rabbiniz nişanlı beş bin melekle size yardım eder."*[148]

[144] Saffât Suresi / Ayet 147, Kur'an, Diyanet, sy. 450.
[145] Saffât Suresi / Ayet 147, Kur'an, Yeni Boyut, sy. 233.
[146] Mümtehine Suresi / Ayet 7, Kur'an, Diyanet, sy. 549.
[147] Mümtehine Suresi / Ayet 7, Kur'an, Diyanet Tefsir V, sy. 314.
[148] Âl-i İmran Suresi / Ayet 125, Kur'an, Diyanet, sy. 65.

Bu ayetin Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından diğer çevirisini de sunalım:

*"Onlar şu anda süratle üzerinize gelseler **bile** rabbiniz size nişanlı beş bin melekle yardım eder."*[149]

"Bile" sözcüğü, Tanrı'nın geleceği bilen bilgisiyle uyumlu değildir.

***

Sonuç olarak diyebiliriz ki, Tanrı'nın bilgisi üzerine kuşku düşüren, onun bilgisine sınır koyan **"bile", "veya", "yahut", "ya da"** vb. sözcükler Tanrı'nın sözlüğünde olamaz.

Kararsızlık, geleceği bilememek, alternatiflerden birini seçmek zorunda kalmak, insana özgüdür; Tanrı'ya değil! Sonra bilmek için deneme yapmak da insana özgüdür; Tanrı'ya değil!

Aşağıdaki ifadeler Tanrı'nın yüce bilgisiyle uyumlu mudur?

*"Sizi biraz korku ve açlıkla, bir de mallar, canlar ve ürünlerden eksilterek **deneriz**."*[150]

*"Biliriz ki, mallarınız ve çoluk çocuğunuz birer **deneme** aracıdır."*[151]

Ayrıca kullarını deneyerek bilmeye çalışmak İslam felsefesindeki "kader" anlayışına terstir. İnsanların başına gelecek her şey daha önce Tanrı'nın ana kitabında (levh-i Mahfuz'da) yazılmamış mıdır? Kulların başına gelecek belâlar (musibetler) daha önceden Tanrı katında belli değil midir? Tanrı bunu bildiğine göre kullarını mallarıyla, canlarıyla, çocuklarıyla denemesine ne gerek vardır? Aşağıdaki ayet söylediklerimizi doğrular.

*"Yeryüzünde ve kendi nefislerinizde uğraştığınız hiçbir musibet yoktur ki, **biz onu yaratmadan önce**, bir kitapta (levh-i Mahfuz'da) yazılmış olmasın."*[152]

O halde Levh-i Mahfuz'da ne yazılmışsa o olacaktır. Tanrı'nın yanındaki bu kutsal kitap, Tanrı'nın insanları denemesine gerek olmadığını gösterir.

Tanrı'nın Toplumları Yok Etmesi

Tanrı, kavimleri (ümmetleri, milletleri) uyarmak için peygamberler gönderdiğini söyler. Peygamberler, insanları Tanrı'nın yoluna çağırmak için gönderilmiş Tanrı'nın elçileridir. Peygamberlerin bir kısmına kutsal kitap verilmiştir (Kur'an, İncil, Tevrat).

Bir kısmına kitap verilmemiştir; bunlar Tanrı'nın vahiy yoluyla gelen emirlerini kendi toplumlarına iletmişlerdir. Tanrı'nın emirleri bir kitap halinde değildir.

Tanrı sadece **erkekleri** peygamber olarak göndermiştir. Bunu nereden biliyoruz? Nahl Suresi'nin 43. ayetinden.

---

[149] Âl-i İmran Suresi / Ayet 125, Kur'an, Diyanet Tefsir V, sy. 662.
[150] Bakara Suresi / Ayet 155, Kur'an, Diyanet, sy. 23.
[151] Enfâl Suresi / Ayet 28, Kur'an, Diyanet, sy. 179.
[152] Hâdid Suresi / Ayet 22, Kur'an, Diyanet, sy. 539.

"Senden önce de ancak, kendilerine vahyettiğimiz birtakım **erkekleri** *Peygamber olarak gönderdik."*[153]

Aynı ayet kelimesi kelimesine Enbiya Suresi'nin 7. ayeti olarak bir kez daha gönderilmiştir. Söz konusu ayeti yazalım.

"Senden önce de ancak kendilerine vahyettiğimiz birtakım **erkekleri** *Peygamber gönderdik."*[154]

Tanrı bu konuda o kadar kararlıdır ki, eğer peygamber bir melek olsaydı bile, onu yine Adam (Erkek) olarak göndereceğini En'âm Suresi'nin 9. ayetinde belirtir.

"Eğer onu (Peygamberi) bir melek kılsaydık yine onu bir ***adam*** *(suretinde) yapardık."*[155]

Bunun nedeni, Tanrı'ya göre erkeklerin, kadınlardan bir derece üstün olmasıdır.

Demek ki, gönderilen peygamberlerin erkek olması gerekiyor.

***

Tanrı öteki dünyada kendilerine peygamber gönderilen kimseleri de, gönderilen peygamberleri de sorguya çekeceğini Arâf Suresi'nin 6. ayetinde belirtir.

"Kendilerine Peygamber gönderilenlere mutlaka soracağız. Peygamberlere de elbette soracağız."[156]

Ayetten anlıyoruz ki, kendilerine peygamber gönderilmemiş toplumlar, kavimler var demek!

Furkan Suresi'nin 51. ayetinde her memlekete (kavime) bir peygamber gönderilmediğini (peygambersiz memleketler olduğunu) öğreniriz.

"Dileseydik, her memlekete bir uyarıcı gönderirdik."[157]

Demek ki, Tanrı her memlekete bir uyarıcı (peygamber) göndermemiştir. Şimdi şu ayeti okuyalım:

"Her ümmetin bir Peygamberi vardır."[158]

Nahl Suresi'nin 36. ayeti de her ümmete bir peygamber gönderildiğini belirtir:

"Andolsun biz, ***her ümmete*** *(...) Peygamber gönderdik."*[159]

- Her memlekete bir peygamber göndermedik.
- Her memlekete bir peygamber gönderdik.

[153] Nahl Suresi / Ayet 43, Kur'an, Diyanet, sy.271.
[154] Enbiya Suresi / Ayet 7, Kur'an, Diyanet, sy.321.
[155] En'âm Suresi / Ayet 9, Kur'an, Diyanet, sy.128.
[156] Arâf Suresi / Ayet 6, Kur'an, Diyanet, sy.150.
[157] Furkan Suresi / Ayet 51, Kur'an, Diyanet, sy.363.
[158] Yunus Suresi / Ayet 47, Kur'an, Diyanet, sy.213.
[159] Nahl Suresi / Ayet 36, Kur'an, Diyanet, sy.270.

Bu iki görüş basit (Aristo) mantığına göre bile antagonizm oluşturur.

Gerçek şudur ki, yeryüzündeki bütün uluslara, topluluklara ayrı ayrı peygamber gelmemiştir. Sözgelimi Kutup bölgesinde yaşayan Eskimolara bir peygamber gelmemiştir. Afrikalı kabilelere bir peygamber gelmemiştir.

***

Tanrı peygamberler göndererek toplumları uyarmaktadır. Onları imana çağırmaktadır. Peki, imana gelmeyen memleketler, kavimler, ümmetler ne olacaktır? Tanrı bu toplumları, nesilleri yok edecektir.

"Sizden önceki nice nesilleri (…) ***yok ettik**; hâlbuki Peygamberleri onlara apaçık deliller getirmişlerdi."*[160]

*"Bunlardan önce **helâk ettiğimiz** toplumların da hiçbiri iman etmemişti."*[161]

*"Yeryüzünde şehirler kurarak aralarında gidip gelen nice toplulukları **yok ettik**."*[162]

*"Her ümmete kendi Peygamberi geldikçe, onu yalanladılar. Biz de onları birbiri ardından **helâk ettik**."*[163]

*"Andolsun, biz çevrenizdeki memleketleri de **yok ettik**. (Doğru) yola dönsünler diye ayetleri tekrar tekrar açıkladık."*[164]

Tanrı'nın inanmayan, imana gelmeyen toplumları yok ettiğini belirten birçok ayet daha sayılabilir. Tanrı bu toplumları niçin yok etmiştir? Tanrı'ya inanmadıkları için! İman etmedikleri için! Peki, şu ayetlere ne demeli?

*"Eğer, **Rabbin dileseydi**, yeryüzünde bulunanların hepsi elbette topyekûn **iman ederlerdi**, (...) Allah'ın izni olmadıkça hiçbir kimse iman edemez."*[165]

*"Allah, her kimi **doğruya erdirmek isterse**, onun göğsünü İslam'a açar."*[166]

O halde Tanrı isteseydi bu toplumlar iman edecekti. Tanrı niçin bu toplumların imana gelmesini isteyeceğine onları yok ediyor? Bu durum anlaşılmaz bir durumdur. Tanrı istemeden zaten toplumlar iman edemiyorlar. Önce Tanrı'nın istemesi gerekiyor ki, toplumlar iman edebilsinler, Tanrı'nın istediği yola gelsinler. Toplumları iman ettirmeyen kim? Tanrı! İmana gelmedikleri için toplumları yok eden kim? Yine Tanrı! Burada da yine İslam felsefesinin yanıt veremediği bir soruyla karşı karşıyayız.

[160] Yunus Suresi / Ayet 13, Kur'an, Diyanet Tefsir III, sy.89.
[161] Enbiya Suresi / Ayet 6, Kur'an, Diyanet Tefsir III, sy.665.
[162] Kâf Suresi / Ayet 36, Kur'an, Diyanet Tefsir V, sy.112.
[163] Muminun Suresi / Ayet 44, Kur'an, Diyanet, sy.344.
[164] Ahkâf Suresi / Ayet 27, Kur'an, Diyanet, sy.504.
[165] Yunus Suresi / Ayet 99-100, Kur'an, Diyanet, sy.216.
[166] En'âm Suresi / Ayet 125, Kur'an, Diyanet, sy.143.

Sonra bir toplumu yok etmek ne demek? Toplumda yaşlılar, çocuklar, bebekler, aklı ermeyen deli insanlar, vb. birçok insan var. Bunların tümünü yok etmek adaletli bir davranış mıdır?

***

Tanrı imana gelmemiş toplumları yok ettiği gibi, **kıyametten önce** bütün toplumları yok etmeyi, ya da cezalandırmayı düşünebilir mi? Bunu yanında bulunan ana kitaba (levh-i Mahfuz'a) yazmış olabilir mi?

*"Ne kadar memleket varsa hepsini **kıyamet gününden önce** ya helâk edeceğiz, ya da şiddetli bir azapla cezalandıracağız. İşte bu, kitap'ta (levh-i Mahfuzda) yazılmış bulunuyor."*[167]

Diyanet İşleri Başkanlığının diğer çevirisi şöyle:

*"Ne kadar ülke varsa hepsini **kıyamet gününden önce** ya helâk edecek veya onlara çetin bir şekilde azap vereceğiz. Bu, kitapta yazılıdır."*[168]

Bu ayetin başka bir çevirisini daha aktaralım:

*"Hiçbir kent / medeniyet dışta kalmamak üzere, **kıyamet gününden önce hepsini** ya helâk edeceğiz yahut da şiddetli bir azapla azaplandıracağız. İşte bu, kitap'ta satır satır yazılmış bulunuyor."*[169]

Birinci soru, toplumlar kıyametten önce yok edilecekse, kıyamete ne gerek var?

İkinci soru, bu toplumlar içinde inanmış, imana gelmiş bir tane insan bile yok mu?

***

Tanrı bir toplumu hangi yöntemle helâk (yok) eder? Tanrı yok etmek istediği memleketin yönetimine şımarık insanları getirip, sonra onlara kötülük yaptırıp, sonra da toplumu yok eder mi?

*"Biz bir memleketi helâk etmek istediğimizde, onun refah içinde yaşayan **şımarık elebaşlarına** (itati) emrederiz de onlar orada kötülük işlerler. Böylece o memleket hakkındaki hükmümüz gerçekleşir de oranın altını üstüne getiririz."*[170]

Diyanet İşleri Başkanlığı'nın sunduğu diğer çeviri şöyle:

*"Bir ülkeyi helak etmek istediğimizde oranın **şımarık yöneticilerine** emirler veririz; onlar ise orada günah işlerler, sonuçta o ülke helâke müstahak olur, biz de oranın altını üstüne getiririz."*[171]

Bu ayetin diğer bir çevirisini daha aktaralım:

---

[167] İsra Suresi / Ayet 58, Kur'an, Diyanet, sy.286.
[168] İsra Suresi / Ayet 58, Kur'an, Diyanet Tefsir III, sy.495.
[169] İsra Suresi / Ayet 58, Kur'an, Yeni Boyut, sy.159.
[170] İsra Suresi / Ayet 16, Kur'an, Diyanet, sy.282.
[171] İsra Suresi / Ayet 16, Kur'an, Diyanet Tefsir III, sy.469.

*"Biz bir kenti helâk etmek istediğimiz zaman onun **varlıklılarına** emrederiz, orada kötü işler yaparlar, böylece o ülkeye azap kararı gerekli olur, biz de orayı darmadağın ederiz."*[172]

Bir memleketi yok etmek için oraya zenginleri (şımarıkları) getiren kim? Tanrı! Onlara kötülük yaptıran kim? Tanrı! Cezayı veren kim? Tanrı!

Tanrı hem kötülüğü kendisi işletiyor, hem de cezayı kendisi veriyor. Bir de cezayı **sadece** yöneticilere vermiyor, tüm topluma veriyor. Yani halkı da cezalandırıyor. Eşitlikçi bir felsefe bu mantığı onaylamaz; ama İslam felsefesi onaylar.

Tanrı'nın Dini

Din, insanların Tanrı'ya inanış ve bağlanış biçimlerini gösteren bir sistemdir. Din; varlıkları kutsal ve kutsal dışı olarak ikiye ayırmaya dayanan tasarım ve işlemlerdir. Tanrı'ya ilgili inançların ve bu inancın gerektirdiği ibadet biçimlerinin tümüdür.

Din ilkel toplumların ortaya çıkışıyla birlikte, doğa güçleri karşısındaki çaresizliklerin ürünü olmuştur. Doğadaki sorulara yanıt bulamayan insan, çareyi gökyüzünde, tanrılarda bulmuştur. Korkularını tanrılara sığınarak dindirmiştir. Bilememenin ürünüdür din!

İlk insan çok tanrılara inanmıştır; her derdi için özel bir Tanrı bulmuştur. İnsanlığın ekonomik koşulları ilerledikçe, üretici güçler geliştikçe çok tanrıdan tek Tanrı'ya yaklaşmıştır.

Din bir felsefe olmuştur; ama bilimsel felsefe değil! İdealist bir felsefe! Din ile bilim birbirine karşıt düşünce sistemleri olarak gelişmiştir. Din, "inanmaya", "iman etmeye" dayanırken; bilim, "belgelemeye", "kanıtlamaya" dayanmıştır. Din "değişmez" bir kurallar bütünüdür. Bilim ise sürekli değişmeyi temel alır.

***

İslam felsefesi bir dindir ve tek bir Tanrı'nın varlığına dayanır. Çok tanrı inancını aşmıştır. Gökyüzünde niçin çok tanrı yoktur? İslam felsefesi bunu basit biçimde yanıtlar:

"Başka bir Tanrı da yoktur; aksi takdirde her Tanrı kendi yarattıklarını alıp bir tarafa çekilir ve mutlaka o Tanrı'lardan biri diğerine baskın gelmeye çalışırdı."[173]

Bunu söyleyen kimdir? Tanrı!

Tanrı'nın kendisi başka bir Tanrı olmadığının ispatını böyle yapar. Tanrı'nın kanıtı kendisidir. "Çok Tanrı olsaydı, aralarında kavga olurdu," demek bilim için bir kanıt olamaz; ama dinsel felsefe için olur. Yunan mitolojisi (efsanesi) Tanrıların kavgalarıyla doludur. Ne var ki, mitoloji bilim üzerine değil, varsayımlar üzerine oturur. Tanrıların kavgalarının şahidi, Tanrılardan başkası olamaz. Tek Tanrı'nın varlığının şahidi kimdir? Yine Tanrı'nın kendisi! İslam felsefesi "Tek Tanrı'nın varlığını" bu şekilde belgeledikten sonra, "Tanrı'nın dini" sorununa gelir.

[172] İsra Suresi / Ayet 16, Kur'an, Vatan, sy.282.
[173] Müminûn Suresi / Ayet 91, Kur'an, Diyanet Tefsir ıV, sy.39.

*"Nihayet hak geldi, (...) **Allah'ın dini** galip geldi."*[174]

***

Tanrı'nın dini olabilir mi? Din, Tanrı'ya bir tapınış biçimi olduğuna göre, Tanrı'nın bir dininin olması, Tanrı'nın kendi kendine taptığı anlamına gelir. İslam felsefesi bu saçma görüşü savunmaz. Yukarıdaki ayet, Tanrı'nın iradesi (onun istediği din) galip geldi anlamındadır.

İslam felsefesine göre "Tanrı'nın dini" demek, Tanrı'nın kullarına uygun gördüğü, seçtiği din demektir. Peki, Tanrı kullarına bir din seçebilir mi? Şüphesiz ki, seçebilir. Bir efendi, kölesinin kendisine nasıl davranması gerektiğini seçebiliyorsa; Tanrı da kullarının kendisine nasıl ibadet etmesi gerektiğini seçebilir. Ama bunun önşartı, diğer Tanrı inanışlarını (din anlayışlarını) bir kalemde silmesidir veya bu dinlerle kavgayı göze almasıdır.

***

İslam felsefesinin Tanrı'sı kendine doğal olarak İslam dinini (Müslümanlık dinini) seçmiştir. Tanrı kendi katında din olarak İslam dinini tercih etmiştir.

*"Şüphesiz Allah katında din **İslam**'dır."*[175]

*"Kim **İslam'dan başka** bir din arama çabası içine girerse, bilsin ki bu kendisinden asla kabul edilmeyecek."*[176]

*"Bugün sizin için dininizi kemale erdirdim, size nimetimi tamamladım, sizin için **din olarak İslamiyet**'i beğendim."*[177]

Tanrı İslam dinini beğenip, seçmiştir. Artık kulları sadece bu dini kabul edebilir. İslam dininden başka din seçen bir kul günaha girer, Tanrı tarafından cezalandırılır. Kullar, Tanrı'nın dininden başka bir din aramamalıdır.

*"Onlar **Allah'ın dininden** başkasını mı arıyorlar? Oysa göktekiler ve yeryüzündekiler isteyerek veya istemeyerek hep O'na boyun eğmişlerdir."*[178]

Tanrı, İslam dinine girmiş bir insanın artık bu dinden dönmemesini ister. Dininden dönen kâfir olur; kâfirler ise öteki dünyada ateşe atılır. Tanrı ayrıca belirtir ki, eğer insanlar dininden dönerse, yerine yeni nesiller (toplumlar) getirecektir.

"Ey iman edenler! Sizden kim dininden dönerse bilsin ki, Allah öyle bir kavim getirecektir ki, Allah onları sever, onlar da Allah'ı severler."[179]

[174] Tevbe Suresi / Ayet 48, Kur'an, Diyanet, sy.194.
[175] Âl-i İmran Suresi / Ayet 19, Kur'an, Diyanet, sy.51.
[176] Âl-i İmran Suresi / Ayet 85, Kur'an, Diyanet Tefsir I, sy.623.
[177] Maide Suresi / Ayet 3, Kur'an, Diyanet Tefsir II, sy.202.
[178] Âl-i İmran Suresi / Ayet 83, Kur'an, Diyanet Tefsir I, sy.618.
[179] Maide Suresi / Ayet 54, Kur'an, Diyanet Tefsir II, sy.291.

"Sizden kim dininden döner de kâfir olarak ölürse, (...) bunlar cehennemliklerdir, orada sürekli kalacaklardır."[180]

O halde başka bir din seçmek, İslam dininden çıkmak, Tanrı'nın cezalandırmasıyla özdeştir. Tanrı, İslam dininden başka bir dinin seçilmesine karşıdır. Başka bir din seçenler, Tanrı'nın düşmanıdır. Tanrı, kullarına "din seçme özgürlüğü" vermemektedir. Kendisi kulları için İslam dinini seçmiştir; kulları sorgusuz sualsiz bu seçimi kabul etmelidir.

İslam felsefesi kendisinin dışındaki dinsel inanışlara, dinlere o kadar karşıdır ki, Müslümanların onlarla dostluk bile yapmasını istemez. Yahudiler, Hıristiyanlar, düşmanlardır; onlarla dostluk yapan, Tanrı'nın düşmanı olur. Kâfirlerle dostluk kurulamaz.

"Ey inananlar! Yahudileri ve Hıristiyanları ***dost edinmeyin****. (...) Sizden kim onları dost edinirse, kuşkusuz o da onlardandır."*[181]

"Müminler müminleri bırakıp da ***kâfirleri dost edinmesin****."*[182]

"Ey iman edenler! Benim de düşmanım sizin de düşmanınız olanları ***dost edinmeyin****."*[183]

İslam felsefesine göre: Müslümanların, Hıristiyanlarla, Yahudilerle, ateistlerle, başka bir dine mensup olanlarla kardeşlik kurması mümkün değildir.

***

İslam felsefesi; Yahudileri ve Hıristiyanları ikna etmek için, Tanrı'nın gönderdiği bütün peygamberlerin aslında Müslüman olduğunu, Yahudi ve Hıristiyanların da Müslüman olduğunu belirtmiştir.

"Ayrıca Kur'an'da İslam kelimesinin bütün ilahi dinleri kapsadığı ve ***peygamberlerin hepsinin Müslüman olduğu bildirilmiştir****."*[184]

Yine Kasas Suresi'nde 52-53. ayetinde, Kur'an'dan önce kitap verilenlerin (Hıristiyan ve Yahudilerin) Kur'an'a inanarak şöyle konuşmaları gerektiği belirtilmiştir:

"Bu Kur'an'dan önce kendilerine kitap verdiklerimiz var ya, işte onlar ona inanırlar.

Kur'an kendilerine okunduğu zaman, 'Ona inandık, şüphesiz o Rabbimizden gelen gerçektir. Şüphesiz biz ***ondan önce de Müslümandık****' derler."*[185]

Tarihsel gerçeklerden azıcık haberi olan bir insanın; Yahudilerin, Hıristiyanların aslında Müslüman olduğuna inanmasına imkân yoktur. İslam 610-611 yıllarında ortaya çıkmasına karşın, Yahudilik (Tevrat) ve Hıristiyanlık bu dinden çok önce ortaya çıkmış iki dindir.

[180] Bakara Suresi / Ayet 217, Kur'an, Diyanet, sy.33.
[181] Maide Suresi/ Ayet 51, Kur'an, Diyanet, sy.116.
[182] Âl-i İmran Suresi / Ayet 28, Kur'an, Diyanet Tefsir I, sy.536.
[183] Mümtehine Suresi / Ayet 1, Kur'an, Diyanet, sy.548.
[184] Kur'an Tefsir II, sy.278.
[185] Kasas Suresi / Ayet 52-53, Kur'an, Diyanet, sy.391.

Tevrat'ın verildiği Musa'yı bir kenara koyalım; sadece İncil sahibi İsa ile Hz.Muhammed arasında 600 yıllık bir ara vardır.

İslam felsefesi bununla da kalmamış; herkesin bildiği Nuh, İbrahim, İshak, Yakup, Süleyman, Davut, Musa vb Yahudi dininin peygamberlerini Müslüman göstermiştir.

Yunus Suresi'nin 72. ayetinde Nuh'un şöyle dediği yazılıdır:

*"Bana **Müslümanlardan** olmam emredildi."*[186]

Nuh nasıl Müslüman olabilir? Tanrı'nın ilk yarattığı insanın Adem olduğunu İslam felsefesi kabul eder. Nuh, Adem'in Lamek isimli oğlunun çocuğudur. Nuh'un binlerce yıl önce yaşadığını din araştırmacıları belirtmektedir. Yani Nuh ile Hz.Muhammed (İslamiyet) arasında binlerce yıl vardır. Yahudilerin, Nuh'un Müslüman olduğuna inanmaması kadar doğal bir şey olamaz.

İslam felsefesi Nuh'tan çok sonra gelen İbrahim peygamberin de Müslüman (Hanif) olduğunu iddia etmiştir.

*"İbrahim, ne Yahudi idi, ne de Hıristiyan. Fakat o, hanif (Allah'ı bir tanıyan, hakka yönelen) bir **Müslümandı**."*[187]

Tevrat'a göre İbrahim, Nuh'un oğlu olan Terah'ın çocuğudur. Yine Hz.Muhammed ile İbrahim arasında binlerce yıl var. Hangi Yahudi buna inanabilir?

Sonra Nuh, İbrahim nasıl Müslüman olmuştur? Ortada bir Kur'an yoktur. Kur'an 610 – 611'den sonra gönderiliyor.

İşin garip tarafı İslam felsefesi bir de İbrahim peygamberi "**ilk Müslüman**" ilan eder; Müslümanlık onunla başlamıştır.

*"Babanız İbrahim'in dinine uyun. Allah, sizi hem daha önce, hem de bu Kur'an'da **Müslüman** diye isimlendirdi."*[188]

İbrahim de kendi oğullarına Müslüman olmalarını öğütlemiş:

*"İbrahim bunu kendi oğullarına da vasiyet etti (...) 'Oğullarım! Allah, sizin için bu dini (İslam'ı) seçti. Siz de ancak **Müslümanlar** olarak ölün' dedi."*[189]

Daha önce aktardığımız Yunus Suresi'nin 72. ayetine göre ilk Müslüman olan Nuh peygamber. Bu ayetlere göre de ilk Müslüman olan İbrahim peygamber ve sonra oğulları!

En'am Suresi'nin 162-163. ayeti de ilk Müslüman olanın Hz.Muhammed olduğunu söyler:

[186] Yunus Suresi / Ayet 72, Kur'an, Diyanet, sy.218.
[187] Âl-i İmran Suresi / Ayet 67, Kur'an, Diyanet, sy.57.
[188] Hac Suresi / Ayet 78, Kur'an, Diyanet, sy.340.
[189] Bakara Suresi / Ayet 132, Kur'an, Diyanet, sy.19.

*"Ey Hz.Muhammed! De ki: (...) Ben **Müslümanlardan ilkiyim**."*[190]

Tarihsel gerçeklere uyan, ilk Müslümanın Hz.Muhammed olduğudur. Diğerleri tarihsel gerçeğe ters düşer. Zumer Suresi'nin 12. ayeti de ilk Müslüman olanın Hz.Muhammed olduğunu bildirir:

*"Bana, **Müslümanların ilki** olmam emredildi."* [191]

Peki, o zaman Nuh, İbrahim ve diğer peygamberler nasıl Müslüman olabilir?

***

İslam felsefesi; Hıristiyanları, Müslümanlığa ikna etmek için İsa'nın annesini (Meryem'i), İsa'yı, İsa'nın havarilerini (İsa'nın en yakınındaki Hıristiyanlığın savunucu önderlerini) hep Müslüman olarak göstermiştir.

*"Irzını korumuş olan kadını da (Meryem'i de) hatırla. (...) Şüphesiz bu (**İslam**), tek ümmet (din) olarak sizin ümmetiniz (dininiz)dir."*[192]

*"Ey Meryem oğlu İsa! (...) Hani bir de, 'Bana ve Peygamberime iman edin' diye havarilere ilham etmiştim. Onlar da: İman ettik. Bizim **Müslüman** olduğumuza sen de şahit ol demişlerdi."*[193]

Şüphesiz ki, ne Yahudiler, ne de Hıristiyanlar kendi peygamberlerinin Müslüman olduğuna inandılar. Kitap ehl-i olanların güzellikle Müslüman olmayacağı anlaşıldıktan sonra geriye tek yol kalıyordu. Silah gücüyle onları Müslümanlığa boyun eğdirmek!

Kafirlere Karşı Cihad

Cihad, Tanrı yolunda, din uğruna savaşmak demektir. Cihad, Müslümanlığı kabul etmeyen kâfirlere ve münafıklara karşı yapılacaktır.

Kâfir kimdir? İslam'a inanmayan puta tapanlar (müşrikler), kitap ehl-i olanlar (Hıristiyanlar, Yahudiler), Mecusiler gibi başka dine mensup olanlar hepsi kâfirdir.

Münafık, sözde Müslümanlığı kabul edip, içten Müslüman olmayanlara verilen addır.

Cihad, kâfirlerle ve münafıklarla savaşmak, öldürmek, ellerinden mallarını mülklerini almak, tapınaklarını-putlarını yıkmak demektir. İslam felsefesine göre cihad yapılacak en büyük düşman puta tapan müşriklerdir. Bunlar Lât, Menat, Uzza, Hübel gibi putlara taparlardı. Tanrı'ya inanırlardı; ama bu putlar aracılığıyla Allah'a ibadet ederlerdi.

[190] En'am Suresi / Ayet 162-163, Kur'an, Diyanet, sy.149.
[191] Zumer Suresi / Ayet 12, Kur'an, Diyanet, sy.459.
[192] Enbiya Suresi / Ayet 91-92, Kur'an, Diyanet, sy.327.
[193] Maide Suresi / Ayet 110-111, Kur'an, Diyanet, sy.125.

Müslümanlığın güçsüz olduğu Mekke döneminde Tanrı cihad emrini göndermemişti. Müslümanlar Medine'ye taşındıktan hemen sonra (yani güçlendikten sonra) cihad emri geldi.

*"Kendilerine savaş açılan Müslümanlara, zulme uğramaları sebebiyle **cihad** için izin verildi."*[194]

Bu ayet Mekke'de yaşayan müşriklere (puta tapanlara) yönelikti. Tanrı katında "doğru insan olmak" cihad eden insan olmak demekti.

Tanrı cihad edenleri, etmeyenlerden ayırmak için kullarını deneyecekti. Cihad eden Müslüman, kafir öldürmekten kaçınmamalıydı; boyunlarını kesmeliydi.

*"Savaşta inkâr edenlerle karşılaştığınız zaman **boyunlarını vurun**! (...) Allah (...) birbirinizle denemek için böyle yapıyor."*[195]

Daha önce işaret ettiğimiz gibi, cihad bir çeşit imandı. İman edenle etmeyeni Allah cihad yoluyla ayırmış olacaktı.

Tanrı sadece kullarını tanımak için cihad istemiyordu. Tanrı'nın en büyük amacı İslam dininin bu yolla yayılmasıydı. Din tamamen Allah'ın olmalıydı:

"Din tamamen Allah'ın oluncaya kadar onlarla savaşın."[196]

Tanrı cihaddan kaçanları (kendi yolunda savaşmayanları) cezalandıracaktı.

"Eğer Allah yolunda sefere çıkmazsanız, sizi elem dolu bir azapla cezalandırır."[197]

Tevbe Suresi'nin 14-15. ayeti de Tanrı'nın cihad eden Müslümanlar eliyle düşmanlarını rezil etmek istediğini vurguluyordu. Böylece müminlerin içi ferahlayacak, kalplerindeki öfke yok olacaktı. Kâfirlere karşı güçlü olmak isteyenler cihad etmek zorundaydı. Bu, Allah'ın bir lütfuydu. Cihad edenler hiç kimsenin kınamasından korkmamalıydı. (Bu fikir Maide Suresi'nin 54. ayetinde belirtiliyordu.)

Allaha savaş açanların cezası; ölmek, asılmak, ellerinin ve ayaklarının çaprazlamasına kesilmesiydi.

"*Allaha ve Resulune savaş açanların cezası (...) öldürülmeleri, yahut asılmaları, veya ellerinin ve ayaklarının çaprazlama kesilmesi, yahut o yerden sürülmeleridir."*[198]

Nisa Suresi'nin 95-96. ayeti cihaddan geri kalıp oturan Müslümanla, cihad eden Müslümanın yerinin Allah katında farklı olacağını belirtiyordu. Cihad edenlere mükafat verilecekti; ölürse de, öldürürse de mükafatı hak edeceklerdi:

---

[194] Hac Suresi / Ayet 39, Kur'an, Diyanet, sy.336.
[195] Hz.Muhammed Suresi / Ayet 4, Kur'an, Diyanet, sy.506.
[196] Enfel Suresi / Ayet 39, Kur'an, Diyanet, sy. 180.
[197] Tevbe Suresi / Ayet 192, Kur'an, Diyanet, sy.192.
[198] Maide Suresi/ Ayet 33, Kur'an, Diyanet, sy. 112.

"*Kim Allah yolunda savaşır da öldürülür veya galip gelirse, biz ona büyük bir mükafat vereceğiz."*[199]

Al-i İmran Suresi'nin 169-170. ayetine göre, Allah yolunda öldürülenler aslında ölmeyecekti; Tanrı'nın katında diri olarak yaşayacaklardı. Kıyamet gününden sonra da bu insanlar cennete sokulacaktı. Cihad edenler, dünya hayatını (canlarını), ahiret (öteki dünya) karşılığı satmış olacaktı:

"O halde, dünya hayatını, ahiret hayatı karşılığında ***satanlar****, Allah yolunda savaşsınlar."*[200]

Tanrı'nın elçisi Hz.Muhammed'in görevi hem kendisinin cihad etmesi, hem de Müslümanları cihada teşvik etmesiydi:

" (Ey Hz.Muhammed!) Artık Allah yolunda savaş! (...) Müminleri de savaşa teşvik et."[201]

Cihad edenlere sadece öteki dünyada cennet yoktu. Bu dünyada ganimet de vardı. Savaşta ele geçirilen esirler köleydi; ya fidye (kurtarmalık) karşılığı bırakılıp para alınacaktı, ya da savaşa katılanlara dağıtılacaktı. Kadın esirler cariye (kadın köle) olarak dağıtılacaktı. Cariyeler sahiplerinin cinsel ihtiyacını karşılamak zorundaydılar. Ganimetlerin her cinsi helaldi:

"Ey Peygamber! Müminleri savaşa teşvik et. (...) Artık elde ettiğiniz ganimetten helâl ve temiz olarak yiyin."[202]

***

Sonuç olarak puta tapanların (müşriklerin = Allah'a ortak koşanların = Putları, Allaha ortak yapanların) cezası öldürülmekti.

"Allah'a ortak koşanları bulunduğunuz yerde öldürün."[203]

***

Kitap Ehl-i denen Hıristiyanlar, Yahudiler ne olacaktı? Tanrı bunlara iki yol gösterdi. Ya cizye (kafa parası = haraç) vermeyi kabul edeceklerdi; ya da öldürülmeyi kabul edeceklerdi.

"*Kendilerine kitap verilenlerden Allah'ın ve ahiret gününe iman etmeyen, Allah'ın ve Resûlunun haram kıldığını haram saymayan ve hak din İslam'ı din edinmeyen kimselerle, küçülerek (boyun eğerek) kendi elleriyle* ***cizyeyi verinceye kadar*** *savaşın.*"[204]

Hıristiyanların, Yahudilerin suçu neydi? Müslüman olmamak! İslam felsefesi bütün dinlerin eşit olduğunu kabul etmeyen bir felsefeydi; çünkü bu felsefenin Tanrısı sadece tek din olarak İslam'ı kabul ediyordu.

---

[199] Nisa Suresi(Ayet 74, Kur'an, Diyanet, sy. 88.
[200] Nisa Suresi/ Ayet 74, Kur'an, Diyanet, sy. 88.
[201] Nisa Suresi/ Ayet 90, Kur'an, Diyanet, sy.90.
[202] Enfal Suıresi/Ayet 65-69, Kur'an, Diyanet, sy. 184.
[203] Tevbe Suresi/ Ayet 5, Kur'an, Diyanet, sy. 186.
[204] Tevbe Suresi/ Ayet 29, Kur'an, Diyanet, sy. 190.

CİN – ŞEYTAN – MELEK - SİHİR

İslam felsefesi cinlere, şeytanlara, meleklere inanır. Bu felsefeye göre cinler-şeytanlar-melekler görünmez varlıklardır; insanlar onları gözleriyle göremez; ama onlar insanları görür.

Cinlerin, şeytanların ve meleklerin Allah tarafından yaratıldığına inanılır. Yine İslam felsefesine göre bu yaratıkların hepsinin bir görevi vardır. Görevi veren de Tanrı'dır.

Bilim "cin-şeytan-melek" gibi görünmez yaratıkların varlığına inanmaz. Bunları insan aklının yarattığı kavramlar olarak görür.

"Peygamberler döneminden sonra artık kimseye görünmeyen sözde varlıkların, hemen bütün dinlerde, birbirine benzeyen ya da birbirini andıran sembolik tasarımlarından ibaret oldukları anlaşılmaktadır."[205]

İslam felsefesinde cin-şeytan ve melekler üzerine söylenenlere bakalım.

Cin (İfrit)

Cinler, insanlar gibi Tanrı emirlerine uymak zorunda olan görünmez yaratıklardır. Cin zaten kelime anlamıyla, "gizli, görünmeyen varlık" anlamına gelir.

Kur'an insan topluluklarına seslendiği gibi, cin topluluklarına da seslenir. İnsanları imana çağırdığı gibi, cinleri de imana çağırır.

Cinler, Tanrı tarafından ateş maddesi kullanılarak yaratılmıştır.

"*Cinleri de daha önce dumansız ateşten yaratmıştık.*"[206]

İlk insan çamurdan yaratıldığı halde, cinlerin hepsi ateşten yaratılmıştır.

Peki, Allah cinleri niçin yaratmıştır? Tıpkı insanlar gibi Tanrı'ya kulluk etsinler diye!

"*Ben cinleri* (...) *bana kulluk etsinler diye yarattım.*"[207]

Kulluk, Tanrı'ya ibadet etmek demektir. Demek ki, Tanrı'nın insan kullara ihtiyacı olduğu gibi, cin kullarına da ihtiyacı vardır. Tanrı kendisine ibadet etmesi için insan ve cinleri yaratmıştır.

Tanrı'nın cinleri ve insanları yaratırken başka bir amacı daha vardır: Tanrı cehennem boş kalmasın diye insanları ve cinleri yaratmıştır. İnsanların ve cinlerin bir kısmı buraya konulacaktır.

"Andolsun biz, cinlerden ve insanlardan (...) birçoklarını ***cehennem için*** *var ettik."*[208]

---

[205] Cemil Sena, *Hazreti Muhammed'in Felsefesi*, Remzi Kitabevi, 1971, s.90.
[206] Hicr Sûresi, 27. ayet, *Kur'an-I Kerim*, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2006, s.262.
[207] Zâriyât Sûresi, 56. ayet, *Kur'an-I Kerim*, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2006, s.522.
[208] Araf Suresi, 175. ayet, Kur'an, Diyanet, sy.173.

Daha önce aktarmıştık. Tanrı cehennemi insan ve cinlerle doldurmaya yemin etmiştir. Secde Suresi'nin 13. ayeti ve. Hûd Sûresi'nin 119. ayeti bu yemini yineler:

"*Rabbinin, 'andolsun ben cehennemi, tümden **insanlar ve cinlerle** dolduracağım' sözü tamamlanacaktır.*"[209]

"*'Andolsun, cehennemi **hem cinlerden hem de insanlardan** dolduracağım' sözüm gerçekleşecektir.*"[210]

Tanrı'nın kendine verdiği sözün yerine gelmesi için cinlerden bir kısmının Tanrı'ya karşı günah işlemiş olması gerekiyor. O halde cinlerden bir kısmı inanırlar (müminler) olacak. Bir kısmı da inanmazlar (kafirler) olacak. Ama önce Tanrı'nın cin topluluğuna bir peygamber göndermesi gerekiyor.

***

İslam felsefesi cinlere de peygamber gönderildiğini kabul eder. Kur'an'ın En'am Suresi'nin 130. ayeti bunu onaylar.

"*Ey cin ve insan topluluğu! **İçinizden** size âyetlerimi anlatan ve bu gününüzün gelip çatacağı hakkında sizi uyaran **peygamberler** gelmedi mi?*"[211]

Dikkat edilirse peygamberlerin, insan ve cin topluluğunun **içinden** çıktığı söylenmektedir. Burada bir sorun olduğu açıktır. İnsanların kendi içinden peygamberlerin çıkarılmasını anlamak mümkün. Cinlerin de kendi içlerinden peygamberler mi çıkacaktır? İnsanlara gönderilen peygamberler, cinlerin de mi peygamberi olacak? İslam felsefesi bu soruyu olumlu biçimde onaylar. Cinlerin peygamberi ile insanların peygamberleri aynıdır.

Ne var ki, yine bir sorun var. İnsan peygamberler, cinleri Tanrı'ya inanmaya nasıl çağıracak? Cinler görünmez yaratıklar. Peygamber cinleri nasıl görecek? İslam felsefesi bunu düşünmüş olacak ki, cin topluluklarını Kur'an dinlemeye gönderir. İmana gelsinler, Müslüman olsunlar diye!

Cin Suresi'nin 1-2. ayetinde şöyle yazar:

"*(Ey Hz.Muhammed!) De ki: 'Bana cinlerden bir topluluğun (Kur'an'ı) dinleyip şöyle dedikleri vahyedildi: 'Şüphesiz biz doğruya ileten hayranlık verici bir Kur'an dinledik de ona inandık. Artık, Rabbimize hiç kimseyi asla ortak koşmayacağız.*"[212]

Kur'an dinlemeye gelen ve sonra da Hz.Muhammed'i peygamber olarak onaylayan cinlerin hikâyesi Ahkâf Suresi'nin 29-20. ayetinde tekrarlanır:

[209] Hûd Sûresi, 119. ayet, *Kur'an-ı Kerim Meali*, Çeviri: Yaşar Nuri Öztürk, Hürriyet Yayınları, 1994, s.213.
[210] Secde Sûresi, 13. ayet, *Kur'an-I Kerim*, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2006, s.415.
[211] En'âm Sûresi, 130. ayet, *Kur'an-I Kerim*, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2006, s.143.
[212] Cin Sûresi, 1, 2. ayet, *Kur'an-I Kerim*, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2006, s.571.

"*Hani Kur'an'ı dinlemek üzere cinlerden bir grubu sana yöneltmiştik. Onlar, onun huzuruna gelince birbirlerine, 'Susun!' dediler. Kur'an'ın okunması bitince de uyarıcı olarak kavimlerine döndüler.*

Dediler ki: 'Ey kavmimiz! Şüphesiz biz, Mûsa'dan sonra indirilen, kendinden önceki kitapları doğrulayan, gerçeğe ve doğru yola ileten bir kitap dinledik.'"[213]

Bir sonuç olarak cinlerin Müslüman olan ve Müslüman olmayan kesimlerinin var olduğu iddia edilmektedir. Cin Suresi'nin 14. ayeti bunu ifade etmektedir:

"*Kuşkusuz içimizde **müslüman** olanlar da var, hak yoldan sapanlar da var.*"[214]

***

Bir de "hırsız cin" olayına bakalım. İslam peygamberi gelmeden önce; cinler, göğün vahye ilişkin bilgiler almaya uygun kesiminde otururmuş. Tanrı'nın gayb haberlerini dinlemeye çalışırlarmış. Yani bir bakıma Tanrı'dan bilgi çalmak için "kulak hırsızlığı" yaparlarmış. Ne var ki, Hz.Muhammed geldikten sonra artık Tanrı'dan bilgi çalamıyorlarmış. Çünkü gök, bekçilerle ve yakıcı ışıklarla korunuyormuş.

Cin Suresi'nin 8-9. ayetinde cinler kendi durumlarını şöyle anlatırlar:

"*Kuşkusuz bir göğe ulaşmak istedik, fakat onu çetin bekçilerle ve **yakıcı ışıklarla** dolu bulduk.*

*Hâlbuki biz, (daha önce) göğün bazı yerlerinde gayb haberlerini dinlemek için otururduk. Fakat şimdi her kim dinlemeye kalkacak olursa, kendini gözetleyen **yakıcı bir ışık** bulur.*"[215]

Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an Tefsiri bu ayetle ilgili şöyle bir yorum yapıyor:

"Hz. Peygamber gönderildikten ve Kur'an indirilmeye başlandıktan sonra cinlerin gökleri dinlenmesine izin verilmediği anlaşılmaktadır.
(...)
Cinler, gökleri araştırıp yokladıklarını, ancak göklerin güçlü bekçiler tarafından korunmuş ve **alev toplarıyla** donatılmış olduğunu gördüklerini ifade etmişlerdir.
(...)
Cinler, gök ehline kulak misafiri olup gizlice onlardan bilgi kapmaya çalışanlara gözetleme yerlerinden **alev topları** atılarak gökleri dinlemelerinin engellendiğini söylemişlerdir."[216]

Hicr Suresi'nin 16-17-18. ayetinde aynı fikir tekrarlanır. Sadece bu sefer "cin" yerine "şeytan" geçer. (İslam felsefesi birçok yerde cinlerle, şeytanları karıştırıp durur. Sanki aynıymış gibi cinlerle, şeytanları birbirinin yerine kullanır.)

"*Andolsun, biz gökte burçlar yaptık ve onu, bakanlar için süsledik.*

[213] Ahkâf Sûresi, 29, 30. ayet, *Kur'an-I Kerim*, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2006, s.505.
[214] Cin Sûresi, 14. ayet, *Kur'an-I Kerim*, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2006, s.572.
[215] Cin Sûresi, 8, 9. ayet, *Kur'an-I Kerim*, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2006, s.571.
[216] *Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir V*, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2007, s.475-476.

*Onu kovulmuş her **şeytandan** koruduk.*

*Ancak kulak hırsızlığı eden olursa, onu da **parlak bir ateş** takip etmektedir.*"[217]

Yine Mûlk Suresi'nin 5. ayetinde "kulak hırsızlığı" yapan, gökten bilgi çalmak isteyen şeytanlara karşı yıldızların taşlar haline getirilip silah olarak kullanıldığından bahsedilir. Yani "bilgi hırsızı" olan şeytanlar, taşlaşmış yıldızlarla taşlanmaktadır.

"*Andolsun biz, en yakın göğü **kandillerle** donattık. Onları **şeytanlara atılan taşlar** yaptık.*"[218]

Bilimsel düşünen bir insanın aklına hemen gelen soru şudur: Her şeye gücü yeten Tanrı, bu korunma önlemlerini almadan şeytanları-cinleri engelleyemez mi?

Şeytan (İblis)

İslam felsefesi inancına göre şeytan (iblis), cin sülalesindendir. Cinler ateşten yaratıldığından dolayı şeytan da ateşten yaratılmıştır. İlk insan olan Adem yaratılmadan önce şeytan yaratılmıştır ve Tanrı'nın yanındadır. Tanrı'ya henüz karşı gelmemiştir; diğer meleklerle aynı konumdadır; aynı yerdedir.

Tanrı bir gün kendi kendine düşünürken yeryüzünde Halife (kendisinin temsilcisini) yaratmaya karar verir. Tanrı'nın yeryüzüne göndermek için yaratacağı halife Adem'dir. Melekler buna itiraz ederler; ama sonra Tanrı'nın emrine boyun eğerler.

"*Hani rabbin meleklere, 'Ben yeryüzünde bir halife yaratacağım' demişti. Onlar, 'Biz seni eksiksiz bilirken ve durmadan övgü ile tenzih ederken orada fesat çıkaracak ve kan dökecek birini mi yaratacaksın?' dediler. Allah 'Şüphe yok ki, ben sizin bilmediklerinizi bilirim' buyurdu.*"[219]

Tanrı, Adem'i yaratır ve meleklerine Adem'e secde etmelerini ister. Melekler secde ederler, cinlerden olan İblis (şeytan) secde etmez; Tanrı'ya başkaldırır.

"*Hani biz meleklere, 'Âdem için saygı ile eğilin' demiştik de İblis'ten başka hepsi saygı ile eğilmişlerdi. **İblis ise cinlerdendi** de Rabbinin emri dışına çıktı.*"[220]

Bu iki ayetten iki önemli şeyi öğreniyoruz. Birincisi Adem'in yeryüzüne gönderilmek üzere yaratıldığını. İkincisi, İblisin (şeytanın) cin sülalesinden olduğunu.

Tanrı, İblisin (şeytanın), niçin Adem'e secde etmediğini (saygıyla eğilmediğini) merak eder ve İblise sorar:

"*Allah, 'Ey İblis! **Ellerimle** yarattığıma saygı ile eğilmekten seni ne alıkoydu? Büyüklük mü tasladın, yoksa üstünlerden mi oldun?' dedi.*

[217] Hicr Sûresi, 16, 17, 18. ayet, *Kur'an-I Kerim*, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2006, s.262.
[218] Mülk Sûresi, 5. ayet, *Kur'an-I Kerim*, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2006, s.561.
[219] Bakara Sûresi, 30. ayet, *Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir I*, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2007, s.100.
[220] Kehf Sûresi, 50. ayet, *Kur'an-I Kerim*, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2006, s.298.

İblis, 'Ben ondan daha hayırlıyım. Beni ateşten yarattın, onu ise çamurdan yarattın' dedi.

Allah, şöyle dedi: 'Öyle ise çık oradan (cennetten), çünkü sen kovuldun.'"[221]

Bu ayetten neyi öğreniyoruz? Birincisi, Allah'ın ellerinin olduğunu ve Adem'i elleriyle yarattığını. İkincisi, İblisin (şeytanın) ateşten yaratılmış olduğunu. En ilginç olanı, Tanrı'nın İblise soru sormasıdır. İnsan yanıtını bilmediği soruyu sorar. Oysa her şeyi bilen Tanrı'nın iblise bu soruyu sormadan, İblisin ne düşündüğünü bilmesi gerekmez mi?

İblis (şeytan) cennetten kovulmuştur; ama Tanrı huzurundan ayrılmadan önce, Tanrı'ya bir teklifte bulunur. Kıyamet gününe kadar izin ister. Ne için? Yeryüzündeki insanları Tanrı yolundan döndürüp, kafir yapmak için! Tanrı buna izin verir:

"*Şeytan dedi ki: '(Öyle ise) bana insanların tekrar diriltilecekleri güne kadar süre ver!'*

Allah da, 'Sen süre verilenlerdensin' dedi.

*Şeytan dedi ki: '(Öyle ise) beni **azdırmana** karşılık, yemin ederim ki, ben de onları saptırmak için senin dosdoğru yolunun üzerinde elbette oturacağım.*"[222]

Demek ki, Tanrı, şeytana izin vermese, yeryüzündeki insanlar doğru yoldan çıkmayacaktı. Tanrı'nın şeytana izin vermesi, imansız insanların ortaya çıkması demektir. Tanrı bazı insanların imansız olmasını, yanlış yolda olmasını istemektedir. Çünkü cehennemi onlarla doldurmaya yemin etmiştir.

"Şeytana günah işleten, onu insanları baştan çıkarmaya memur eden ve şeytanın bu konudaki isteklerini kabul ederek kıyamete kadar kötülük etmesine izin veren Yüce Tanrının kendisi olduğu halde, cehennemi onunla ve ona uymuş olanlarla dolduracağına dair olan ihtarlar, laik adalet prensiplerine aykırı bir haksızlıktır."[223]

Şeytanı insanların başına belâ eden Tanrı'nın kendisidir. Şeytana izin vermese, Allah'ın mesajını herkes alacaktır. Bu yetmezmiş gibi, Allah'ın mesajını görmeyen kimseyi (şeytana uymuş kimseyi) kurtaracağına, ona bir de şeytan tahsis eder. Zuhruf Suresi'nin 36-37. ayetinden bunu çıkarıyoruz.

"*Allah'ın mesajını görmezden gelen kimseye **bir şeytan** tahsis ederiz; artık bu onun arkadaşıdır. Kendilerini doğru yolda zannederken bu şeytanlar onları yoldan saptırıp dururlar.*"[224]

İblisin (şeytanın) hikâyesine geri dönelim. Sonuçta şeytan cennetten kovulmuştur. Tanrı yarattığı Adem'i ve onun eşi Havva'yı cennete koymuştur. (Kur'an'da Havva'nın adı anılmaz. Adem'in eşi olarak geçer.)

[221] Sâd Sûresi, 75, 76, 77. ayet, *Kur'an-I Kerim*, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2006, s.456.
[222] A'râf Sûresi, 14, 15, 16. ayet, *Kur'an-I Kerim*, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2006, s.151.
[223] Cemil Sena, *Hazreti Muhammed'in Felsefesi*, Remzi Kitabevi, 1971, s.114.
[224] Zuhruf Sûresi, 36, 37. ayet, *Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir IV*, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2007, s.775.

Adem ve eşi cennette Allah'ın yasakladığı ağaca şeytanın kandırmasıyla yaklaşırlar, ağacın meyvelerinden yerler, suç işlerler. Tanrı, Adem ve eşini yeryüzüne suçlu oldukları için yollar. Üstelik birbirine düşman olarak!

"*'Ey Âdem! Sen ve eşin cennette kalın. Dilediğiniz yerden yiyin. Fakat şu ağaca yaklaşmayın. Yoksa zalimlerden olursunuz.*

Derken şeytan, kendilerinden gizlenmiş olan avret yerlerini onlara açmak için kendilerine vesvese verdi.

Bu sûretle onları kandırarak yasağa sürükledi. Ağaçtan tattıklarında kendilerine avret yerleri göründü.

*Allah, dedi ki: '**Birbirinizin düşmanı olarak** inin (oradan). Size yeryüzünde bir zamana kadar yerleşme ve yararlanma vardır.'*"[225]

Süleyman Peygamberin Şeytanları

Kur'an birçok ayetinde "**şeytanlardan**" çoğul olarak bahseder. Örnekleyelim:

"*Şüphesiz biz, **şeytanları**, iman etmeyenlerin dostları kılmışızdır.*"[226]

"*Rabbine andolsun, onları **şeytanlarla** beraber mutlaka haşredeceğiz.*"[227]

"*Kâfirlerin başına, onları durmadan (günaha ve azgınlığa) tahrik eden **şeytanları** gönderdiğimizi görmedin mi?*"[228]

Şeytan hikâyesinden biliyoruz ki, cennetten kovulan şeytan (iblis) bir tanedir. Peki, imana gelmemiş her insana düşecek kadar şeytan nereden çıktı?

İslam felsefesi bu soru karşısında yanıtsız kalır.

Bir çözüm olarak cinlerden şeytan üretir. En'âm Suresi'nin 112. ayetinde yer alan "cin şeytanları" kelimesine dayanarak bunu yapar. Nâs Suresi'nin 4-6. ayetinde söz konusu edilen "*cinlerden ve insanlardan vesvese verenlerin kötülüğünden Allah'a sığınırım*" cümlesinden iki türlü şeytan olduğuna karar verir. Birincisi **insan şeytanlardır**. İkincisi **cin şeytanlardır**. İnsan şeytanları ile diğer insanları kötülüğe sürükleyen imansız insanlar kastedilir. Cin şeytanları ile insanları yanlış yola sürükleyen, görünmez, gizli yaratıklar kastedilir.

Fussilet Suresi'nin 29. ayeti de bu iki cins şeytan açısından yorumlanır.

"*Rabbimiz! Bizi saptıran şu **cinleri ve insanları** bize göster, onları ayaklarımızın altına alalım ki herkesten daha çok aşağılanmış olsunlar!*"[229]

---

[225] A'râf Sûresi, 19, 20, 22, 24. ayet, *Kur'an-I Kerim*, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2006, s.151, 152.
[226] A'râf Sûresi, 27. ayet, *Kur'an-I Kerim*, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2006, s.152.
[227] Meryem Sûresi, 68. ayet, *Kur'an-I Kerim*, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2006, s.309.
[228] Meryem Sûresi, 83. ayet, *Kur'an-I Kerim*, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2006, s.310.
[229] Fussilet Sûresi, 29. ayet, *Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir IV*, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2007, s.704.

"İnsan şeytanlarını" gözlerimizle görüyoruz. "Cin şeytanlarını" göremiyoruz. İnsan şeytanlar, insan toplumuna; cin şeytanlar, cin toplumuna aittir. Peki, cennetten kovulan **asıl şeytan nerededir**?

İslam felsefecileri insanları aldatan iki cins şeytanı saymaktadır (İnsan şeytanı ve Cin şeytanı). Ama asıl cennetten kovulan şeytanın nereye gittiğini, ne iş yaptığını söyleyememektedir. Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an Tefsiri'nin şeytanlar konusunda yaptığı yorum şöyle:

"İnsanları aldatmaya ve doğru yoldan saptırmaya çalışan iki tür şeytan vardır: Birincisi **cin şeytanlarıdır** ki bunlar insanların içine vesvese düşürerek onları yanlış yola sürüklemek isterler.
(...)
İnsanları doğru yoldan saptıran diğer şeytan ise **insan şeytanlarıdır**."[230]

İslam felsefesi cennetten kovulan asıl Şeytan konusuna bir açıklama getirememektedir.

***

Şimdi Süleyman Peygamber'in şeytanlarına geçebiliriz. Enbiya Suresi'nin 82. ayetinde Davud Peygamber'in oğlu Süleyman Peygamber'e birtakım şeytanların çalışmaları için verildiği anlatılır. Bunlar Süleyman için dalgıçlık gibi işler yapıyorlarmış. Önce ayeti aktaralım:

"*Bir de **şeytanlardan**, Süleyman için dalgıçlık eden ve daha bundan başka işler yapanları da onun emrine verdik. Hep onları zapteden bizdik.*"[231]

Bu ayetin yorumunu da Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an Tefsiri şöyle yapar:

"Allah Teâlâ peygamberlik ve krallık konularında Süleyman'ı babası Dâvûd'a vâris kıldı, ayrıca mûcize olarak rüzgârı ve şeytanları Süleyman'ın emrine verdi."

"Süleyman aleyhisselâm onları dalgıçlık, inşaatçılık, heykeltıraşlık, bakırcılık vb. alanlarda istihdam etmiştir."[232]

Sâd Suresi'nin 37. ayeti aynı şeyi anlatır; Süleyman Peygamber'e verilen şeytanlardan bahseder. Bunu da aktaralım:

"*Bütün usta ve dalgıç şeytanları da emrine verdik.*"[233]

Sâd Suresi'nin 37. ayetinin başka bir çevirisini ekleyelim:

"***Şeytanları da onun emrine verdik.** Hepsi bina ustası ve dalgıçtı.*"[234]

Bütün bu ayetlerden ortaya çıkan sonuç: Süleyman Peygamber'in şeytanlara sahip olduğudur.

---

[230] *Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir V*, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2007, s.725.
[231] Enbiyâ Sûresi, 82. ayet, *Kur'an-I Kerim*, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2006, s.328.
[232] *Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir III*, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2007, s.694.
[233] Sâd Sûresi, 37. ayet, *Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Anlamı*, Çeviri: Prof.Dr. Ömer Dumlu, Prof.Dr. Hüseyin Elmalı, İzmir İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2004, s.407.
[234] Sâd Sûresi, 37. ayet, *Kur'an-ı Kerim Meali*, Çeviri: Yaşar Nuri Öztürk, Hürriyet Yayınları, 1994, s.416.

Peki, bir peygamberin şeytanı olur mu? Peygamber iyiliği temsil ediyor. Şeytan ise kötülüğü. Şeytanın kimliğinde kötülük yazılı.

İslam felsefesine göre şeytanın görevi ne? İnsanları Tanrı'dan uzaklaştırmak, rezilliğe, kötülüğe sürüklemek değil mi? Tanrı'ya karşı çalışan bir yaratık, Tanrı yolunda olan bir peygambere işçi olarak verilebilir mi?

Şeytan iman etmeyenlerin dostu, iman edenlerin düşmanı değil mi?

"*Şüphesiz biz, şeytanları, iman etmeyenlerin dostları kılmışızdır.*"[235]

Peygamberin düşmanı değil mi şeytan? Düşmanı olması gerekir. O halde Süleyman peygamberin emrine "işçi olarak verilen şeytanlar" İslam felsefesini çıkmaz bir yola sokar.

Melekler

Melekler; Tanrı'nın özel olarak görevlendirdiği, insanın gözüyle göremediği varlıklardır. Bir bakıma Tanrı'nın " memurları" işlevini görürler.

Tanrı'nın her isteğini yerine getirirler; bu nedenle Tanrı tarafından övülürler ve Tanrı'yı sürekli överler. İslam felsefesine göre meleklerin cinsiyeti yoktur.

Melekler, Tanrı'ya kulluk (ibadet) için yaratılmışlardır. Allah'tan korkarlar, emredileni yaparlar.

"*Melekler büyüklük taslamadan Allah'a secde ederler (boyun eğerler).*

Üzerlerinde hâkim ve üstün olan Rablerinden korkarlar ve emrolundukları şeyleri yaparlar."[236]

Melekler, Tanrı tarafından şerefli kılınmış kullardır. Tanrı'dan önce söz söylemezler. Allah'ı tanımayan bir melek, tıpkı insanlar gibi cehennemde cezalandırılır. Melekler hangi maddeden yaratılmıştır? Cinlerin ve şeytanların ateşten yaratıldığını söyleyen İslam felsefesi, meleklerin hangi maddeden yaratıldığını söylemez.

***

İlk sorumuzu soralım: Melekler, peygamber olabilir mi? Kur'an bu soruyu olumlu biçimde yanıtlar.

Hac Suresi'nin 75. ayeti bununla ilgilidir. Meleklerin peygamber (Resul) olabileceği bu ayetle bildirilir. Farklı Kur'an çevirilerine bakalım:

"*Allah, meleklerden de **resûller** seçer.*"[237]

[235] A'râf Sûresi, 27. ayet, *Kur'an-I Kerim*, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2006, s.152.
[236] Nahl Sûresi, 49-50. ayet, *Kur'an-I Kerim*, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2006, s.271.
[237] Hac Sûresi, 75. ayet, *Kur'an-I Kerim*, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2006, s.340.

"*Allah meleklerden ve insanlardan **peygamberler** seçer.*"[238]

"*Allah hem meleklerden, hem insanlardan **peygamberler** seçer.*"[239]

"*'Tanrı, meleklerden ve insanlardan **peygamberler** seçip yapar.*"[240]

Bilindiği üzere peygamberler bir topluluğa (ümmete) uyarıcı olarak gönderiliyordu. Peygamberler, Tanrı yolundan sapmış olanları Tanrı yoluna çağırma görevini yerine getiriyordu. Oysa melekler şerefli kılınmış kullardır. Allah'tan korkarlar, emredilen şeyleri yaparlar. Kur'an der ki:

"*Melekler ikrama erdirilmiş kullardır.*

Onlar Allah'tan önce söz söylemezler ve hep O'nun emriyle iş görürler."[241]

Durum böyleyse (melekler topluluğu Allah'ın emirlerini yerine getiriyorsa) onlara meleklerden bir peygamber seçip göndermenin anlamı var mı?

İslam felsefesinin düşüncesine göre, meleklerin yerleri göktedir ve Tanrı'nın yanındadır. Tanrı ile sürekli ilişki halindedir melekler. Bir de Tanrı melekleri **elçiler** olarak yarattığını söylemektedir.

"*Hamd, gökleri ve yeri yaratan, melekleri ikişer, üçer, dörder kanatlı **elçiler** yapan Allah'a mahsustur.*"[242]

Kendisi elçi olan meleklere, bir peygamber elçi gerekir mi?

***

Kur'an'ın açıklamalarına dayanarak meleklerin farklı görevlerde olduğunu söyleyebiliriz. Büyük melekler: a) Cibril (Cebrail) b) Mikail c) İsrafil d) Azrail

Cibril: Peygamberlere vahiy getirmekle görevlendirilmiştir.

Mikail: Tabiat olaylarını ayarlar.

İsrafil: Kıyamet sırasında sur (boru) öttürecek melektir.

Azrail: Ölüm meleğidir; insanların canını almakla görevlidir.

Cibril ve Mikail'in adı Bakara Suresi'nin 98. ayetinde geçer. İsrafil meleğinin görevi Neml Suresi'nin 87. ayetinde ve Yasin Suresi'nin 51. ayetinde anlatılır. Azrail meleğin görevi de Secde Suresi'nin 11. ayetinde anlatılmıştır. (İsmi ölüm meleği olarak anılmıştır.)

---

[238] Hac Sûresi, 75. ayet, *Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Anlamı*, Çeviri: Prof.Dr. Ömer Dumlu, Prof.Dr. Hüseyin Elmalı, İzmir İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2004, s.303.
[239] Hac Sûresi, 75. ayet, *Kur'an-ı Hakîm ve Meâl-i Kerim*, Çeviri: Hasan Basri Çantay, Risale Basın Yayın, 1999, s.341.
[240] Hac Sûresi, 75. ayet, aktaran Turan Dursun, *Kur'an Ansiklopedisi*, Cilt 8, Kaynak Yayınları, 1998, s.115.
[241] Enbiyâ Sûresi, 26, 27. ayet, *Kur'an-I Kerim*, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2006, s.323.
[242] Fâtır Sûresi, 1. ayet, *Kur'an-I Kerim*, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2006, s.433.

Mikail melekle, Azrail meleğin iş başında olduğu bellidir. Tabiat olayları devam etmektedir. İnsanlar ölmektedir. Ama, Cibril meleği, Hz.Muhammed'den bu yana boş oturmaktadır. Kur'an'a göre artık peygamber de gelmeyecektir. Hz.Muhammed son peygamberdir. İsrafil meleğin durumu daha kötüdür. Dünya oluştuğundan beri (miyarlarca yıl) geçmiştir; hâlâ kıyamet kopmamıştır. Bilime göre 4,5 milyar yıldır dünyamız vardır. 3,5 milyar yıl önce yaşam başlamıştır. İnsan soyunun ortaya çıkması (Homo Sopiens türünün ortaya çıkması) 200 bin yıl öncedir.

Bu hesaba göre, 200 bin yıldır İsrafil melek de boş oturmaktadır. İsrafil meleğin görevi Kur'an'da açıkça bildirildiğine göre bunu değiştirmek olanaklı değildir.

İslam felsefesi söz konusu iki meleğin durumuna mantıklı bir açıklama getirememektedir.

***

Kur'an'a göre Tanrı'nın gökyüzünde bir Arş'ı ve Kürsi'si vardır. Arş, taht, saray anlamına gelir. Kürsi'de koltuk, taht anlamına gelir. Kürsi ayrıca mecazi olarak hükümranlık, saltanat demektir. Kısacası Arş ve Kürsi, Tanrı'nın bulunduğu yeri, onun egemenliğini anlatan kavramlardır.

Peki, Arş'ı ve Kürsi'yi (saray ve tahtı) gökyüzünde kim taşımaktadır? Bunların yere düşmemesi için taşınması gerekiyor. İşte, bu işi gören melekler vardır. Mü'min Suresi'nin 7. ayeti, Arş'ı taşıyan meleklerden bahseder. Arş'ı yüklenen ve çevresinde bulunan meleklerin Allah'ı tespih ettiğini (yücelttiğini, övdüğünü) belirtir.

"*Arş'ı taşıyanlar ve onun çevresinde bulunanlar (melekler) Rablerini hamd ederek tespih ederler.*"[243]

Dikkat edersek bu ayette kaç meleğin Arş'ı taşıdığından söz edilmez. İslam felsefesi kıyamet gününe kadar 4 büyük meleğin Arş'ı ve Kürsi'yi taşıdığı kanısındadır. (Bunu nasıl bildiklerini kimse bilmez.)

Kur'an kıyamet gününde Arş'ı taşıyacak melek sayısını 8 tane olarak saptar.

"*Sûr'a bir defa üfürülünce, yeryüzü ve dağlar kaldırılıp birbirine bir çarptırılınca, işte o gün olacak olmuş (kıyamet kopmuş)tur.*

Gök de yarılmış ve artık o gün o da çökmeye yüz tutmuştur.

Melekler onun kıyılarındadır. O gün Rabbinin Arş'ını, bunların da üstünde ***sekiz taşıyıcı*** *tasır.*"[244]

Niçin 1 tane melek değil de, 8 tane melek Tanrı'nın Arş'ını taşıyacaktır? Bilinmez. Bu ayetten anlaşıldığına göre, Tanrı'nın, Arş'ı taşıyacak meleklere ihtiyacı vardır.

***

[243] Mü'min Sûresi, 7. ayet, *Kur'an-I Kerim*, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2006, s.466.
[244] Hâkka Sûresi, 13-17. ayet, *Kur'an-I Kerim*, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2006, s.566.

İleride cennet-cehennem konusunu ele alacağız. Şimdilik meleklerle ilgili olduğu kadarıyla bu konuya değinelim. Cennet ve cehennemin kapı bekçileri meleklerdir. Kıyametten sonra günahsızlar cennete bölük bölük götürülecektir. Cennetin kapısındaki melekler, buraya gelenlere "selam size, hoş geldiniz" diyecektir. Onları içeri alacaktır. Kur'an cennetin bekçileri olan meleklerin sayısını belirtmez. Zumer Suresi'nin 73. ayeti bununla ilgilidir.

Cehennemin de kapı bekçileri vardır; ama bu meleklerin sayısı bellidir; 19 tanedir. Peki, cennet bekçisi meleklerin sayısını bildirmeyen Tanrı, niçin cehennem bekçisi meleklerin sayısını bildirmektedir. İnkârcıları denemek için! İnananların imanlarını arttırmak için! Cehennemin bekçilerini Kur'an şöyle anlatır:

"*Orada **on dokuz** görevli vardır. Biz cehennemin işlerine bakmakla yalnız melekleri görevlendirmişizdir. Onların sayısını da inkâr edenler için sadece bir **imtihan** vesilesi yaptık ki böylelikle kendilerine kitap verilenler kesin bilgi edinsinler, inananların imanı artsın.*"[245]

Cehennemin bir de eziyet yapan melekleri vardır. Bunların ismi: Zebaniler! Alak Suresi'nin 18. ayetinde bu eziyet yapan melekler, zebaniler olarak anılır.

Tahrim Suresi'nin 6. ayetinde, cehennemde eziyet yapan görevlilerin melekler olduğu belirtilir.

"*Ey iman edenler! Kendinizi ve ailenizi, yakıtı insanlar ve taşlar olan ateşten koruyun. Onun başında, acımasız, güçlü, Allah'ın kendilerine buyurduğuna karşı gelmeyen ve kendilerine emredileni yerine getiren **melekler** vardır.*"[246]

Demek ki, meleklerin görevlerinden biri de cehennemdekilere eziyet yapmaktır.

***

Tanrı, insan kullarının tüm davranışlarını izlemek ve not etmek üzere bir kısım meleklerine görev vermiştir. Yani insanı gözetleyen ve davranışlarını yazan melekler vardır. Bu melekler insanın yaptığı her şeyi bilirler ve yazarlar.

"*Oysa sizi gözetleyen muhafızlar, değerli yazıcılar var. Onlar yaptığınız her şeyi biliyorlar.*"[247]

Bu ayetin açıklamasında şu bilgi var:

"Bu dünyada insanlar başı boş bırakılmamıştır. Aksine herkesin neler yaptığını bilen ve kayda geçen görevli melekler vardır."[248]

Demek ki, her insanın "yazıcı melekleri" vardır. Kaç tane yazıcı melek var? Kaf Suresi'nin 17 ve 18. ayetine göre her insanın iki yazıcı meleği var. Biri insanın sağ tarafına, diğeri sol tarafına otururmuş. İnsanların günahlarını ve sevaplarını yazarmış.

[245] Müddessir Sûresi, 30, 31. ayet, *Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir V*, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2007, s.493-494.
[246] Tahrîm Sûresi, 6. ayet, *Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir V*, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2007, s.409.
[247] İnfitâr Sûresi, 10-11, 12. ayet, *Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir V*, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2007, s.568.
[248] *Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir V*, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2007, s.570.

"*Üstelik, biri insanın sağ tarafında, biri sol tarafında oturmuş iki alıcı melek de (onun yaptıklarını) gözetleyen (ve kaydeden) hazır bir melek bulunmasın.*

İnsan hiçbir söz söylemez ki onun yanında (yaptıklarını) gözetleyen (ve kaydeden) hazır bir melek bulunmasın."[249]

Dünyanın nüfusu düşünüldüğünde, milyarlarca meleğin bugün görev yaptığı (insanların iyilik ve kötülüklerini yazdığı) açıktır.

İnsanların kaderi (yapacaklar iyilikler, kötülükler) daha insan doğmadan önce Tanrı katında yazıldığına göre, bu kadar meleğe görev vermeye gerek var mı?

***

Tanrı'nın bir de "savaşçı melekleri" vardır. Bu melekler, inanırların, kafirlere karşı savaşında Tanrı'nın izniyle görev alırlar. Bazen bizzat savaşırlar, bazen inanırlara (Müslümanlara) savaşta yardım ederler.

Hz.Muhammed zamanında 624'te Bedir Savaşı olmuştur. Müslümanlar bu savaşta 300 kişidir, kafirler (puta tapanlar) 1000 kişidir. Tanrı'nın gönderdiği "savaşçı melekler" burada görev almıştır.

Müslüman felsefesi açısından Bedir savaşı Allah'ın gönderdiği meleklerin bizzat katıldığı bir savaştır. Tanrı, Müslümanlara yardım etmek için "asker meleklerini" savaş alanına indirmiştir; müşriklerin bir kısmını bu melekler öldürmüştür.

Enfâl Suresi'nin 9. ayetinde Tanrı'nın 1000 melek göndererek savaşa katıldığı yazılıdır. Ayet şöyle:

"*Hani Rabbinizden yardım istiyor, yalvarıyordunuz. O da, 'Ben size ard arda* ***bin melekle*** *yardım ediyorum" diye cevap vermişti.*"[250]

Bu ayetten hemen sonra gelen ayette Allah'ın, meleklerine şöyle seslendiği belirtilmektedir:

"*Hani Rabbin meleklere, 'Ben sizinle beraberim. İman edenlere sebat verin. Ben kâfirlerin kalplerine korku salacağım. Şimdi* ***vurun boyunlarının üstüne****. Vurun, onların bütün parmaklarına' diye vahyediyordu.*"[251]

Akla gelen ilk soru her şeye gücü yeten Tanrı'nın niçin bunu 1 tane melekle yapmadığıdır. Ayrıca kutsal kitapta Tanrı'nın bir şeyin olması için "ol" demesinin yeterli olacağı yazılıdır. Demek ki, Tanrı hiçbir melek göndermeden de Müslümanların Bedir savaşını kazanmasını sağlayabilirdi.

***

[249] Kâf Sûresi, 17-18. ayet, *Kur'an-I Kerim*, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2006, s.518.
[250] Enfâl Sûresi, 9. ayet, *Kur'an-I Kerim*, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2006, s.177.
[251] Enfâl Sûresi, 12. ayet, *Kur'an-I Kerim*, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2006, s.177.

Âl-i İmrân Suresi'nin 123, 124 ve 125. ayetleri de Bedir savaşıyla ilgilidir. Burada Tanrı'nın gönderdiği melek sayısının 3000 olduğu ve gerekirse bu sayıyı 5 bine çıkaracağı yazılıdır. Okuyalım:

"*Andolsun, siz son derece güçsüz iken Allah size Bedir'de yardım etmişti. O hâlde Allah'a karşı gelmekten sakının ki şükretmiş olasınız.*

Hani sen mü'minlere, 'Rabbinizin, indirilmiş ***üç bin*** *melek ile yardım etmesi size yetmez mi?' diyordun.*

Evet, sabrettiğiniz ve Allah'a karşı gelmekten sakındığınız takdirde; onlar ***ansızın üzerinize gelseler bile*** *Rabbiniz nişanlı* ***beş bin*** *melekle size yardım eder.*"[252]

Âl-i İmrân Suresi, Enfâl Suresi'nden sonra inmiştir. Söz konusu ayetlerde melek sayısı aynı değildir. Burada iki suredeki bilgiler farklıdır. Sonra müşriklerin ansızın Müslümanların üzerine gelip gelmeyeceğini Tanrı'nın bilmemesi olanaksızdır.

Sadece Bedir Savaşı'nda değil, 630 yılında olan Huneyn Savaşı'nda da Tanrı'nın savaşçı melekleri görev yapmıştır. Bu sefer kafir ordusu 15-20 bin kişidir; Hz.Muhammed'in başında olduğu ordu 12 bin kişidir. Bu savaşta Tanrı'nın melekleri bizzat savaşmamış, sadece Müslümanlara yardımcı olmuşlar. Sonuçta Müslümanlar galip gelmiştir.

Huneyn savaşı bittikten bir süre sonra bu savaşın değerlendirilmesini yapan Tevbe Suresi'nin 25. ve 26. ayetleri indi. Tanrı bu savaşta kendi katından bir güven duygusunu Müslümanlara iletmişti. Bununla da yetinmeyip kimsenin görmediği "melek askerleri" yardımcı olarak göndermişti. Ayetler şöyleydi:

"*Allah birçok yerde, bu arada Huneyn gününde gerçekten size yardım etmiştir. O gün çokluğunuz sizi böbürlendirmiş, fakat bunun size hiçbir yararı olmamıştı; o yer geniş olmasına rağmen size dar gelmiş, nihayet geriye çekilmeye başlamıştınız. Bunun üzerine Allah, peygamberinin ve müminlerin üzerine kendi katından bir güven duygusu indirdi, bir de* ***göremediğiniz askerler*** *gönderdi ve böylece inkâr edenlerin cezasını verdi.*"[253]

Demek ki, Müslümanların savaşın başlangıcında yaşadığı panikten sonra, Tanrı devreye girdi. Görünmez melek ordusunu savaşa gönderdi. Her şeyi bilen Tanrı'nın Müslümanların panik yaşamasından önce niçin bu orduyu göndermediğini bilmek mümkün değil.

Sihir (Büyü)

Büyü (sihir) nedir? Sözde doğaüstü güçlerin desteğiyle, doğaüstü görünmez güçlere söz geçirerek istenen bir olayı gerçekleştirmektir. Bilindiği üzere "büyü yapan" kişiye de büyücü deniyor. Biliminsanları, büyü (sihir) gibi şeylere inanmazlar.

İslam felsefesi büyüye(sihre), büyü yapan insanlara (büyücülere) inanır. Yani "büyü" diye bir olgunun varlığını ve büyü yapabilen insanların var olduğunu onaylar. Büyünün gerçekte

[252] Âl-İ İmrân Sûresi, 123-125. ayet, *Kur'an-I Kerim*, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2006, s.65.
[253] Tevbe Sûresi, 25-26. ayet, *Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir II*, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2007, s.744.

yapılabileceğini kabul eden İslam felsefesi, bu görüşünü Kur'an'ın ayetlerine dayandırır. Şimdi bu ayetleri gözden geçirelim.

Peygamber Süleyman döneminde, Babil'de Hârut ve Mârut isimli iki melek varmış. Bu iki melek, büyü yapmanın kötü olduğunu insanlara söylüyorlarmış. Bu iki melek "karı-koca arasını açacak büyüyü" biliyormuş. Şeytanlar da büyüyü insanlara öğretiyormuş. Bu büyüler arasında Hârut ve Mârut isimli iki meleğin bildiği "karı-koca ayırma büyüsü" de varmış.

Bakara Suresi'nin 102. ayeti büyü konusuyla ilgilidir. Önce ayetin büyüyü kabul eden çok önemli kısmını aktaralım:

"*Süleyman kâfir olmadı. Ama şeytanlar kâfir oldular. Çünkü* ***insanlara büyüyü öğretiyorlardı****. Ve Babil'deki iki meleğe, Hârût ve Mârût'a indirileni. Bu iki melek de, 'biz fitneyiz! kâfir olma!' demedikçe, kimseye (büyüyü) öğretmiyorlardı. (İnsanlar), bu iki melekten,* ***kişiyle karısının arasını ayıracakları türden (büyü)*** *öğreniyorlardı.*"[254]

Açıkça görüldüğü üzere, İslam felsefesi "**büyü**" diye bir olguyu kabul etmektedir.

Şimdi değişik Kur'an çevirileriyle bu saptamayı belirginleştirelim.

"*Oysa Süleyman (büyü yaparak) küfre girmedi. Fakat şeytanlar, insanlara* ***sihri*** *ve (özellikle de) Babil'deki Hârût ve Mârût adlı iki meleğe ilham edilen* ***(sihr)i öğretmek suretiyle*** *küfre girdiler.*"[255]

"*Halbuki Süleyman küfretmedi. Ama o şeytanlar küfrettiler, insanlara* ***sihir*** *öğretiyorlar.*"[256]

"*Süleyman inkar etmemişti. Fakat şeytanlar inkar ettiler. Onlar insanlara* ***büyüyü*** *ve Babil'de Harut ve Marut adli iki meleğe indirileni öğretiyorlardı.*"[257]

"*Halbuki Süleyman küfre sapmamıştı. Ancak şeytanlar küfre sapmıştı; insanlara* ***büyüyü*** *öğretiyorlardı.*"[258]

"*Halbuki Süleyman aslâ kâfir olmadı. Fakat o şeytanlar kâfirdiler ki, insanlara* ***sihri (büyücülüğü)*** *ve Babil'deki iki meleğe, Harut ve Marut'a indirilen şeyleri öğretiyorlardı.*"[259]

Bu ayetle ilgili Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an Tefsiri'nin yorumunda şu sözler var:

"**Sihir veya büyünün** başlıca gayesi, bitkileri, hayvanları, insanları, doğal olayları, güçleri veya nesneleri kullanarak veya kontrol ederek birine iyilik ya da kötülük etmek suretiyle maddî veya mânevî bir menfaat ve başarı sağlamaktır."

---

[254] Bakara Sûresi, 102. ayet, aktaran Turan Dursun, *Din Bu*, Cilt 1, Kaynak Yayınları, 1994, s.116.
[255] Bakara Sûresi, 102. ayet, *Kur'an-I Kerim*, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2006, s.15.
[256] Bakara Sûresi, 102. ayet, *Kur'an-ı Kerim Meali*, Çeviri: Elmalılı M. Hamdi Yazır, Sentez Yayınevi, s.25.
[257] Bakara Sûresi, 102. ayet, *Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Anlamı*, Çeviri: Prof.Dr. Ömer Dumlu, Prof.Dr. Hüseyin Elmalı, İzmir İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2004, s.15.
[258] Bakara Sûresi, 102. ayet, *Kur'an-ı Kerim Meali*, Çeviri: Yaşar Nuri Öztürk, Hürriyet Yayınları, 1994, s.28.
[259] Bakara Sûresi, 102. ayet, *Kur'an-ı Hakîm ve Meâl-i Kerim*, Çeviri: Hasan Basri Çantay, Risale Basın Yayın, 1999, s.16.

"Müfessirler bu âyetin sihir öğretme ve öğrenmenin sakıncalarını vurguladığı konusunda hemfikirdirler."[260]

Demek ki, İslam felsefesi büyü yapılabileceğini kabul etmektedir. Ama büyüyü Allah'a karşı yapılmış kötü bir eylem olarak görmektedir.

"*Andolsun, onlar muhakkak biliyorlardı ki onu (**sihri**) satın alan (ona revaç veren) kimsenin âhiretten hiçbir nasibi yoktur.*"[261]

***

İslam felsefesinin sihre (büyüye) inandığını gösteren ikinci ayet Felâk Suresi'nin 1-4. ayetidir. Burada "düğümlere üfürenlerin" şerrinden (belâsından) kurtulmak için Allah'a sığınılması istenir. "Düğüme üfürenler" denen kişiler büyücülerdir. "Düğüme üfürmek" büyüdür. Önce ayeti aktaralım.

"*De ki: 'Sabahın rabbine sığınırım; Yarattığı şeylerden gelebilecek kötülüklerden; Karanlığı çöktüğü zaman gecenin şerrinden; **Düğümlere üfürenlerin** şerrinden.*"[262]

Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an Tefsiri'nin ayetle ilgili yorumunu ekleyelim:

"'Düğümlere üfürenler' diye tercüme ettiğimiz ifade, 'kadın sihirbazlar, sihirbaz nefisler, sihirbaz gruplar anlamlarında da yorumlanmıştır."

"Burada **gerçek büyücü ve üfürükçüler** kastedilmiş ve kadınıyla erkeğiyle büyü ile meşgul olan herkesin şerrinden Allah'a sığınılması emredilmiştir."[263]

O halde İslam felsefesi büyücülerin ve büyünün varlığını kabul etmektedir. Büyücülerin (düğüme üfürenlerin) yaptığı büyüden korunmak için Tanrı'ya sığınılması istenmektedir.

Büyüye inanmak ile bilimsel düşünce hiçbir zaman çakışmaz.

[260] *Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir I*, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2007, s.167, 171.
[261] Bakara Sûresi, 102. ayet, *Kur'an-ı Hakîm ve Meâl-i Kerim*, Çeviri: Hasan Basri Çantay, Risale Basın Yayın, 1999, s.16.
[262] Felak Sûresi, 1, 2, 3, 4. ayet, *Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir V*, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2007, s.719.
[263] *Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir V*, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2007, s.721.

KIYAMET

İslam Felsefesi'ne göre kıyamet nedir?

Kıyamet, bugünkü dünyanın (yaşamın) sonu, öbür yaşamın başlangıcına geçiştir. Kıyamet, bu dünya yaşamını sona erdirerek, öteki dünya (Ahiret) yaşamını başlatacaktır. Bu hayattan, diğer hayata geçişte olacak olaylar kıyametin kapsamına girer.

Kıyamet bütün insanlar için bir hesap günüdür. Bu yaşamda canlıların yaptığı her eylemin hesabı kıyamet sonrasında görülecektir.

Kıyamet koptuktan sonra insanlar "Mahşer" denilen bir yerde toplanacaktır; günahları, iyilikleri ölçülecektir.

İslam felsefesinin inancına göre iki yaşam vardır. Bir tanesi bugünkü dünya yaşamıdır; fani dünya hayatıdır. Diğeri öldükten sonra yeniden dirilerek, bir daha ölmeyerek yaşanacak ahiret (öteki dünya) hayatıdır. İşte kıyamet, bu iki dünya arasındaki sınır çizgisinde olacak olaylardır. Kıyamet bütün canlılar için Haşir (toplanma) günüdür.

Kıyamet Günü Ne Olacak?

-Gökler bölünüp parçalanacaktır. (İnşikak Suresi/ayet 1.)

-Yıldızlar dökülüp dağılacaktır. (İntifar Suresi/ayet 1, 2.)

-Güneş söndürülecektir. (Tekrir Suresi, ayet 1, 2.)

-Gökler parçalandıktan sonra melekler bölük bölük indirilecektir. (Furkan Suresi/ayet 25.)

-Yer ve dağlar paramparça edilecektir. (Feer Suresi/ayet 21, 22.)

-Dağlar kum haline getirilecektir. (Müzemmil Suresi/ayet 14.)

-Dağlar yürütülüp serap olacaktır. (Nebe Suresi/ayet 20.)

Peki, kıyamette insanların ve diğer canlıların durumu ne olacak? Kıyamet günü dört büyük melekten biri olan İsrafil, Sûr'a (boruya, düdüğe) önce birinci kez üfürecektir. (Sûr içi delik bir boynuzdur.) Yukarıda anlatılan olaylar başlayacak ve dünyadaki bütün canlılar (insanlar, hayvanlar, bitkiler) ölecektir. Daha sonra melek ikinci kez Sûr'a üfürecektir, o zamana kadar ölmüş bütün insanlar dirilip kalkacaktır.

"*Sûr'a üflenir ve Allah'ın dilediği kimseler dışında göklerdeki herkes ve yerdeki herkes ölür. Sonra ona bir daha üflenir, bir de bakarsın onlar kalkmış bekliyorlar.*"[264]

[264] Zümer Sûresi, 68. ayet, *Kur'an-I Kerim*, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2006, s.465.

Demek ki, kıyamet günü, dünyadaki bütün insanlar önce ölecek, sonra Tanrı tarafından diriltilecektir.

Sözgelimi bugün kıyamet kopsa, dünyadaki 7 milyardan fazla olan insanların hepsi bir anda ölecektir. Milyarlarca hayvan ölecektir. Ölen canlılar arasında milyonlarca bebek olacaktır, çocuk olacaktır. Bir bebeğin kıyametten sonra verebileceği "günah hesabı" ne olabilir ki? Ne kadar günah işlemiş olabilir ki? İslam felsefesinin tasvir ettiği şu korkunç kıyamet tablosuna bir bakın!

"*Kıyamet sarsıntısı çok büyük bir şeydir.*

Onu göreceğiniz gün, her emzikli kadın emzirmekte olduğu çocuğundan geçer ve her hamile kadın da karnındaki çocuğunu düşürür."[265]

"*Sûra üfürülür. Bir de bakarsın, kabirlerden çıkmış, Rablerine doğru akın akın gitmektedirler.*

Şöyle derler: 'Vay başımıza gelen! Kim bizi diriltip mezarımızdan çıkardı? Bu, Rahman'ın vaad ettiği şeydir, Peygamberler doğru söylemişler."[266]

Kıyamet düşüncesi ancak iman duygusuyla kabul edilebilir; bilimsel düşünceyle açıklanamaz.

***

Peki, insanlar eski kendi bedenleriyle mi dirilecektir? İslam felsefesi bu soruya olumlu yanıt verir. İnsan eski kemikleriyle, kaslarıyla, sinirleriyle, beyniyle yeniden diriltilecektir. Tanrı kıyamet gününe yemin ederek insanı eski kemikleriyle bir araya getireceğini (haşr edeceğini) söylemektedir. Kıyâme Suresi'nin 1-4. ayeti bunu anlatır:

"*Kıyamet gününe yemin ederim.*

(Kusurlarından dolayı kendini) kınayan nefse de yemin ederim (ki diriltip hesaba çekileceksiniz).

İnsan, kendisinin kemiklerini bir araya getiremeyeceğimizi mi sanır?

Evet bizim, onun parmak uçlarını bile düzenlemeye gücümüz yeter."[267]

Biliminsanı Cemil Sena'nın haklı olarak belirttiği gibi:

"Bilimlerin sürekli olarak gelişmesi, bir gün insana, başkalarının organlarını nakletmek (transplantation) işinde akla durgunluk veren ve din inançlarına ciddî aykırılık yaratan bir başarı sağlanınca, bedenlerimizle haşredilmenin imkânını açıklayacak bir doğru kanıt bulmak zorlaşır. Denizde boğulmuş kalmış olan bir adamın bedenini, sırayla birbirini yiyen balıkların bedenlerinden çıkarmak gerekecektir. Gözleri, ciğerleri, kalbi ve hatta beyni başka başka

[265] Hac Sûresi, 1-2. ayet, *Kur'an-I Kerim*, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2006, s.331.
[266] Yâsîn Sûresi, 51-52. ayet, *Kur'an-I Kerim*, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2006, s.442.
[267] Kıyâme Sûresi, 1-4. ayet, *Kur'an-I Kerim*, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2006, s.576.

ölülerden alınmış olan bir kimsenin asıl kendisi ve asıl bedeninin türlü parçaları yok olmuştur."[268]

***

İnsanlar dirildikten sonra ne olacak? Herbir insan sorguya çekilecek. İnsanların "amel defterleri" (insanın davranışlarını dinin buyruklarına göre sorgulayan defterleri) verilecek. Amel defterleri sağdan verilenler dünyada iyi işler yapmışlardır. Amel defteri soldan verilenler kötü işler yapmışlardır.

Amel defterleri sağdan verilenler cennete, amel defterleri soldan verilenler cehenneme gidecek.

"*Kitap (amel defterleri) ortaya konur. Peygamberler ve şahitler getirilir ve haksızlığa uğratılmaksızın aralarında adaletle hüküm verilir.*"[269]

"*Sizler de üç sınıfa ayrıldığınızda,*

Sağ taraftaki mutlu kişiler, ne iyi olacak onların durumları!.

Sol taraftaki mutsuz kişiler, ne kötü olacak onların halleri!.

Hayır işlerinde önde olanlar önde olacaklardır."[270]

***

Peki, her insanın "amel defteri" verildikten sonra cennete mi, cehenneme mi gideceği belli olmayan; ama cennete girmeyi arzulayarak bekleyen insanlar olabilir mi? Bu sorunun yanıtı "A'râf" hikâyesindedir.

Cennet ile cehennem arasında bir hicab (perde, engel) varmış. Bu perde, sur gibi bir şeymiş. Cennet ile cehennemin arasındaki bu engelin en yüksek yerine A'râf deniyormuş. A'râf üzerinde bir takım adamlar, erkekler (rical) varmış. A'râfta bulunanlar, "cennete girmemiş, ama girmeyi çok uman" adamlarmış. A'râf üzerinde olan bu adamlar, cennette bulunanları da, cehennemde bulunanları da simalarından tanıyormuş.

A'râftaki adamlar cennette olanları selamlayacak, cehennemde olanları kınayacaklarmış.

A'râf hikâyesini, A'râf Suresi'nin 46-47-48. ayetinde buluyoruz. İki çeviriyle aktaralım:

Birinci çeviri:

"*İkisi (cennet ve cehennem) arasında bir sur, A'râf üzerinde de birtakım adamlar vardır. Cennet ve cehennemliklerin hepsini simalarından tanımaktadırlar. Cennetliklere, 'Selâm olsun size!' diye seslenirler. Onlar henüz cennete girmemişlerdir, ama bunu ummaktadırlar.*

[268] Cemil Sena, *Hazreti Muhammed'in Felsefesi*, Remzi Kitabevi, 1971, s.120.
[269] Zümer Sûresi, 69. ayet, *Kur'an-I Kerim*, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2006, s.465.
[270] Vakıa Sûresi, 7-10. ayet, *Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Anlamı*, Çeviri: Prof.Dr. Ömer Dumlu, Prof.Dr. Hüseyin Elmalı, İzmir İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2004, s.483.

Gözleri cehennemlikler tarafına çevrildiği zaman, 'Ey Rabbimiz! Bizi zalim toplumla beraber kılma' derler.

A'râftakiler, simalarından tanıdıkları birtakım adamlara da seslenir ve şöyle derler: 'Ne çokluğunuz, ne de taslamakta olduğunuz kibir size bir yarar sağladı!"[271]

İkinci çeviri:

"*İkisi (cennetle cehennem) arasında bir perde ve A'râf üzerinde de (cennet ve cehennemdekilerin) her birini 'sima'larından (yüzlerinden) tanıyan erkekler vardır. Cennetliklere: 'Selam size!' diyecekler. Onlar, oraya (cennete) daha girmemişlerdir, ama girmeyi çok umarlar. Gözleri cehennemlikler kesimine çevrilince de: 'Tanrı'mız! Bizi, bu kendilerine yazık etmiş kimselerle birlikte bulundurma!' diyecekler.*"[272]

Tanrı, A'râf'taki insanlar üzerinde henüz karar vermemiştir. Bu insanları cennet ile cehennem arasındaki A'râf'a koyarak düşünmeye devam etmektedir. A'râf'taki adamların kendileri cennete girmeyi ummaktadır. Ama karar Tanrı'dadır. Tanrı kararını sonra verecek, onları ya umdukları cennete, ya da ummadıkları cehenneme koyacaktır. Demek ki Tanrı "kararsız" kalabiliyor. Her şeyi bilen yüce Tanrı'ya kararsızlık uygun düşer mi?

***

Kıyametten sonra âhirette sorgu sırasında, kötü insanların organları da suçlunun aleyhine şahitlik yapacakmış. Yani organlar (göz, kulak, deri, vb.) Tanrı ile konuşacak, günahkârın suçunu onaylayacakmış.

Fussilet Suresi'nin 19-21. ayeti suçlunun organlarının konuşmasını anlatır:

"*Allah düşmanlarının ateşe doğru sevkedilecekleri gün, öncekileriyle sonrakileriyle onların hepsi bir araya getirilir. Nihayet oraya geldiklerinde vaktiyle yaptıklarından dolayı* ***kulakları, gözleri ve derileri*** *onların aleyhine şahitlik eder. Derilerine, 'Neden aleyhimize şahitlik ettiniz?' diye sorarlar. 'Her şeyi konuşturan Allah bizi de konuşturdu' derler.*"[273]

Bu ayetlerin yorumu şöyle:

"Âhirette hiç kimseye haksızlık edilmeyecek, yargı sırasında günahkârların bizzat kendi organları da Allah tarafından verilen bir tür ifade kabiliyetiyle veya işledikleri günahların onlarda bıraktığı izler vasıtasıyla suçlarını ortaya koyacaklardır."[274]

Aynı fikir Nûr Suresi'nin 24. ayetinde de yer almaktadır:

[271] A'râf Sûresi, 46, 47, 48. ayet, *Kur'an-I Kerim*, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2006, s.155.
[272] A'râf Sûresi, 46, 47, 48. ayet, aktaran Turan Dursun, *Kur'an Ansiklopedisi*, Cilt 3, Kaynak Yayınları, 1998, s.9.
[273] Fussilet Sûresi, 19, 20, 21. ayet, *Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir IV*, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2007, s.699.
[274] *Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir IV*, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2007, s.700.

"*İşlemiş oldukları günahtan dolayı **dillerinin, ellerinin ve ayaklarının** kendi aleyhlerine şahitlik edecekleri günde onlara çok büyük bir azap vardır.*"[275]

Tanrı katında suçlu insanın günahları zaten melekler tarafından yazılmamış mıydı? Tanrı'nın şahitlere ihtiyacı olabilir mi?

Kıyametin Zamanı

İslam felsefesi kıyametin zamanının bilinemeyeceğini belirtir. Daha doğrusu, kıyametin zamanını ancak Tanrı'nın bilebileceğini söyler. Lokman Suresi'nin 34. ayetinden bu sonuca varır:

"*Kıyametin ne zaman kopacağı bilgisi şüphesiz yalnızca Allah katındadır. O, **yağmuru indirir, rahimlerdekini bilir**.*"[276]

Bilim "kıyamet zamanını" araştırmaz. Kıyamete inanmak imanla ilgilidir; bilim, dinsel inançlarla ilgilenmez.

İslam felsefesinin iddia ettiği ikinci bilinemez olan "yağmurun ne zaman yağacağı" ve üçüncü bilinemez olan "ana karnındaki çocuğun kız mı, erkek mi olacağı" konusunda bilim farklı düşünür. Bugün bilim; yağmurun ne zaman yağacağını ve ana rahmindeki bebeğin kız mı, erkek mi olacağını bilmektedir.

***

İslam felsefesi kıyametin zamanının bilinemez olduğunu söyler; ama kıyametin zamanının **yakın** olduğunu da söyler. Yaklaşmakta olan gün = Kıyamettir. Tanrı, Hz.Muhammed'in yaklaşan kıyamet günü konusunda insanları uyarmasını ister:

"*Kaygıların ifade edilemeyip yüreklerin korkudan ağza geleceği **yaklaşan** kıyamet günü hakkında onları uyar.*"[277]

Necm Suresi'nin 57. ayeti kıyametin iyice yaklaştığını açık açık olarak bildirir:

"*Yaklaşmakta olan (Kıyamet iyice) **yaklaştı**.*"[278]

Enbiya Suresi'nin 1. ayeti de aynı yöndedir: Hesap günü yani kıyamet yakındadır.

"*İnsanların hesaba çekilmeleri **yaklaştı**. Hâlbuki onlar gaflet içinde yüz çevirmekteler.*"[279]

İslam felsefesine göre bu kıyamet o kadar yakındır ki, Hz.Muhammed yaşarken parmağı ile ayı işaret etmiş ve ayı ikiye bölmüştür. Hz.Muhammed ayı niçin parmağıyla ikiye ayırmıştır? Bir mucize olarak kıyametin yaklaştığını göstermek için! Ayet şöyle:

---

[275] Nûr Sûresi, 23, 24. ayet, *Kur'an-I Kerim*, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2006, s.351.
[276] Lokmân Sûresi, 34. ayet, *Kur'an-I Kerim*, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2006, s.413.
[277] Mü'min Sûresi, 18. ayet, *Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Anlamı*, Çeviri: Prof.Dr. Ömer Dumlu, Prof.Dr. Hüseyin Elmalı, İzmir İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2004, s.419.
[278] Necm Sûresi, 57. ayet, *Kur'an-I Kerim*, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2006, s.527.
[279] Enbiyâ Sûresi, 1. ayet, *Kur'an-I Kerim*, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2006, s.321.

"*Kıyamet **yaklaştı** ve ay yarıldı.*"[280]

Bu ayetin açıklamasında Diyanet'in verdiği şu bilgi var:

"Müşriklerin bir mucize istemeleri üzerine Hz. Peygamber parmağı ile aya işaret etmiş ve **ay ikiye bölünmüştü**."[281]

Demek ki, Hz.Muhammed, ayı ikiye bölerek kıyametin bir alâmetini (belirtisini) kendisi göstermiştir.

Yeri gelmişken "ayın ikiye bölünmesi" mucizesini kısaca anlatalım.

Mekke döneminde indiği kabul gören Kamer Suresinin 1-2. ayetinde ayın ikiye bölündüğü yazılıdır. Bu olayın 610-622 arası bir tarihte Mekke'de meydana gelmiş olması gerekir.

"*Vakit yaklaştı ve **ay yarıldı**. Onlar bir mûcize görseler hemen yüz çevirip, 'Bu öteden beri bilinen bir sihir!' derler.*"[282]

Ayı ikiye kim, nasıl bölmüştür? Bunun açıklamasını Diyanet İşleri Başkanlığı'nın ayetle ilgili yaptığı açıklamada buluyoruz. Okuyalım:

"İslâm âlimlerinin çoğunluğuna göre ayın yarıldığını belirten cümle Mekkeliler'in kendisinden bir mûcize istemeleri üzerine Hz. Peygamber'in eliyle işaret edip **ayı ikiye bölmesini** ve sonra tekrar işaret edip birleştirmesini ifade etmektedir. Bu mûcize İslâmî literatürde inşikaku'l-kamer veya şakku'l-kamer (ayın yarılması) diye meşhur olmuştur."[283]

Demek ki, Müslümanlığın felsefesine göre Hz.Muhammed, müşriklere (put tapıcılarına) bir mucize göstermek istemiş ve ayı ikiye bölmüştür. Müslümanlık felsefesinin güvendiği hadislerde bölünen ayın bir parçasının Hira dağının bir yanına, diğer parçasının öteki tarafa düştüğü yazılıdır. (Sahihu'l Buhari ile Sahihu'l Müslim'in kayıtlarında.)

Ayın ağırlığı ve büyüklüğü düşünüldüğünde bunun bilimsel açıdan imkânsız olduğunu söylemeye gerek yok.

Ayın bölünüp dünya üzerine (Hira dağının iki yanına) düşmesinin sonuçlarını tartışmak bilimle alay etmek olur. Ayın ikiye bölünmesinin, ayın yerin çekim gücünden kopması anlamına geldiğini belirtip geçelim. Böyle bir olayın dünyanın sonunu getireceğini eklemiyoruz.

Kıyametin Alâmetleri

Kıyamet gelmeden önce kıyametin alâmetlerinin (belirtilerinin) geleceğine inanan İslam felsefesi, kıyametin alâmetlerini büyük ve küçük alâmetler olarak ikiye ayırır. Biz şimdilik Kur'an'a dayanarak ileri sürülen üç önemli kıyamet alâmetini inceleyeceğiz.

[280] Kamer Sûresi, 1. ayet, *Kur'an-I Kerim*, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2006, s.527.
[281] *Kur'an-I Kerim*, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2006, s.527.
[282] Kamer Sûresi, 1-2. Ayet, *Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir V*, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2007, s.179.
[283] *Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir V*, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2007, s.179.

Birinci kıyamet alâmeti, "duman alâmeti" olarak adlandırılır. Kıyamet öncesinde görüleceği söylenen, büyük kıyamet alâmeti olan "duman alâmeti" ne demektir?

İslam felsefecilerinin çoğunluğuna göre, kıyametten önce gök bir duman çıkaracakmış. Bu dumanı bütün insanlar görecekmiş. Duhân Suresi'nin 10-11. ayetinde Tanrı, Hz.Muhammed'e seslenerek der ki:

"*Ey Muhammed! Göğün, insanları bürüyeceği ve gözle görülecek bir* ***duman*** *(duhan) çıkaracağı günü* ***gözetle****!*"[284]

Bir de Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an Tefsiri'nden Duhan Suresi'nin 10-11-12. ayetlerini başka bir çeviriyle aktaralım:

"*Göğün açık bir* ***duman*** *getireceği günü bekle.*

(O ***duman****) insanları bürür. Bu, elem dolu bir azaptır.*

İnsanlar, 'Rabbimiz! Bu azabı bizden kaldır, çünkü biz artık inanıyoruz' derler."[285]

Bu ayetlerle ilgili Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an Tefsiri'nin yorumu şöyle:

"Tefsir bilginlerinin çoğunluğu, bu dumanın, kıyametin alametlerinden biri olarak göğü kaplayacak olan duman olduğunu ifade etmişlerdir."[286]

Burada Tanrı, göğün Hz.Muhammed tarafından gözetlenmesini istiyor. Gök'ün çıkaracağı ve insanları bürüyeceği dumanı görmesi için. Bunun anlamı ne? Hz.Muhammed zamanında bu dumanın çıkacağı ve sonra kıyametin kopacağı söylenmiş oluyor. Hz.Muhammed dönemi geçtiğine göre, bu kıyamet belirtisinin bir anlamı var mı?

***

İslam felsefecilerinin andığı ikinci kıyamet alâmeti: "yerden çıkan yaratık (mahlûk) alâmeti" diyebileceğimiz bir belirtidir bu. Bu alâmet nedir? Kıyamet yaklaşınca, yerin içinden korkunç bir dabbe = yaratık (mahlûk, hayvan) çıkacakmış. Bu mahlûk konuşacakmış. İnsanlara "inanmadıklarını" söyleyecekmiş. İnsanlar inanmadıkları için de kıyametin çok yakın zamanda çıkacağı buradan belli olacakmış.

Neml Suresi'nin 82. ayeti yerden çıkacak dabbe (mahlûk) ile ilgilidir. Önce ayeti aktaralım, ardından Diyanet'in yorumunu:

"*(Kıyametin kopacağına dair) o söz başlarına gelince, onlar için yerden kendilerine bir dâbbe (canlı bir yaratık) çıkarırız. O, onlara insanların âyetlerimize kesin olarak inanmadıklarını söyler.*"[287]

---

[284] Duhân Sûresi, 10-12. ayet, aktaran Turan Dursun, *Kur'an Ansiklopedisi*, Cilt 7, Kaynak Yayınları, 1998, s.107.
[285] Duhân Sûresi, 10-12. ayet, *Kur'an-I Kerim*, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2006, s.495.
[286] *Kur'an-I Kerim*, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2006, s.495.
[287] Neml Sûresi, 82. ayet, *Kur'an-I Kerim*, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2006, s.383.

Diyanet'in yorumu da şöyle:

"'Yerden bir yaratık' diye çevrilen ve insanlarla konuşacağı bildirilen dâbbetü'l-arz, tefsirlerdeki bilgilere göre kıyametin yaklaştığını bildiren büyük alâmetlerden biri olarak ortaya çıkacak olan garip bir yaratıktır."[288]

İnsanın aklına çok soru geliyor. Bu garip yaratık (hayvan) yerden çıkacakmış; ama 'hangi' yerden? Dünyanın büyüklüğü düşünülürse, dünyanın neresinden? Hangi insanlara seslenecekmiş? Hangi dili konuşacakmış? Kıyamet bütün dünyayı ilgilendirdiğine göre, dünyanın bütün insanlarına "Tanrı'nın ayetlerine inanmadınız" diye nasıl seslenecekmiş?

***

Kıyametin çıkacağını bildiren üçüncü alâmet, ikinci alâmetten daha fazla şaşkınlık yaratıcı. Buna "Yecüc-Mecüc Alâmeti" ismini verelim.

Kur'an'ın anlattığına göre Zül-Karneyn isimli, Tanrı yolunda bir kişi varmış. Bu kişi bir gün "Yecüc-Mecüc" topluluğunun yaşadığı ülkeye gitmiş. Bu ülkedeki halk, "Yecüc-Mecüc" topluluğunun yaptığı bozgunculuktan yakınıyormuş. "Yecüc-Mecüc" topluluğunun bozgunculuğunu halk engelleyemiyormuş. Yecüc-Mecüc toplumuna karşı olanlar Zül-Karney'den kendileri ile bu topluluk arasına bir sed yapmasını istemişler. Zül-Karney de bu seddi yapmış. Artık Yecüc-Mecüc toplumu, diğer topluma zarar veremiyormuş. Yecüc-Mecüc toplumu seddi aşamıyormuş, seddi delemiyormuş. Kehf Suresi'nin 94-97. ayetlerinde bu hikâyeyi buluyoruz.

"*Dediler ki: 'Ey Zülkarneyn!* ***Ye'cüc ve Me'cüc (adlı kavimler) yeryüzünde bozgunculuk yapmaktadırlar.*** *Onlarla bizim aramıza bir engel yapman karşılığında sana bir vergi verelim mi?'*

Zülkarneyn, 'rabbimin bana verdiği (imkân ve kudret, sizin vereceğiniz vergiden) daha hayırlıdır. Şimdi siz bana gücünüzle yardım edin de, sizinle onların arasına sağlam bir engel yapayım' dedi.

'Bana (yeterince) demir madeni getirin' dedi. İki yamacın arasındaki boşluğu (dağlarla) bir hizaya getirince, 'körükleyin!' dedi. Demiri eritip kor (gibi) yapınca da, 'Bana erimiş bakır getirin, bunun üzerine boşaltayım' dedi.

Artık onu ne aşabildiler, ne de delebildiler."[289]

İşte, kıyametin kopma vakti gelince Tanrı bu seddi yıkacakmış, Yecüc-Mecüc'den olanlar dalgalar gibi birbirine girerek boşalacakmış. Kehf Suresi'nin 98-99. ayetinde ve Enbiya Suresi'nin 96-97. ayetinde kıyamet öncesi olacak bu durum anlatılır.

"*Zülkarneyn, 'Bu, Rabbimin bir rahmetidir. Rabbimin vaadi (kıyametin kopma vakti) gelince onu yerle bir eder. Rabbimin vaadi gerçektir' dedi.*

[288] *Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir IV*, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2007, s.206.
[289] Kehf Sûresi, 94-97. ayet, *Kur'an-I Kerim*, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2006, s.302.

O gün biz onları bırakırız, dalga dalga birbirlerine karışırlar."[290]

"*Nihayet Ye'cüc ve Me'cüc'ün önü açıldığı zaman her tepeden akın ederler.*

Gerçek vaad (kıyametin kopması) yaklaşır, bir de bakarsın inkâr edenlerin gözleri açılıp donakalmıştır."[291]

Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an Tefsiri'nin Enbiya Suresi'nin ilgili ayetiyle yaptığı yorumda şu tespit var:

"Yaygın yoruma göre Ye'cûc'ün önünün açılması ve bunların her taraftan akın edip dünyada fesat çıkarmaları kıyamet alâmetlerindendir."[292]

Bütün bu ayetlerden çıkacak sonuç şu: Yecüc-Mecüc toplumu, seddi yıkıp aştığı zaman kıyamet kopacak demektir.

Peki, bu "Yecüc-Mecüc" toplumu kimdir? Kur'an'ın yazılışının üzerinden 1400 yıl geçti. Nerededir bu toplum? Kıyamet kopmadığına göre bu toplumun hâlâ varlığını sürdürüyor olması gerekir. Peki, bu sed nerededir? Ne zaman yapılmıştır? İslam felsefecileri seddin nerede olduğunu, ne zaman yapıldığını bilmediklerini kabul ederler. Çünkü Kur'an'da böyle bir bilgi yoktur. Ama güvenilir hadislere dayanarak "Yecüc-Mecüc" toplumunun Türkler olduğunu söylerler. Yani Tanrı'nın lanetlediği (söz dinlemeyen) toplum Türk toplumudur. Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an Tefsiri'nde Kehf Suresi'nin söz konusu ayetleriyle ilgili yapılan yorumda bu iddia kabul edilmektedir.

"Kur'an bu seddin nerede ve ne zaman yapıldığı konusunda herhangi bir açıklama yapamamıştır. Ancak genellikle tefsirlerde Zülkarneyn'in karşılaştığı, söz anlamayan veya anlatamayan kavmin **Türkler** olduğuna işaret edilmiştir."[293]

Kıyametin alâmetlerini araştırırken bu arada İslam felsefesinin, Türkler hakkında ne düşündüğünü öğrenmiş olduk.

[290] Kehf Sûresi, 98-99. ayet, *Kur'an-I Kerim*, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2006, s.303.
[291] Enbiyâ Sûresi, 96-97. ayet, *Kur'an-I Kerim*, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2006, s.329.
[292] *Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir III*, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2007, s.699.
[293] *Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir III*, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2007, s.579.

CENNET VE CEHENNEM

Kıyamet koptuktan sonra insanlar Tanrı huzurunda sorguya çekilecek; Tanrı'ya inanan iyi kullar cennete, kötü kullar cehenneme gidecek. İslam felsefesi açısından cennet ve cehenneme gidecek kullar sadece insanlar değildir. Cinler de aynı süreçten geçecektir; cennete veya cehenneme gidecektir. Tanrı insanı ödüllendirmek için cenneti, cezalandırmak için cehennemi yaratmıştır. Cehennem insanın korkusudur; cennet gelecekteki umududur.

Kıyamet kopmadığına göre, bugün itibariyle cennet ve cehennem **boştur**. Canlı yaşamın başladığı tarih düşünülürse, 3,5 milyar yıldır cennet ve cehennem boştur. Kısacası, şu anda cennet ve cehennemde bulunan insan veya cin yoktur.

Peki, şimdiye kadar ölmüş milyarlarca insan nerededir? İslam felsefesine göre bu insanlar mezarlarında (kabirlerinde) beklemektedir. "Kabir azabı" çekmektedir. İnsana tuhaf gelen nokta, cennete girecek insanlar da milyarlarca yıl "kabir azabı" çekmektedir. Kıyamet kopmadığı sürece, "kabir azabını" çekmeye devam edeceklerdir.

Cennet

Cennet= Günahsız kulların öteki dünyada yaşayacağı ve bir daha oradan çıkmayacağı bir yerdir.

İslam'ın cennet felsefesi; Tanrı yolunda olanları ödüllendirmeye dayandığı kadar, bir alışverişe de dayanır. Alışveriş Tanrı ile kul arasındadır. İnsanlar yaşarken bütün hayatlarını Tanrı'ya adayacaklardır. Tanrı için ölüp, öldüreceklerdir. Tevbe Suresi'nin 111. ayeti bunu açıkça belirtir.

"*Allah, kendi yolunda çarpışırken öldüren ve öldürülen müminlerin canlarını ve mallarını, karşılığında cennet vermek üzere satın almıştır.*"[294]

"*Allah inananların canlarını ve mallarını Cennet karşılığında satın almıştır.*"[295]

***

Cennet nasıl bir yerdir? Kur'an cenneti ayrıntılı biçimde tarif etmiş, cennete girecek insanlara sunulacaklarını belirlemiştir. Arabistan uçsuz bucaksız çöllerin bulunduğu bir ülkedir; kavurucu güneşin altındadır. Arap toplumu sıcağı sevmez; susuzluğu sevmez. Gölgelik yer isterler. Kur'an cenneti tarif ederken, orada güneş altında kalınmayacağını ve susuzluk çekilmeyeceğini özellikle belirtir: Cennetteki insanlar gölgeliklerde, koltuklarda oturacaklardır; cennetin meyvelerinden yiyeceklerdir. Aşırı soğuk da olmayacaktır.

"*Orada ne susuzluk çekersin, ne de güneş altında kalırsın.*"[296]

---

[294] Tevbe Sûresi, 111. ayet, *Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir III*, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2007, s.63.
[295] Tevbe Sûresi, 111. ayet, *Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Anlamı*, Çeviri: Prof.Dr. Ömer Dumlu, Prof.Dr. Hüseyin Elmalı, İzmir İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2004, s.176.
[296] Tâ Hâ Sûresi, 119. ayet, *Kur'an-I Kerim*, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2006, s.319.

"*Sabretmelerine karşılık da onları cennet ve ipek(ten giysiler) ile mükâfatlandırır.*

Orada koltuklar üzerine kurulmuş olarak bulunurlar. Orada ne güneş (yakıcı sıcak) görürler, ne de dondurucu soğuk.

Üzerlerine cennetin gölgeleri sarkmış, cennetin meyveleri (kolayca alınacak şekilde) yakınlaştırılarak hazırlanmıştır."[297]

"*Şüphesiz cennetlikler o gün nimetlerle meşguldürler, zevk sürerler.*

Onlar ve eşleri gölgelerde koltuklara yaslanmaktadırlar."[298]

Sıcaktan bunalan Araplar ırmağa koşar. Cennette ırmaklar da olmalı! Süt ırmakları, bal ırmakları, şarap ırmakları olmalı.

"*İman edip salih ameller işleyenlere, kendileri için; içinden ırmaklar akan cennetler olduğunu müjdele.*"[299]

"*Allah'a karşı gelmekten sakınanlara söz verilen cennetin durumu şöyledir: Orada bozulmayan su ırmakları, tadı değişmeyen süt ırmakları, içenlere zevk veren şarap ırmakları ve süzme bal ırmakları vardır.*"[300]

***

Arap toplumu tahtlardan, koltuklardan, ipekli – yeşilli giysilerden, örtüleri parlak atlas döşemelerden, altın bileziklerden, incilerden hoşlanır. Yeşil renk Arapların sevdiği bir renktir.

"*Onlar Nâim cennetlerindedirler.*

Koltuklar üzerinde karşılıklı olarak otururlar."[301]

"*O iki cennet koyu yeşil renktedir.*"

"*Onlar astarları kalın ipekten olan döşeklere yaslanırlar. Bu iki cennetin meyveleri (zahmetsizce alınacak kadar) yakındır.*"

"*Onlar yeşil yastıklara ve güzel yaygılara yaslanırlar, (nimetlenirler).*"[302]

"*Onlar, Nâim cennetlerindedirler.*

Onlar, karşılıklı yaslanmış vaziyette mücevheratla işlenmiş tahtlar üzerindedirler."[303]

[297] İnsân Sûresi, 12-14. ayet, *Kur'an-I Kerim*, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2006, s.578.
[298] Yâsîn Sûresi, 55-56. ayet, *Kur'an-I Kerim*, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2006, s.443.
[299] Bakara Sûresi, 25. ayet, *Kur'an-I Kerim*, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2006, s.4.
[300] Muhammed Sûresi, 15. ayet, *Kur'an-I Kerim*, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2006, s.507.
[301] Sâffât Sûresi, 43-44. ayet, *Kur'an-I Kerim*, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2006, s.446.
[302] Rahmân Sûresi, 64, 54, 76. ayet, *Kur'an-I Kerim*, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2006, s.532, 533.
[303] Vâkı'a Sûresi, 12, 15-16. ayet, *Kur'an-I Kerim*, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2006, s.533.

"*İşte onlar için içlerinden ırmaklar akan Adn cennetleri vardır. Orada tahtlar üzerine kurularak altın bileziklerle süslenecekler, ince ve kalın ipekten yeşil giysiler giyeceklerdir.*"[304]

"*Şüphesiz Allah, iman edip salih ameller işleyenleri içlerinden ırmaklar akan cennetlere koyacak, orada altından bileziklerle, incilerle süsleneceklerdir. Oradaki giysileri ise ipektir.*"[305]

"*Onlar, Adn cennetlerine girerler. Orada altın bilezikler ve incilerle süslenirler. Oradaki elbiseleri de ipektir.*"[306]

***

Cennette meyveler olmalı. Ama bu meyveler Arapların bildiği meyveler olmalı. Arabistan'ın "Hicaz" bölgesinde en çok hurma yetişir. Hurma bir cennet meyvesi olarak yer alır Kur'an'da. Araplar Nar sever; cennette Nar da olmalı. Taif, Hayber şehirlerinde Nar yetişir. Muz ağaçları vardır. O halde Nar ve muz, cennet meyvesi olarak Kur'an'da yer almalı. Sidr, "Arabistan kirazı" olarak bilinen bir meyve ağacıdır. Cennette sidr ağaçları olmalı. Arabistan'da üzüm yetişir. O zaman cennette üzüm de olmalı. Kur'an bütün bu meyveleri cennetin nimetleri olarak sunar.

"*(Onlar), dikensiz sidir ağaçları ve meyveleri küme küme dizili muz ağaçları altında, yayılmış sürekli bir gölgede, çağlayan bir su başında, tükenmeyen ve yasaklanmayan çok çeşitli meyveler içinde ve yüksek döşekler üzerindedirler.*"[307]

"*İçlerinde her türlü meyve, hurma ve nar vardır.*"[308]

Görüldüğü üzere cennette yalnız Arap yarımadasında yetişen meyvelere yer verilmiştir. Arabistan'da kivi, avakado, çilek, yenidünya yetişmiyordu ve bilinmiyordu. Bu nedenle bu tür meyveler cennette yer almaz.

Yeri gelmişken Kur'an'ı yorumlayan müfessirler (Kur'an'ı yorumlayan din bilginleri), cennetteki meyvelerin, beslenme amaçlı değil, lezzet amaçlı olduğunu söylerler. Niçin? Çünkü cennette dünyadaki gibi beslenme olmayacakmış!

Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an Tefsiri bu görüşü olumlayarak aktarıyor:

"Müfessirlere göre 'meyveler' kelimesi, cennet nimetlerinin beslenme amaçlı değil, lezzet amaçlı olduğunu göstermektedir; çünkü orada yaşamak için dünyadaki gibi beslenmeye ihtiyaç duyulmayacaktır."[309]

Kur'an'da böyle bir açıklama yok. Din bilginleri cennete gidip kalmadıklarına göre bunu nerden biliyorlar? İşte, İslam felsefecileri bu türlü inanılmayacak akıl yürütmelerde bulunurlar.

[304] Kehf Sûresi, 31. ayet, *Kur'an-I Kerim*, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2006, s.296.
[305] Hac Sûresi, 23. ayet, *Kur'an-I Kerim*, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2006, s.333.
[306] Fâtır Sûresi, 33. ayet, *Kur'an-I Kerim*, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2006, s.437.
[307] Vâkı'a Sûresi, 28-34. ayet, *Kur'an-I Kerim*, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2006, s.534.
[308] Rahmân Sûresi, 68. ayet, *Kur'an-I Kerim*, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2006, s.533.
[309] *Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir IV*, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2007, s.532.

***

Cennetin en önemli konusuna geldik. Arap erkeklerinin şehveti düşünülerek, cennette erkeklere huriler (cennet kızları) sunulur. Huriler "iri siyah gözlü", "ceylan gözlü" genç kadınlardır. Tanrı, erkekleri bu hurilerle eşleştireceğini (evlendireceğini) söyler.

"*İnce ipekten ve parlak atlastan elbiseler giyinerek karşılıklı otururlar.*

İşte böyle. Ayrıca onları ***iri siyah gözlü hurilerle*** *evlendirmişizdir.*"[310]

"*Biz, onlara,* ***iri gözlü güzel hurileri*** *eş olarak vermişizdir.*"[311]

"*Onlarda huyları güzel, yüzleri güzel* ***dilberler*** *vardır.*

Onlar, ***çadırlara*** *kapanmış hurilerdir.*"[312]

"*Onlar için saklı inciler gibi,* ***iri gözlü huriler*** *de vardır.*"[313]

Dikkat edilirse hurilerin "çadırlarda" olduğu söylenmektedir. Demek ki, cennette çadırlar vardır. Arap toplumu için çadırlarda yaşamak, çadırlar içinde sevişmek olağandır. Ayrıca buradan öğreniyoruz ki, cennette modern evler yoktur. Koltuklar, sedirler, tahtlar, çadırlar vardır.

"***Çadırlar*** *içinde ehl-i perde (perde ardında duran) huriler vardır.*"[314]

"***Çadırlar*** *içinde bekletilen huriler var.*"[315]

Huriler (cennet kızları) erkeklerine bağlıdır, erkeklerini başka erkeklerle aldatmaz. Gözleri hep erkeklerine bakmaktadır.

"*Onlar orada koltuklara yaslanmış olarak pek çok meyveler ve içecekler isterler.*

Yanlarında gözlerini kendilerinden ayırmayan yaşıt eşler vardır."[316]

"*Yanlarında bakışlarını yalnızca kendilerine çevirmiş iri gözlü eşler vardır.*"[317]

Hurilerin memeleri yeni tomurcuklanmış olacak, yani huriler genç kız olacaktır.

"*Şüphesiz Allah'a karşı gelmekten sakınanlara bir kurtuluş, bahçeler, üzümler, kendileriyle bir yaşta,* ***göğüsleri çıkmış genç kızlar*** *ve dolu dolu kadehler vardır.*"[318]

---

[310] Duhân Sûresi, 53, 54. ayet, *Kur'an-I Kerim*, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2006, s.497.
[311] Tûr Sûresi, 19-20. ayet, *Kur'an-I Kerim*, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2006, s.523.
[312] Rahmân Sûresi, 70, 72. ayet, *Kur'an-I Kerim*, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2006, s.533.
[313] Vâkı'a Sûresi, 22-23. ayet, *Kur'an-I Kerim*, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2006, s.534.
[314] Rahmân Sûresi, 72. ayet, *Kur'an-ı Hakîm ve Meâl-i Kerim*, Çeviri: Hasan Basri Çantay, Risale Basın Yayın, 1999, s.534.
[315] Rahman Sûresi, 72. ayet, *Kur'an-ı Kerim Meali*, Çeviri: Yaşar Nuri Öztürk, Hürriyet Yayınları, 1994, s.493.
[316] Sâd Sûresi, 51, 52. ayet, *Kur'an-I Kerim*, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2006, s.455.
[317] Sâffât Sûresi, 48. ayet, *Kur'an-I Kerim*, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2006, s.446.
[318] Nebe' Sûresi, 31-34. ayet, *Kur'an-I Kerim*, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2006, s.582.

"*(Ya o) bahçeler, üzüm bağları.* ***Memeleri tomurcuklanmış*** *bir yaşıt kızlar, dolu kadehler.*"[319]

Hurilerin hiçbirine daha önce hiçbir erkek veya cin dokunmamıştır. Hepsi bakiredir, kızoğlankızdır.

"*Oralarda bakışlarını sadece eşlerine çevirmiş* ***dilberler*** *vardır. Onlara eşlerinden önce ne bir insan, ne bir cin dokunmuştur.*"[320]

"*Biz onları (hurileri) yepyeni bir yaratılışta yarattık.*

Onları ahiret mutluluğuna erenler için, hep bir yaşta eşlerini çok seven gösterişli ***bakireler*** *yaptık.*"[321]

"*Biz o güzel gözlü kadınları (hurileri) yepyeni bir yapıda yarattık ve hepsini de* ***kızoğlankız*** *yaptık.*"[322]

Bütün bu ayetlerden anlamaktayız ki, erkeklere verilecek huriler genç, güzel, bekareti bozulmamış kızlardır.

Peki, bir mal gibi erkeklere dağıtılan hurilerin bir seçim hakkı var mı? Yok! Erkeği istemeyen, bu erkeklerden hoşlanmayan huri olamaz mı? Hurilerin kiminle eş olacağına Tanrı karar veriyor.

Cennette mümin kadınlar yok mu? İlginçtir, Müslüman kadınlardan hiç bahsedilmiyor. Cennette sanki sadece erkekler ve bir de huriler var. Bir de cennetliklerin hizmetçileri!

***

Cennette yaşayanlar işlerini kendileri mi görecek? Arap toplumu köleci bir toplumdu. Kendisine hizmet edecek köleleri (uşakları) olan bir toplumdu. Bunun için cennette hizmetçilerin de olması gerekiyor.

Nitekim "Gılman" denilen "cennet hizmetçilerine" Kur'an yer verir. Cennette bulunanların hizmetlerini bu gılmanlar sağlayacaktır. Gılmanlar, genç oğlanlardır. Kur'an bu hizmetçi oğlanları, "sedeflerinde saklı inci gibidirler" diye tarif eder; yani bugünkü sözcüklerle söylersek yakışıklı oğlanlardır. Önce ayetleri değişik çevirilerden aktaralım.

"*Çevrelerinde, gördüğünde saçılmış inciler sanacağın, hep aynı gençlik ve güzellikte kalacak* ***hizmetçiler*** *dolaşır.*"[323]

[319] Nebe' Sûresi, 32-34. ayet, *Kur'an-ı Hakîm ve Meâl-i Kerim*, Çeviri: Hasan Basri Çantay, Risale Basın Yayın, 1999, s.583.
[320] Rahmân Sûresi, 56. ayet, *Kur'an-I Kerim*, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2006, s.532.
[321] Vâkı'a Sûresi, 35, 36-38. ayet, *Kur'an-I Kerim*, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2006, s.534.
[322] Vâkıa Sûresi, 35-37. ayet, aktaran Turan Dursun, *Kur'an Ansiklopedisi*, Cilt 4, Kaynak Yayınları, 1998, s.74.
[323] İnsân Sûresi, 19. ayet, *Kur'an-I Kerim*, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2006, s.578.

"*Ebediyen genç kalan **uşaklar**, onların etrafında; içmekle başlarının dönmeyeceği ve sarhoş olmayacakları, cennet pınarından doldurulmuş sürahileri, ibrikleri ve kadehleri, beğendikleri meyveleri ve arzu ettikleri kuş etlerini dolaştırırlar.*"[324]

"*Hizmetlerine verilmiş, kabuğunda saklı **inci gibi gençler** etraflarında dönüp dolaşırlar.*"[325]

"*Gencecik **uşaklar** dolanır çevrelerinde. Sürekli hizmete adanmışlardır.*"[326]

"*Çevrelerinde, kendilerine özgülenmiş **genç uşaklar** dolaşır; sanki sedeflerinde saklı inciler.*"[327]

"*Altın ve mücevherle işlenmiş divanlar üzerinde.*

Karşılıklı olarak yaslanırlar.

***Hizmetçileri** etraflarında devamlı dolaşırlar.*"[328]

Görüldüğü üzere cennette hizmetçiler vardır. Bakara Suresi'nin 25. ayetine göre cennete girenler artık temelli orada kalacaklardır. Bunun anlamı nedir? Cennetteki hizmetçiler sonsuza kadar cennettekilere hizmet edecek, yani hizmetçi olarak kalacaklardır.

Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an Tefsiri'nde Vakıa Suresi'nin söz konusu ayetiyle ilgili yapılan yorumda bu kabul edilmektedir. Aktaralım:

"Cennetle ödüllendirilen herkesin 'hizmet edilen' konumunda bulunacağı, ikramları sunmak üzere –**sonsuza dek genç kalacak**– **hizmetçiler tahsis edileceği** bildirilmektedir."[329]

Demek ki, hizmetçilik (kölelik) kurumu cennette devam etmektedir. Gılmanları (cennet hizmetçilerini) sonsuza kadar hizmetçi kalmaya mahkûm etmeyi İslam felsefesi onaylar.

Biliminsanı İlhan Arsel cennetle ilgili sonucu şöyle özetler:

"Bütün bunlar göstermektedir ki, cennet denilen yerler, Müslüman erkeğinin ve özellikle çöl bedevisinin, Arap fellahının gelecek dünyada mutluluğunu yaratacak tarzda düşünülmüştür. Kızgın çöllerde aç ve susuz yaşayan, şehvet azgınlığı içerisinde kıvranan Arabın hayalini yeşil ırmaklar, gölgelikler, atlas yataklar, çeşitli meyveler, şaraplar, hele güzel ve bakire kızlar kadar cezbedecek ne vardır ki? Ve Müslüman erkeği, 'memeleri yeni sertleşmiş', 'baldırının iliği etinin üstünden görünen beyaz tenli kara gözlü' yakut ve mercan bakışlı, 'gözlerini erkeğine çevirmiş bakireler' ve güzel hurilerle dolu böylesine harikulade bir cennete girmek için neler yapmaz ki?

[324] Vâkı'a Sûresi, 17-21. ayet, *Kur'an-I Kerim*, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2006, s.534.
[325] Tûr Sûresi, 24. ayet, *Kur'an-I Kerim*, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2006, s.523.
[326] Vâkıa Sûresi, 17. ayet, *Kur'an-ı Kerim Meali*, Çeviri: Yaşar Nuri Öztürk, Hürriyet Yayınları, 1994, s.494.
[327] Tûr Sûresi, 24. ayet, *Kur'an-ı Kerim Meali*, Çeviri: Yaşar Nuri Öztürk, Hürriyet Yayınları, 1994, s.482.
[328] Vâkıa Sûresi, 15-17. ayet, *Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Anlamı*, Çeviri: Prof.Dr. Ömer Dumlu, Prof.Dr. Hüseyin Elmalı, İzmir İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2004, s.483.
[329] *Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir V*, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2007, s.220-221.

Ve nihayet sadece erkeklerin zevkine, keyfine ve şehvetine uygun böyle bir cennette Müslüman kadının azap ya da sıkıntı duymaktan başka bir yapacağı ne vardır ki?"[330]

Cehennem

Tanrı'ya karşı gelenler, kıyametten sonra cehenneme atılacak ve cezalandırılacaktır**.** Cehennem, cezalıların yeridir. Kur'an'da farklı isimlerle anılır.(Sekar, Cehim, Hutama, Siccin, vb.)

İslam felsefesine göre cehennemin "yedi kapısı" vardır. Hicr Suresi'nin 43. ayetinde belirtilir.

Cehennemi hayal etmek isteyen, gözlerinin önüne uçsuz bucaksız bir "eziyet alanını" getirmesi gerekir. Cehennem bir "eziyethane" olarak düşünülmüştür.

Peki, cehennemde neler var?

En önemlisi "Ateş" var. Kıvılcımları büyük olan bir ateş!

"*Şüphesiz cehennem, her biri saray büyüklüğünde kıvılcımlar saçar.*

Bunlar sanki birer kızıl devedir."[331]

Kıvılcımların "develere" benzetilmesi dikkat çekicidir; çünkü Arabistan'ın en önemli hayvanı develerdir. Arap toplumuna yabancı gelmemesi için "deve benzetmesi" özel olarak seçilmiştir.

***

Ateşin sürekli yanması için yakıtlara ihtiyaç vardır. Cehennemin yakıtı, taşlar ve insanlardır. Ateşin başında Tanrı'nın emrettiğini yapan melekler vardır.

"*Ey iman edenler! Kendinizi ve ailenizi, yakıtı* ***insanlar ve taşlar*** *olan ateşten koruyun. O ateşin başında gayet katı, çetin, Allah'ın kendilerine verdiği emirlere karşı gelmeyen ve kendilerine emredilen şeyi yapan melekler vardır.*"[332]

"*Şüphesiz, inkâr edenlere, ne malları, ne de evlatları Allah'a karşı hiçbir fayda sağlar. Onlar ateşin yakıtıdırlar.*"[333]

"*O hâlde yakıtı* ***insanlarla, taşlar*** *olan ateşten sakının. O ateş kâfirler için hazırlanmıştır.*"[334]

Bu ayetlerden çıkan sonuç şudur: Cehennemdekiler büyük bir ateşin içine atılacaktır. Suçluları (Tanrı'ya karşı gelmiş olanları) kim ateşe atacaktır? "Zebaniler" denilen melekler. Alâk Suresi'nin 15-18. ayetinden bunu öğreniyoruz.

---

[330] İlhan Arsel, *Şeriat ve Kadın*, Kaynak Yayınları, 2008, s.638.
[331] Mürselât Sûresi, 32, 33. ayet, *Kur'an-I Kerim*, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2006, s.580.
[332] Tahrîm Sûresi, 6. ayet, *Kur'an-I Kerim*, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2006, s.559.
[333] Âl-İ İmrân Sûresi, 10. ayet, *Kur'an-I Kerim*, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2006, s.50.
[334] Bakara Sûresi, 24. ayet, *Kur'an-I Kerim*, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2006, s.3.

Ateşin üzerinde 19 melek varmış. (Bu melekler herhalde cehennemin bekçileri. Eziyethanede onlar da görev alıyorlar.) Ateş, insanların derilerini kavuracakmış.

"*Ben onu 'Sekar'a (cehenneme) sokacağım.*

Sekar'ın ne olduğunu sen ne bileceksin?

Geride bir şey koymaz, bırakmaz.

Derileri kavurur.

Üzerinde on dokuz (görevli melek) vardır."[335]

İslam felsefesi eziyet etmek için insanların derilerini kavurmakla yetinmez. Derileri döküldükçe, derilerini yeniler. İyilik için değil, daha çok acı çekmeleri için!

"*Şüphesiz âyetlerimizi inkâr edenleri biz ateşe atacağız. Derileri yanıp döküldükçe, azabı tatmaları için onların* ***derilerini yenileyeceğiz****.*"[336]

Ateşte yanan insanların susayacağını düşünür Tanrı. Susuzluktan bağıran insanların acılarını artırmak için, onlara "kaynar su" içirerek yardım eder.

"*Biz zalimlere öyle bir ateş hazırladık ki, onun alevden duvarları kendilerini çepeçevre kuşatmıştır. (Susuzluktan) feryat edip yardım dilediklerinde, maden eriyiği gibi, yüzleri yakıp* ***kavuran bir su ile*** *kendilerine* ***yardım*** *edilir.*"[337]

İçirilen kaynar su, ateşten yanan insanların bağırsaklarını paramparça edecektir. İslam felsefesi, cehennemdekileri, cennettekilerle kıyaslar:

"*Bu cennetliklerin durumu,* ***ateşte temelli kalacak*** *olan ve bağırsaklarını parça parça edecek* ***kaynar su*** *içirilen kimselerin durumu gibi olur mu?*"[338]

Bu ayetten ayrıca şunu öğreniyoruz: Ateşte yanacak olan cehennemlikler, sürekli biçimde yanacaktır. Temelli ateş içinde kalacaklardır. Cehennemdekiler ölüp kurtulmayacaktır; cehennemde ölüm olmayacaktır! Sonsuza kadar ateşte yanma ve eziyet var. Bu fikir Fâtır Suresi'nin 36. ayetiyle desteklenir:

"*İnkâr edenler için ise cehennem ateşi vardır.* ***Öldürülmezler ki ölsünler.*** *Kendilerinden cehennem azabı da hafifletilmez. İşte biz her nankörü böyle cezalandırırız.*"[339]

Demek ki, cehenneme düştükten sonra bir daha kurtuluş yok. Tanrı'nın cehennemdekileri affetme olasılığı yok. Kimi hadisler, bazı cehennemliklerin cehennemde bir süre yandıktan sonra, cennete alınacağını söyler. Kur'an'a göre kafirler (inkâr edenler) için bu mümkün değil!

[335] Müddessir Sûresi, 26-30. ayet, *Kur'an-I Kerim*, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2006, s.575.
[336] Nisâ Sûresi, 56. ayet, *Kur'an-I Kerim*, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2006, s.86.
[337] Kehf Sûresi, 29. ayet, *Kur'an-I Kerim*, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2006, s.296.
[338] Muhammed Sûresi, 15. ayet, *Kur'an-I Kerim*, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2006, s.507.
[339] Fâtır Sûresi, 36. ayet, *Kur'an-I Kerim*, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2006, s.437.

"*İnkâr edenler grup grup cehenneme sevk edilirler.*

Onlara şöyle denir: 'İçinde ***ebedî kalmak üzere*** *cehennemin kapılarından girin.*"[340]

***

Cehennemdekilerin ateşe atılacağı kesin; ama bir de ateşin başına getirilmeleri gerekiyor. Ateşe atılacak insanlar, ateşin başına nasıl getirilecek?

Cehenneme atılacak insan önce melekler tarafından yakalanacak. Uzunluğu yetmiş arşın olan zincire vurulacak. Boyunlarına demir halka geçirilecek.

"*(Allah şöyle der:) 'Onu yakalayıp bağlayın.'*

'Sonra onu cehenneme atın.'

'Sonra uzunluğu yetmiş arşın olan ***zincire vurun*** *onu.'*

'Çünkü o, azamet sahibi Allah'a iman etmiyordu. "[341]

Cehennemlikler yüzüstü sürüklenerek cehenneme getirilecek.

"***Yüzüstü*** *cehenneme sürüklenecek olanlar var ya; işte onlar konumları itibariyle daha kötü, tuttukları yol itibariyle daha kötü, tuttukları yol itibariyle daha sapıktırlar.*"[342]

"***Yüzüstü*** *ateşe sürüklendikleri gün kendilerine, 'Cehennemin dokunuşunu tadın!' denecek.*"[343]

Cehennemlikler ateşe atılmadan önce "kaynar su" banyosundan geçirilecektir. Yani önce insanlar kaynar su ile haşlanacaktır. Kaynar su içinde sürüklenecektir.

"*(Allah, görevli meleklere şöyle der:) 'Tutun onu, cehennemin ortasına sürükleyin.'*

'Sonra başının üstüne ***kaynar su*** *azabından dökün.* "[344]

Demek ki, cehennemlikler zincire bağlanmış olarak cehennemdeki ateşin başına getirilecekler.

"*O gün, suçluları* ***zincirlere vurulmuş*** *olarak görürsün.*"[345]

Peki, ateşin başına yetmiş arşın uzunluğundaki zincire vurulmuş olarak getirilen suçlunun zinciri, ateşe atılmadan önce çözülecek mi? Hayır! Zincirleriyle kaynar suda haşlanan insan, zincirleriyle ateşe atılacaktır. Üstelik boyunlarında bir de demir halkalar olacaktır.

"*O zaman onlar, boyunlarında* ***demir halkalar ve zincirler*** *olduğu hâlde* ***kaynar suda*** *sürüklenecekler, sonra da ateşte yakılacaklardır.*"[346]

---

[340] Zümer Sûresi, 71, 72. ayet, *Kur'an-I Kerim*, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2006, s.465.
[341] Hâkka Sûresi, 30-33. ayet, *Kur'an-I Kerim*, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2006, s.566.
[342] Furkân Sûresi, 34. ayet, *Kur'an-I Kerim*, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2006, s.362.
[343] Kamer Sûresi, 48. ayet, *Kur'an-I Kerim*, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2006, s.529.
[344] Duhân Sûresi, 47, 48. ayet, *Kur'an-I Kerim*, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2006, s.497.
[345] İbrâhim Sûresi, 49. ayet, *Kur'an-I Kerim*, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2006, s.260.
[346] Mü'min Sûresi, 71-72. ayet, *Kur'an-I Kerim*, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2006, s.474.

***

Cehennemde ateşe atılmış insanın yemek yemeğe ihtiyacı olabilir mi?

İslam felsefesi cehennemde yanan insanların karınlarını doyuracakları yiyeceklerden, içeceklerden bahseder. Ateşe atılan insanın sürekli yanacağı ayetlerde yazılıdır. Kur'an cehennemliklerin yiyecek ve içeceklerinden örnekler verir. Cehennemliklere verilecek yiyecek ve içecekler iğrençtir; ama ilginçtir.

Cehennem suçluları "Zakkum Ağacı" (zehirli bir ağaç) ile karınlarını doyuracaklar, üzerine kaynar su, irin içeceklerdir.

"*Şüphesiz, **zakkum ağacı**, günahkârların yemeğidir.*"[347]

"*Mutlaka (cehennemde) bir ağaçtan, zakkumdan yiyeceksiniz.*

Karınlarınızı ondan dolduracaksınız.

*Üstüne de o **kaynar sudan** içeceksiniz.*"[348]

"*Şüphesiz cehennem, bir gözetleme yeridir; azgınlar için, içinde çağlar boyu kalacakları bir dönüş yeridir.*

Orada ne bir serinlik ve ne de içecek bir şey tadacaklar!

*Ancak, uygun bir ceza olarak **kaynar su ve irin** içecekler.*"[349]

"*Şüphesiz azgınlar için elbette kötü bir dönüş yeri, cehennem vardır. Onlar oraya girerler. Orası ne kötü bir yataktır!*

*İşte (azap), onu tatsınlar: **Bir kaynar su ve bir irin.***"[350]

Ateşte yanan insanın karın doyurma derdi olabilir mi?

***

İslam felsefesinde cehennem her tarafında ateş olan bir çukur, uçurum olarak düşünülmüştür. Bu nedenle cehennemin bir diğer adı da **Hâviye**'dir. Hâviye=çukur, uçurum demektir. Cehennem içinde ateşin yandığı büyük bir çukurdur, suçlular bu ateşten çukura atılacaklardır. Karia Suresi'nin 6-11. ayetlerinde Hâviye'nin cehennem olduğu belirtilmiştir. Kıyametten sonra tartılan amelleri ağır olanlar (hayır ve iyilikleri fazla olanlar) cennete gidecek; tartılan amelleri hafif olanlar Hâviye'ye (cehennem çukuruna) atılacaktır.

[347] Duhân Sûresi, 43-44. ayet, *Kur'an-I Kerim*, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2006, s.497.
[348] Vâkı'a Sûresi, 51-54. ayet, *Kur'an-I Kerim*, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2006, s.535.
[349] Nebe' Sûresi, 21-26. ayet, *Kur'an-I Kerim*, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2006, s.581.
[350] Sâd Sûresi, 55-57. ayet, *Kur'an-I Kerim*, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2006, s.455.

"*Kimin tartılan amelleri ağır gelirse, İşte o mutlu bir hayat içinde olur. Amelleri hafif olana gelince, Onu kucaklayacak olan Hâviye'dir. O nedir, bilir misin?* ***Yakıp kavuran bir ateş!***"[351]

Ayetin yorumunda Hâviye'nin cehennem olduğu kabul edilmektedir.

"Tefsirlerde hâviye kelimesinin cehennemin isimlerinden biri olduğu belirtilmiş, son âyet de buna kanıt gösterilmiştir."[352]

Şimdi ayeti başka bir çeviriden bir kez daha okuyalım:

"*Kimin tartıları ağır gelirse,*

O, memnun edici bir hayat içindedir.

Kimin tartıları hafif gelirse,

Onun anası (bağrına atılacağı) hâviye (uçurum)dur.

Onun ne olduğunu sen nereden bileceksin?

Kızgın bir ateştir!"[353]

Demek ki, cehennem içinde ateşin olduğu bir çukur, uçurumdur.

***

Cehennemin İslam felsefesince ne kadar korkunç tasvir edildiğini gördük. Bunun nedenini Zumer Suresi'nin 16. ayetinde buluyoruz:

"*Onlar için üstlerinde ateşten katmanlar, altlarında (ateşten) katmanlar vardır. İşte Allah, kullarını bununla* ***korkutur****. Ey kullarım, bana karşı gelmekten sakının.*"[354]

Demek ki İslam felsefesince cehennemin bu kadar korkunç çizilmesinin sebebi insanların korkması içindir.

Kendi kendine cehennemi doldurmaya yemin etmiş bir büyük güç düşünün!

"*'Andolsun, cehennemi hem cinlerden hem de insanlardan dolduracağım' sözüm gerçekleşecektir.*"[355]

"*Rabbinin, 'Andolsun ki cehennemi hem cinlerden, hem insanlardan (suçlularla) dolduracağım' sözü kesinleşti.*"[356]

---

[351] Kâria Sûresi, 6, 7, 8, 9, 10, 11. ayet, *Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir V*, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2007, s.675.
[352] *Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir V*, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2007, s.676.
[353] Kâria Sûresi, 6, 7, 8, 9, 10, 11. ayet, *Kur'an- Kerîm ve Yüce Meâli*, Çeviri: Prof. Dr. Süleyman Ateş, Vatan Yayın, s.600.
[354] Zümer Sûresi, 16. ayet, *Kur'an-I Kerim*, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2006, s.459.
[355] Secde Sûresi, 13. ayet, *Kur'an-I Kerim*, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2006, s.415.
[356] Hûd Sûresi, 118-119. ayet, *Kur'an-I Kerim*, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2006, s.234.

Bu yetmezmiş gibi, kıyametten sonra cehenneme "doldun mu?" diye soru soran bir felsefe düşünün! Cehennemin "daha var mı?" diye yanıt vermesini isteyen bir felsefe düşünün:

"*(Allah şöyle der:) 'Atın cehenneme, (hakka karşı) inatçı, hayrı hep engelleyen, haddi aşan şüpheci her kâfiri!'*
(...)
O gün Cehenneme, 'Doldun mu?' deriz. O da, 'daha var mı?' der."[357]

İdealist İslam felsefesi imana dayanan bir felsefedir. Bu nedenle ne cenneti, ne de cehennemi bilimsel olarak sorgular.

Cennet nasıl ki özellikle erkekler için bir mutluluk yeri olarak tasvir edilmişse; cehennem de bütün günahkârlar için korkunç bir yer olarak cennetin karşısına konmuştur.

[357] Kâf Sûresi, 24-25, 30. ayet, *Kur'an-I Kerim*, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2006, s.518.

SONUÇ

İdealist felsefenin görünmez dünyasının en büyük varlığı, şüphesiz ki Tanrı'dır. İslam felsefesinde Tanrı'nın özellikleri olarak şunlar sayılabilir:

Tanrı diridir, canlıdır. Bir yüzü vardır. İşitir, görür, konuşur, ellerini kullanır. Yeminler eder. Duygulara sahiptir; kızar, öfkelenir, sevinir. Düşmanlarına lanet okur. Düşmanlardan intikam alır. Düşmanlarına tuzaklar kurar.

Tanrı, Cihadı savunur. Kullarını korkutur. Kendisinin övülmesini ister. Ayrıca kendi kendisini över. Görünmez orduları vardır. İnanmayanlara karşı savaşta bu orduları kullanır.

Tanrı kullarını dener. Toplumları yok eder. Tanrı'nın bir dini vardır; o da İslam'dır; İslam dışındaki dinleri onaylamaz.

***

İdealist felsefenin görünmez dünyasında şeytan veya şeytanlar vardır. Şeytan ateşten yaratılmıştır. Tanrı'ya baş kaldırdığı için kötülüğün temsilcisi olmuştur. Şeytan (İblis) cin sülalesindendir. Tanrı, şeytanın insanları kötü yola yönetmesine izin vermiştir.

İslam felsefesi şeytanları ikiye ayırır. Birincisi insan şeytanlardır; bunlar imansız insanlardır: İmanlı insanları kötülüğe sürüklerler. İkincisi cin şeytanlardır; bunlar da insanları yanlış yöne götüren görünmez gizli yaratıklardır.

Görünmez dünyanın bir yaratığı da cinlerdir. Cinler şeytanlar gibi ateşten yaratılmışlardır. Tanrı, cinleri kendisine kulluk etsinler diye yaratmıştır. Cinlerin Müslüman olanları olduğu gibi, Müslüman olmayanları vardır. İslam felsefesi şeytanlar ile cinleri birbirine karıştırır. Bunları birbirinden ayırmak olanaksız hale gelir. Ayrıca cennetten kovulan asıl şeytanın nerede olduğunu açıklayamaz.

***

Görünmez dünyanın diğer bir yaratığı meleklerdir. Melekler, Tanrı'nın emirlerini yerine getiren elçilerdir, yardımcılardır. Meleklerin, peygamber olanları vardır. Meleklerin farklı görevleri vardır. Mikail melek, tabiat olaylarını ayarlar. Azrail, ölüm meleğidir. Cehennemde görev yapan melekler de vardır. Kısacası melekler, Tanrı'nın bütün emirlerini yerine getiren memurlar gibidir.

***

Görünmez dünyanın bir parçasında cennet, diğer parçasında cehennem yer alır. Kıyamet koptuktan sonra insanlar Tanrı karşısında hesap verecektir. İyi insanlar cennete, kötü insanlar cehenneme gidecektir.

Cennet, erkeklerin isteklerine uygun biçimde düzenlenmiştir. Erkekler için genç huriler hizmete hazırdır. Müslüman kadınlar cennette neler sunulacağı açık değildir.

Cennette ayrıca “gılman” denilen genç erkekler vardır; bunlar cennetin hizmet eden uşaklarıdır. Sonsuza kadar bu uşaklık görevlerini sürdüreceklerdir.

Görünmez dünyanın bir parçası da cehennemdir.

Cehennemde insanlar ateşte yanacaklardır. Cehennem bir eziyethane olarak düşünülmüştür. Suçluların boyunlarında demir halkalar, ayaklarında zincirler vardır. Cehennem, idealist felsefenin görünmez dünyansın en korkunç yeridir.

İdealist felsefenin görünmez dünyası bilimsel ölçütlerle açıklanamaz. İdealist felsefenin kurbanları, bu görünmez dünyanın inançlı insanlarıdır.

YARDIMCI KAYNAKÇA

Abdülkerim Abdülkadiroğlu-Nuran Abdülkadiroğlu, *Mehmet Akif'in Kur'an-ı Kerim'i Tefsiri*, Diyanet İşleri Bakanlığı Yayınları, 1991.

Ahmed Hulûsi, *Dua ve Zikir*, www.kuraniste.org, 2012.

Ali Bulaç, *İslam Dünyasında Düşünce Sorunları*, Çıra Yayınları, 2012.

Ali Kemal Belvivanlı, *İslam Prensipleri*, Marifet Yayınları, 1995.

Ali Şeriati, *Kur'an'a Bakış*, Fecr Yayınları, 2013.

Ali Şeriati, *Medeniyet ve Modernizm*, Bir Yayıncılık, 1985.

Alparslan Açıkgenç, *İslam Medeniyetinde Bilgi ve Bilim*, İslam Araştırmaları Merkezi Yayınları, 2006.

Arif Tekin, *Kur'an'ın Kökeni,* Berfin Yayınları, 2009.

Arif Tekin, *Kur'an'da Allah*, Berfin Yayınları, 2009.

Cahit Eriş, *Allah'ın Varlığı ve Birliği*, Gülhane Yayınları, 2010.

Cemil Sena, *Tanrı Anlayışı*, Remzi Kitapevi, 1978.

Ekrem Demirli, *İslam Metafiziğinde Tanrı ve İnsan*, Kabalcı Yayınları, 2009.

Erdoğan Aydın, *İslamiyet ve Bilim*, Kırmızı Yayınevi, 2008.

Erdoğan Aydın, *Kur'an ve Din*, Kırmızı Yayınevi, 2008.

Ergun Candan, *Kıyamet Alâmetleri*, Sınav Ötesi Yayınları, 2004.

F.E.Peters, *Musevilik- Hıristiyanlık -İslamiyet*, Neden Kitap Yayınevi, 2010.

Fatih Çollak, *Kur'an-ı Kerim'in Faziletleri*, Üsküdar Yayınevi, 2011.

Fuat Aydın, *Batı İslam Algısının Arkeolojisi*, Eski Yeni Yayınları, 2011.

Hasan Aydın, *İslam Düşünce Geleneğinde Bilgi Kuramı*, Naturel Yayınları, 2005.

Humberto R. Maturana-Francisco G. Varela, *Bilgi Ağacı,* Metis, 2010.

Hz.Muhammed İkbal, *İslam Düşüncesi*, Külliyat yayınları, 2008.

Hz.Muhammed Kutub, *İslamın Etrafındaki Şüpheler*, Tuğra Neşriyat, 1991.

İbrahim Agâh Çubukçu, *İslam ve Çağdaşlaşma*, TC Kültür Bakanlığı Yayınları, 2002.

İlhan Arsel, *İslama Göre Diğer Dinler*, Kaynak Yayınları, 2005.

İlhan Arsel, *Kur'an'ın Eleştirisi (III cilt)*, Kaynak Yayınları, 2001, 2008, 2010.

İlhan Arsel, *Kur'andaki Tanrı*, Kaynak Yayınları, 2007.

İlhan Arsel, *Müslümanlık Sınavı*, Kaynak Yayınları, 2002.

İlhan Arsel, *Şeriat İnsan ve Akıl*, Kaynak Yayınları, 2007.

Kur'an Türkçe Meâl ve Tefsir V cilt, çev. H.Karaman – M.Çağrıcı – İ.K.Dönmez – S.Gümüş, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2007.

Kur'an'ı Kerim Çözümü, çev. Ahmet Hulisi, Kitsan, 2010.

Kur'an'ı Kerim Meâli, çev. Elmalılı M.Hamdi Yazır, Sentez Yayınları, tarihsiz.

Kur'an'ı Kerim Meâli, çev. Halil Altuntaş - Muzaffer Şahin, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2006.

Kur'an'ı Kerim Meâli, çev. Yaşar Nuri Öztürk, Hürriyet, 1994.

Kur'an'ı Kerim Meâli, çev. Yaşar Nuri Öztürk, Yeni Boyut Yayınları, 2004.

Kur'an'ı Kerim ve Yüce Meâli, çev. Süleyman Ateş, Vatan, 1975.

Kur'an'ı Kerim, çev. Hasan Basri Çantay, Risale, 1993.

Kur'an'ı Kerim'in Türkçe Anlamı, çev. Ömer Dumlu Hüseyin Elmalı, İzmir İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2004.

Orhan Hançerlioğlu, *Felsefe Ansiklopedisi, cilt III*, Remzi Kitapevi, 1977.

Orhan Hançerlioğlu, *Felsefe Sözlüğü*, Remzi Kitapevi, 1993.

Richard Dawkins, *Tanrı Yanılgısı*, Kuzey Yayınları, 2012.

Sadık Kılıç, *Kur'an-Dildeki Sonsuz Mucize*, Gelenek Yayıncılık, 2003.

Sadreddin Gümüş, *Kur'an Tefsirinin Kaynakları*, Kayıhan Yayınları, 1990.

Şeriati Ali, *Kur'an'a Bakış*, Fecr Yayınları, 2013.

Server Tanilli, *İslam Çağımıza Yanıt Verebilir mi?*, Say, 1991.

Turan Dursun, *Din Bu*, *Cilt II*, Kaynak Yayınları, 1990.

Turan Dursun, *Kur'an Ansiklopedisi, Cilt III, V, VII*, Kaynak Yayınları, 1997, 1998.

Turan Dursun*, Kur'an*, Kaynak Yayınları, 1995.

Turan Dursun, *Kutsal Kitapların Kaynakları,* Kaynak Yayınları, 2010.

ARKA KAPAK

Felsefede temel iki çizgi vardır. Birincisi materyalist çizgi. İkincisi idealist çizgi!

İdealizm de kendi içinde iki ana akıma ayrılabilir. Öznel idealizm ve nesnel idealizm! Öznel idealizm için dünya, insan bilincinin ürünüdür. İnsan bilinci yoksa, dünya yoktur. Nesnel idealizm için dünya, doğaüstü bir gücün ürünüdür. Doğaüstü güç; hem bu görünen dünyayı, hem de görünmeyen öteki dünyayı yaratır.

Bu çalışma nesnel idealizmin görünmez öteki dünyasını inceliyor. Bu araştırma idealist felsefenin görünmez dünyasını en iyi biçimde ifade eden İslam felsefesini temel alarak hazırlanmıştır.